

Onsdagen den
12 mars 1980

Onsdagen den 12 mars

Kl. 10.00

*Val av ombud
och suppleanter
i Europarådets
parlamentariska
(rådgivande)
församling*

§ 1 Val av ombud och suppleanter i Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling

Företogs val av sex ombud och sex suppleanter i Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling.

SVEN ANDERSSON (fp):

Herr talman! Valberedningen har enhälligt godkänt gemensamma listor för val av ombud och suppleanter i Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling.

I genskap av ordförande i valberedningen ber jag att till herr talmannen få överlämna de gemensamma listorna.

De för ifrågavarande val avlämnade gemensamma listorna upplästes av talmannen och godkändes av kammaren, varvid befanns att följande personer, vilkas namn i här angiven ordning upptagits på listorna, valts för tiden från öppnandet av den parlamentariska (rådgivande) församlingens nästa ordinarie möte till öppnandet av församlingens därpå följande ordinarie möte:

ombud

Anders Björck (m)
Carl Lidbom (s)
Bengt Sjönell (c)
Stig Alemyr (s)
Björn Molin (fp)
Nils Erik Wååg (s)

suppleanter

Inger Lindquist (m)
Anita Gradin (s)
Einar Larsson (c)
Lennart Pettersson (s)
Kerstin Anér (fp)
Kurt Hugosson (s)

§ 2 Justerades protokollen för den 27, 28 och 29 februari.

Nr 100

Onsdagen den
12 mars 1980

Utrikes- och handelspolitisk debatt

§ 3 Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1979/80:80 till konstitutionsutskottet

1979/80:92-94 och 96 till arbetsmarknadsutskottet

1979/80:97 mom. 5 till jordbruksutskottet

i övrigt till civilutskottet

1979/80:106 lagförslaget till skatteutskottet

i övrigt till utrikesutskottet

1979/80:107 till näringsutskottet

1979/80:109 bil. 2 till näringsutskottet

i övrigt till skatteutskottet

1979/80:110 till näringsutskottet

1979/80:113 till trafikutskottet

1979/80:114 och 115 till näringsutskottet

1979/80:117 till försvarsutskottet

1979/80:140 till finansutskottet

§ 4 Föredrogs och hänvisades

Redogörelse

1979/80:11 till finansutskottet

§ 5 Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1979/80:1911 och 1912 till skatteutskottet

§ 6 Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkande 1979/80:37

Kulturutskottets betänkande 1979/80:24

Civilutskottets betänkanden 1979/80:12 och 13

§ 7 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställningarna 1979/80:159-162

§ 8 Utrikes- och handelspolitisk debatt

Talmannen anmälde att utrikesministern *Ola Ullsten* och handelsministern *Staffan Burenstam Linder* nu skulle lämna meddelanden i utrikes- och handelspolitiska frågor.

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Utgångspunkten för årets regeringsdeklaration är den sovjetiska inmarschen i Afghanistan och den kris som denna händelse utlöst i förbindelserna mellan de båda supermakterna. Ett viktigt inslag är också oljans roll som politisk faktor i Mellara Östern och som orsak till världsekonomins svårigheter.

Till ljuspunkterna i en annars mörk bild hör tillkomsten av ett fritt Zimbabwe. Än en gång har det visats att folkens frihetslängtan inte kan undertryckas vare sig av egna härskare eller av stormakternas strateger.

1970-talet lärde USA den läxan i Vietnam. Också i Afghanistan handlar det till sist om ett folk som inte vill låta sig kuvas.

Sverige har med skärpa fördömt den sovjetiska interventionen i Afghanistan. Den utgör ett brott mot FN-stadgans principer och står i bjärt kontrast till den fredspolitik som Sovjetunionen själv säger sig förespråka. Den utgör också ett slag mot de alliansfria ländernas strävanden.

Afghanistan är ett av världens fattigaste länder. Det har aldrig haft viljan eller förmågan att hota Sovjetunionen. Talet om utländsk intervention i Afghanistan riktad mot Sovjetunionen saknar all trovärdighet. Utan den sovjetiska inmarschen i Afghanistan hade det landet i dag fortsatt att vara en alliansfri stat mellan det sovjetiska väldet och omvärlden.

Övergreppet mot Afghanistan har dessutom ökat spänningen i en redan instabil region. Närheten till områden som är helt avgörande för västvärldens oljeförsörjning ger den sovjetiska politiken en särskilt allvarlig innebörd.

Reaktionen på den sovjetiska politiken har också varit mycket hård, inte minst den amerikanska.

I ett tal i januari förklarade sålunda president Carter att försök av utomstående krafter att skaffa sig kontroll över området kring Persiska viken skulle mötas med alla medel, inkl. militära.

USA har därefter stärkt sitt militära engagemang i Mellanöstern, markerat sin vilja att stödja Pakistan och betonat att man har ett med Kina gemensamt intresse att motstå hotet från Sovjetunionen. Därtill kommer amerikanska ekonomiska sanktioner mot Sovjetunionen och försök att hindra genomförandet av sommarens olympiska spel i Moskva.

Denna reaktion kan inte ha kommit som någon överraskning för ledarna i Kreml. De är själva inte främmande för att betrakta händelser i omvärlden just i maktbalansens perspektiv.

Samtidigt är det klart, herr talman, att de båda supermakterna hela tiden haft olika uppfattningar om avspänningspolitikens egentliga innebörd. Inmarschen i Afghanistan bekräftar detta.

För Sovjetunionen har huvudsyftet med avspänningspolitiken nog varit att dämpa rustningarna i väst och att få tillgång till västsidans teknologi. Vad man dessutom hoppades på var att överenskommelser med USA skulle ge Sovjetunionen ett erkännande som den andra supermakten.

Sannolikt anser de sovjetiska ledarna att de förväntningar man haft på avspänningen aldrig blivit helt infriade. Rustningarna i väst har – i hög grad som en reaktion på sovjetiska rustningar – skjutit fart, och handeln har inte fått vare sig den omfattning eller den inriktning man hoppats på.

Till detta kommer att Carteradministrationen när den trädde till deklarerade att man skulle låta förbindelserna med sina allierade komma i första hand. Samtidigt gick USA till en världsvid offensiv för att hävda de mänskliga rättigheterna.

I Moskva upplevde man detta som riktat mot Sovjetunionens ställning som världsmakt och mot det socialistiska systemets legitimitet. Dessutom visade det sig att Helsingforsdokumentets bestämmelser om mänskliga rättigheter har betydligt mer långtgående konsekvenser än man uppenbarligen hade

Onsdagen den
12 mars 1980

*Utrikes- och hand-
delspolitisk debatt*

föreställt sig på sovjetisk sida.

I USA har avspänningspolitiken getts en delvis annan innebörd. Den borde, har man menat, innebära en förpliktelse för supermakterna att iaktta återhållsamhet i sitt agerande. Det till följd av avspänningssträvandena förbättrade internationella klimatet skulle inte få utnyttjas för försök att flytta fram positionerna i omvärlden och rubba maktbalansen.

Sovjetunionen har å sin sida hela tiden hävdade att den ideologiska kampen skulle gå vidare och att man har rätt att ingripa till förmån för vad man kallar de antiimperialistiska krafterna i tredje världen. Stödet till kubanska trupper i Angola och Etiopien har motiverats med hänvisning just till denna princip. Före Afghanistan har Sovjetunionen dock aldrig gått in med egna trupper för att befästa sina positioner i tredje världen.

I USA ledde det politiskt och militärt misslyckade engagemanget i Vietnam till något av en nationell självrannsakan. Man började också inse att försök att med maktmedel hindra den interna politiska utvecklingen i framför allt asiatiska och latinamerikanska länder inte gav någon framgång.

Med Carters seger i presidentvalet 1976 kom i stället mer traditionella amerikanska värderingar om respekt för nationellt oberoende, demokrati och mänskliga rättigheter att stå i förgrunden.

Sedan länge har det dock stått klart att Warszawapaktens rustningar och Sovjets aktiva politiska engagemang i tredje världen, främst i Afrika, skapat problem för Carteradministrationens möjligheter att fullfölja den icke-inblandningspolitik man slagit in på. Kravet på en återgång till den gamla makt- och intresspolitik har också vuxit sig allt starkare. Motståndet i den amerikanska senaten mot SALT II-avtalet är ett uttryck för detta. Med Afghanistaninvasionen har denna opinion fått ett kanske avgörande argument.

Även om motsättningarna mellan supermakterna alltså gradvis ökat, innebär Afghanistaninvasionen troligen slutpunkten för den typ av avspänningspolitik som inleddes under 1970-talets första år. Under den närmaste framtiden får vi därför räkna med ett kärvare klimat mellan supermakterna.

Av detta följer inte nödvändigtvis att riskerna för en militär konfrontation mellan supermakterna nu ökar. I kärnvapenåldern medför självbevarelse-driften att supermakterna försöker undvika situationer som i sina yttersta konsekvenser kan leda till kärnvapenkrig. Samtidigt är det klart att uteblivna kontakter mellan de båda supermakterna skulle öka riskerna för missförstånd och för vad man brukar kalla överreaktioner.

När vi i dag hävdar att dialogen måste fortsätta betyder detta inte att vi anser att Afghanistan får glömmas. Tvärtom är det angeläget att världsoptionen fortsätter sina försök att förmå Sovjetunionen att lämna Afghanistan. Vad vi just på grund av det spända internationella läget förordar är en politik inriktad på sakliga överläggningar mellan supermakterna i frågor som ytterst handlar om alla nationers gemensamma intresse av att överleva.

Det är t. ex. viktigt att de sovjetisk-amerikanska samtalen om begränsning

av de strategiska kärnvapnen. SALT, förs vidare.

Sverige har vädjat till USA och Sovjetunionen att iakttä bestämmelserna i SALT II-avtalet trots att detta ännu inte slutgiltigt har godkänts. Vi har också vädjat till parterna att snarast inleda förhandlingar om begränsning av kärnvapnen i den europeiska regionen. Vi accepterar inte tanken att dessa förhandlingar måste ligga nere i avvaktan på SALT II-avtalets ratifikation.

I en tid av växande motsättningar mellan supermakterna kräver Europas säkerhet ökad uppmärksamhet. Här kan det till i höst planerade mötet i Madrid om europeiskt samarbete och säkerhet, det s. k. ESK-mötet, komma att bli en prövosten. Det internationella klimatet för detta möte, avsett att vara en manifestation för samarbetssträvandena mellan Öst- och Västeuropa, är av naturliga skäl inte det bästa. Vad vi kan hoppas är dock att ingendera supermakten vill ta ett misslyckande på sitt ansvar. Det blir en angelägen uppgift för Väst- och Östeuropas stater att utnyttja det förhandlingsutrymme som kan finnas och söka förmå supermakterna att befästa och vidareutveckla de resultat i det här avseendet som redan har uppnåtts.

Under många år har uppmärksamheten riktats mot supermakternas rustningar med strategiska kärnvapen. Samtidigt har kapprustningen såväl med kärnvapen som med konventionella vapen gått vidare i Europa. Trots att förhållandet mellan de europeiska staterna under en lång tid varit mera avspänt än på länge har kärnvapenarsenaler byggts upp på vår kontinent med en förstörelsekraft av ofattbara dimensioner. Deras sprängstyrka är 50 gånger större än allä de konventionella vapen som sammanlagt kom till användning under andra världskriget, Koreakriget och Vietnamkriget. De motsvarar 20 000 Hiroshimabomber.

Men det är inte för en konflikt mellan Europas stater som man rustar. Det är i första hand supermakternas konflikt det gäller. Europas folk har därför nu ett större intresse än kanske någonsin tidigare av att värna om sin säkerhet och förhindra att utvecklingen råkar ur kontroll som en följd av supermakternas agerande. Det är därför dags att ett samlat program för europeisk nedrustning läggs fram. Finland har lämnat ett värdefullt bidrag till den tanken genom att föreslå internationella samtal om ett sådant program. Även andra regeringar har på senare år tagit liknande initiativ. Tanken att inkalla en konferens om europeiska nedrustningsfrågor har blivit alltmer aktuell. Den har även tagits upp i en socialdemokratisk partimotion här i riksdagen.

Från regeringens sida har vi välkomnat tanken på en sådan Europakonferens. Den kan om den förbereds väl och arrangeras vid rätt tidpunkt erbjuda nya vägar för att hejda rustningarna i Europa. En europeisk nedrustningskonferens måste dock ses i ljuset av nu pågående eller planerade förhandlingar på nedrustningsområdet. Det skulle sannolikt vara till fördel för möjligheterna att nå konkreta resultat vid en sådan konferens, om t. ex. de s. k. MBFR-förhandlingarna i Wien, ESK-processen och diskussionerna om ett SALT III-avtal dessförinnan hade gjort åtminstone vissa framsteg.

Givetvis måste också omfattande diskussioner till för att bestämma det

Nr 100

Onsdagen den
12 mars 1980

Utrikes- och handelspolitisk debatt

mera exakta syftet med en sådan här konferens. Regeringen kommer att diskutera denna fråga med andra länders regeringar och på allt sätt söka bidra till konstruktiva lösningar.

Den dag de politiska förutsättningarna för en europeisk nedrustningskonferens föreligger är Sverige berett att stå som värd för konferensen och verka för dess genomförande och framgång.

Rustningarna innebär, herr talman, inte bara ett hot mot freden. De utgör också ett enormt slöseri med resurser i en tid då klyftan mellan fattiga och rika länder tilltar och världsekonomin är på väg in i en mycket allvarlig kris.

Den senaste tidens oljeprishöjningar har försatt oss i en situation, som vi alltför väl känner igen från 1970-talet. Arbetslösheten stiger, inflationen ökar och tillväxten avtar i industriländerna. Samtidigt dignar utvecklingsländerna under sina enorma skuldbördor.

Som påpekats i Brandtkommissionens rapport befinner vi oss i en paradoxal belägenhet, där u-länderna lever i nöd och fattigdom och inte har råd att köpa de varor som de behöver. Samtidigt ökar arbetslösheten i industriländerna, bl. a. just därför att utvecklingsländerna inte har råd att köpa deras varor i tillräcklig omfattning.

Denna onda cirkel kan man bara bryta genom ökat samarbete mellan i- och u-länder. Vi måste få människorna i de rika länderna att förstå att inte bara solidaritetens bud utan också vårt ekonomiska egenintresse kräver att vi bidrar till att förbättra de sociala villkoren för fattigvärldens människor.

Vi måste också, herr talman, inse behovet av att spara olja. Fyrdubblingen av oljepriserna efter oktoberkriget 1973 skakade om i världsekonomin med återverkningar som kom att prägla hela resten av 1970-talet. Nästa stora chock kom förra året. Sedan senhösten 1978 har oljepriserna mer än fördubblats. Och de fortsätter att stiga. Vad vi nu också har fått klart för oss är att de stora oljeproducerande länderna inte är villiga att öka sin produktion av olja i takt med en stigande efterfrågan. Det vore fel, menar de, att alltför snabbt göra slut på oljan. Framtida generationer har också rätt till dessa oersättliga tillgångar, och det är ekonomiskt meningslöst för oljeländerna att skaffa sig större exportinkomster än de kan utnyttja för egen del.

Den slutsats som vi måste dra är att produktionen av olja inte kommer att öka i samma takt som efterfrågan. Det betyder naturligtvis ökad knapphet och stigande priser.

Den stora oljekris som många tidigare förlagt till slutet av 1980-talet kommer sannolikt att inträffa väsentligt tidigare. I själva verket är vi i viss mån redan där. Vi lever i dag i ett mer eller mindre permanent osäkerhetstillstånd.

Otryggheten ökar också på grund av att en stor del av oljan kommer från Mellersta Östern, där de nationella och politiska konflikterna är starka och djupgående. Oljan blir inte bara dyrare, den blir i allt högre grad ett hot mot säkerheten i världen.

Herr talman! När motsättningarna skärps i världen blir läget i vårt

närområde av särskilt stor vikt. Under hela efterkrigstiden har våra nordiska grannars och vår egen politik bidragit till att upprätthålla lugn och stabilitet i Norden.

Tillsammans har vi minskat risken för att stormaktsblocken skall stå direkt mot varandra i Nordeuropa på samma sätt som de gör på kontinenten.

Sverige för en neutralitetspolitik, stödd på ett starkt försvar. Norge och Danmark är medlemmar av NATO, men accepterar i fredstid inte baser för främmande trupper eller kärnvapen på sitt territorium. De iakttar också en rad andra självpåtagna begränsningar i det militära uppträdandet. Finlands vänskaps- och biståndspakt med Sovjetunionen är inte någon militär allians utan kan väl förenas med finländsk neutralitetspolitik.

Att slå vakt om stabiliteten i Norden är en huvuduppgift både för oss och för våra grannar. Från svensk sida måste vi vara beredda att möta förändringar i vår omgivning på det sätt som denna uppgift kräver.

Samtidigt förväntar vi oss att stormakterna tar sin del av ansvaret genom en återhållsam politik. Det ligger i allas intresse att det nuvarande mönstret i Norden inte rubbas. Det kräver hänsynstagande i fråga om det militära uppträdandet i Nordeuropa i dess helhet, alltså även i havs- och landområdena väster, norr och öster om Norden.

Trots den påtagliga bristen på militär jämvikt mellan stormaktsblocken i Nordeuropa har man funnit sig till rätta med förhållandena och visat återhållsamhet på båda sidor. Ingendera supermakten har haft intresse av att vidta någon åtgärd som kunde provocera motåtgärder från den andra supermaktens sida.

Ytterst vilar lugnet i Norden på politisk grund. Alla parter har utgått från att ingendera supermakten skulle vilja störa stabiliteten i ett område där den politiska avspänningen tagit så fasta former.

Händelserna i Afghanistan har inte rubbat vår tro att det ligger i såväl Sovjetunionens som USA:s intresse att bevara det nuvarande säkerhetspolitiska mönstret i Norden.

Supermaktsstrategins pris är inte bara ökad spänning och risk för en okontrollerbar militär urladdning. Den här gången var det det afghanska folkets politiska frihet som offrades.

För inte så länge sedan gällde det Sydostasien.

För människorna i Cambodja är lidandet ännu inte över. Sedan slutet av 1960-talet har man i detta en gång ostörda och fredliga land genomlevt en enda lång mardröm av främmande intrång, bombningar, förtryck, invasion, inbördeskrig, svält och fruktansvärda umbäranden.

Pol Pot-regimens nästan exempellösa grymhet mot den egna befolkningen och den vietnamesiska invasionen har skapat ett land i hunger och kaos.

Vi kan och måste fördöma de förbrytelser som begåtts. Vi måste också bidra till ansträngningarna att avvärja den hungersnöd som nu ånyo hotar. Hittills har regeringen gett över 30 milj. kr. i katastrofbistånd till de nödlidande människorna och ytterligare insatser förbereds.

Om lidandet i Cambodja skall få ett slut inom överskådlig tid krävs att de främmande trupperna dras tillbaka.

Bakom FN:s generalförsamlings resolution i höstas om ett sådant tillbakadragande står en nästan enig världsoption. En nationell samling omfattande skilda politiska krafter bör komma tillstånd i Cambodja. Endast på detta sätt kan det svåra återuppbyggnadsarbetet komma i gång på allvar och Cambodjas folk få möjlighet att bestämma sitt öde utan inblandning utifrån.

I Mellanöstern är det israelernas rätt till trygghet inom säkra och erkända gränser och palestiniernas anspråk på nationellt självbestämmande det gäller.

Genom årtusenden har det judiska folket varit ett folk på flykt undan fördomar och utrotningshot. När de äntligen funnit en fristad är det en ödets grymma ironi att de hamnat i en situation där de står i vägen för ett annat folks rätt till samma värden de själva offrat så mycket för.

En lösning av Mellanösternkonflikten måste därför innebära att både Israels och palestiniernas nationella rättigheter tillgodoses. FN-resolutionerna 242 och 338 erbjuder en bra grundval för en sådan lösning men bör enligt den svenska regeringen kompletteras så att palestiniernas legitima nationella rättigheter, inkl. rätten att bilda en egen stat som lever i fred vid sidan av Israel, också erkännes.

En sådan lösning kräver en vilja till förhandlingar hos alla parter – och en vilja att också i handling möjliggöra ett förverkligande av ingångna överenskommelser.

Självfallet måste PLO, som den mest representativa palestinska organisationen, vara part i sådana förhandlingar. Det är därför angeläget att de regeringar som önskar medverka till en förhandlingslösning upprätthåller nödvändiga kontakter med PLO. Lika viktigt är det att PLO för att skapa trovärdighet när det gäller viljan till en lösning av konflikten accepterar Israel som stat och som hemland för det judiska folket.

Det bilaterala fredsavtalet mellan Egypten och Israel är ett positivt bidrag till en lösning av Mellanösternkonflikten. Avtalet innebär inte bara att fred nu råder mellan de tidigare huvudmotståndarna i flera stora krig i området utan också att för första gången normala politiska relationer etablerats mellan Israel och en arabisk stat.

Det är viktigt att detta avtal nu kan fullföljas på det sätt som var tänkt. Utfallet av de nu pågående s. k. autonomiförhandlingarna blir här av mycket stor betydelse.

Hittills har Israel genom sin bosättningspolitik i de ockuperade områdena försvårat en fredlig lösning. Vi manar därför enträget Israels regering att följa den av FN antagna uppmaningen att upphöra med bosättningarna på de områden som landet ockuperat sedan 1967. Den israeliska bosättningspolitiken hotar i dag den israeliska regeringens internationella anseende.

Det är, herr talman, som vänner vi riktar denna maning till Israel.

Herr talman! En tilltagande internationell spänning och allt svårare ekonomiska problem för både industri- och utvecklingsländer är ofrånkomliga teman i 1980-talets första utrikespolitiska riksdagsdebatt.

Ett fortsatt politiskt förtryck i flera latinamerikanska länder, brutal

intolerans mot oliktankande i öststaterna och fler människor på flykt undan hunger och politisk förföljelse än kanske någonsin tidigare hör dess värre också dit.

Ändå har 1970-talet lämnat i arv även en del som varit positivt.

Europa fick tre nya demokratier, Portugal, Grekland och Spanien. I Nicaragua kröntes en folklig resning mot den hatade Somozadiktaturen med framgång. 1970-talet blev början till ett genombrott för fattigländernas krav på en ny och rättvisare ekonomisk världsordning.

I Afrika föll inte bara tre despoter, utan också hela det portugisiska kolonialväldet.

Snart, herr talman, kan vi hälsa ännu en afrikansk stat välkommen i kretsen av fria nationer. Årtionden av svart frihetskamp har avgjorts i ett demokratiskt val. Det illegalt självständiga Rhodesia byggt på den vita överhöghetens princip har ersatts av det demokratiska Zimbabwe.

De afrikanska ledarnas och den brittiska regeringens insatser för att möjliggöra denna utveckling är värda all vår respekt. De s. k. frontstaternas solidariska stöd och beslutsamma FN-åtgärder – främst den ekonomiska bojkotten av den illegala Smithregimen – har också betytt väldigt mycket.

Zimbabwes nya ledare står ändå inför många och svårlösta problem. Ett kolonialt system avvecklas inte över en natt. Det gäller att finna former som möjliggör försoning och allas medverkan i byggandet av det nya samhället.

Från svensk sida har vi länge aktivt stött den svarta befolkningens kamp för nationellt oberoende. Vi hoppas nu snart få uppta diplomatiska förbindelser med den nya staten och upprätta en ambassad i Salisbury.

Det är också naturligt att det humanitära stöd som under lång tid och i stigande omfattning utgått till den Patriotiska frontens båda grenar nu övergår till biståndssamarbete med ett fritt Zimbabwe.

I södra Afrika är det nu Namibia som – utom Sydafrika självt – är det enda kvarvarande afrikanska territoriet utan majoritetsstyre.

Under lång tid har Sydafrika förhalat genomförandet av den FN-plan som skulle ge Namibia en fredlig övergång till majoritetsstyre och självständighet.

Valen i Zimbabwe liksom tidigare Angolas och Moçambiques frigörelse visar att befrielseprocessen i södra Afrika inte kan hejdas.

Försök att fördröja denna process förlänger endast lidandet och ökar riskerna för en blodig upplösning.

FN:s säkerhetsråd måste därför med ökad tyngd nu ta itu med den sydafrikanska regimen och försöka förmå den att medverka till en fredlig lösning av Namibiaproblemet. Även ansträngningarna att få slut på det förhatliga apartheidsystemet i Sydafrika måste intensifieras. Sverige kräver sedan länge att FN:s säkerhetsråd skall besluta om sanktioner mot den sydafrikanska regimen i detta syfte.

Herr talman! I en tid av stigande internationell spänning måste vi fortsätta våra ansträngningar att upprätthålla FN:s fredsbevarande roll.

Vi måste efter förmåga verka för en fortsatt dialog mellan supermakterna. Förhandlingarna om nedrustning och förtroendeskapande åtgärder måste gå vidare. Europas säkerhet måste tryggas.

Vi måste värna om stabiliteten i Norden. Vårt bidrag till bevarandet av det säkerhetspolitiska mönstret i Norden innefattar uppgiften att vidmakthålla ett starkt svenskt försvar.

Vi måste med kraft hävda vår självständighet och vår alliansfria ställning.

OLOF PALME (s):

Herr talman! 1980-talets första utrikespolitiska debatt äger rum i en tid då vi alla känner djup oro inför utvecklingen i världen. En påtaglig försämring har inträffat i relationerna mellan supermakterna. Det kalla krigets tonläge har återkommit. Kapprustningen fortgår i än snabbare takt. Världen har blivit farligare att leva i.

Men, herr talman, låt mig ändå börja med en aktuell ljusglimt i den europeiska säkerhetspolitikens mörker. En del av oss här församlade deltog i Nordiska rådets möte i förra veckan på Island. Det gav oss anledning att betänka att vår egen del av Europa alltjämt präglas av stabilitet och lugn. Inte sedan andra världskriget har Norden skakats av någon konflikt som givit någon stormakt skäl att ingripa i våra förhållanden.

Alla länder i Norden har – oavsett vilken säkerhetspolitisk lösning de har valt – bevarat en utpräglat självständig ställning. På de nordiska ländernas jord finns inte några kärnvapen.

Till dessa förhållanden har de nordiska länderna bidragit med all sin förmåga. För de resultat som detta har medfört i form av en fredlig utveckling har de nordiska länderna vunnit respekt från omvärlden.

Vi kan konstatera, utan att förhåva oss, att det nordiska samarbetet har en betydelse för freden. I den allmänna säkerhetspolitiska debatten efter årsskiftet har man på sina håll i den internationella krisens tecken sökt tolka in förändringar i säkerhetspolitiken i Norden. Vi kunde under vårt möte i Reykjavik klart slå fast att några sådana förändringar inte har ägt rum. De nordiska länderna fullföljer i nära kontakt med varandra och i en anda av ömsesidigt förtroende sin självvalda säkerhetspolitik. Just i denna kritiska tid visar sig den nordiska balansen kunna bestå sitt prov. Detta är möjligen inte särskilt dramatiskt. Men det är väsentligt.

Herr talman! Den sovjetiska inmarschen i Afghanistan har starkt bidragit till att på en gång skärpa krisen och försvåra det internationella fredsarbetet.

Vi har reagerat hårt mot och fördömt den sovjetiska aggressionen, som är ett flagrant brott mot varje nations rätt till självbestämmande. Ett folks befrielse måste vara dess eget verk. Sovjets trupper måste lämna Afghanistan. Dagens sovjetiska statsledning har anledning att erinra sig Lenins instruktion till den sovjetiska ambassadören i juni 1921, som f. ö. återfinns i en publikation för några år sedan, utgiven av det sovjetiska utrikesdepartementet: "Vår politik i Östern är inte aggressiv. Det är en politik för fred och

vänskap. I ert arbete måste ni systematiskt understryka detta grundläggande faktum, och, i synnerhet, i Kabul, göra vår vänskap med Afghanistan till ert främsta mål.

Ni måste till varje pris undvika det fatala misstaget att på ett konstgjort sätt försöka inplantera kommunismen i det landet. Vi säger till den afghanska regeringen: Vi tänker inte för ett ögonblick på att påtvinga ert folk ett program som är främmande för dess nuvarande utvecklingsstadium.”

Sovjetunionen borde acceptera tanken på ett alliansfritt Afghanistan, vars suveränitet skulle garanteras av alla berörda parter.

Vi som aktivt försöker ge vårt bidrag till fred och avspänning känner kanske särskild bitterhet, ty i invasionens spår ser vi hur spänningarna trappas upp mellan öst och väst, men också mellan nord och syd. Det sovjetiska Afghanistanäventyret blir därmed ett slag mot ansträngningarna att bekämpa kapprustningen, svälten och kolonialismen i redan bräckliga regioner. Det tillfogar också den alliansfria rörelsen ett hårt slag och hotar dess inre sammanhållning och förmåga att spela sin traditionellt konstruktiva roll i världspolitiken.

Vi ser vidare hur den andra stormakten, vars historia i sanning inte är fri från utrikespolitiska aggressionshandlingar, får anledning att öka sina rustningar och sin militära närvaro i områden där stormakterna tidigare kunnat hållas utanför.

Det är inte förvånande att USA reagerat häftigt på den sovjetiska maktpolitiken. Det hade skett under alla förhållanden. Reaktionen får även ses mot bakgrund av att det under rätt lång tid har skett en gradvis försämring i stormakternas relationer: i diskussionerna om Afrika, om Sovjets trupper på Cuba, om SALT, och om en rad andra frågor. Den amerikanske presidenten har sökt fullfölja en avspänningspolitik. Men det har i Förenta staterna funnits starka krafter som misstrott avspänningspolitiken, som aldrig accepterat tanken på jämvikt i den militära maktbalansen, utan velat under alla omständigheter värna om en amerikansk militär övermakt, hur illusoriskt detta än må vara i det kollektiva självmordets tid, som motsatt sig SALT II-förslaget, som hårt drivit kravet på ökade rustningar i USA och en ökning av kärnvapenarsenalen i Europa.

Det har funnits mycket av revanschism efter förödmjukelsen i Vietnam och på andra håll i denna attityd, och Sovjetunionen har ju utan tvekan försett dessa krafter med åtskilliga argument. De ser nu invasionen i Afghanistan som en bekräftelse på att Sovjetunionen är ett i grunden aggressivt land, som med alla medel vill utvidga sin maktsfär. Denna sovjetiska expansion kan endast mötas, säger man, genom en utbyggnad av de militära styrkorna, genom att man ytterligare bygger ut kärnvapenarsenalen, genom att man vidtar hårda motåtgärder på det politiska och ekonomiska området.

Sälunda är världsläget djupt oroande.

Den avspänningsprocess som betytt väldigt mycket under 1970-talet riskerar att gå förlorad. Det finns många som missuppfattat avspänningen, trots att den skulle innebära någon form av ideologisk samstämmighet eller

att intressekonflikter mellan stormakterna skulle upphöra. Så är naturligtvis inte fallet. Avspänningen har byggts på en militär maktbalans, på förmåga till ömsesidig förstörelse som medför att ett krig mellan de ledande stormakterna ter sig orimligt.

Den har öppnat möjligheter till samtal om nedrustning och fredlig samverkan på skilda fält. Den har betytt väldigt mycket av lättnader och förbättringar för enskilda människor. Ett återfall i det kalla kriget med dess benhårda uppdelning av världen innebär att fredsarbetet försvåras, att kontakter slammar igen och också att förtrycket skärps. Vi har redan kunnat märka hur trycket mot oliktankande har hårdnat i de kommunistiska öststaterna, där kraven på disciplin har skärpts, och hur i den västliga världen värnet för mänskliga rättigheter ställs på undantag i strävan efter baser och militära bundsförvanter.

Det ser dess värre ut som om kapprustningen, med alltmer fruktansvärda förstörelsemedel, skulle ta ny fart. Den leder ytterst till ett nytt storkrig, vars förödelse måhända ingen kommer att vara i tillfälle att beskriva.

Och det är fråga om ett enormt slöseri med resurser i en tid då fattigdom och svält fortsätter att gissla en växande majoritet av jordens befolkning.

Så kan vi steg för steg föras mot avgrunden. Därför är det just nu särskilt viktigt att värna freden. Det finns ingen viktigare fråga.

Samtidigt som man överallt i världen talar om ökade rustningar får vi allt fler belegg för det militära våldets begränsning, nya vittnesbörd från den illusionernas marknad som kapprustningen erbjuder.

Världen har många gånger upplevt hur man med maktens arrogans sökt militärt påtvinga en annan nation sina politiska mål. Vi har de senaste åren fått flera exempel på hur invasioner, ockupationer och uppbyggandet av regionala vasaller inte leder till några maktpolitiska fördelar.

Tvärtom -- det militära våldets bristande legitimitet kan aldrig ersätta respekt och hänsynstagande till folkens oberoende och nationella strävanden.

I Iran skapade USA under flera årtionden ett formidabelt maktimperium till ett oerhört materiellt och mänskligt pris. Ändå störtade schahens värde samman.

Vietnam drabbades av omätliga lidanden genom en supermaktens övervåld, och landet hotas i dag av en annan supermakt. Men Vietnam har nu fastnat i ockupationsmaktens tragiska roll.

I Zimbabwe kunde inte en topputrustad sydafrikanskt stödd armé betvinga ett fattigt folks beslutsamhet.

Och i Afghanistan blir det alltmer uppenbart hur Sovjetarmén sjunker djupare och djupare i träsket.

Det går inte att vinna en by genom att förstöra den. Det går inte heller att vinna ett folk genom att invadera och ockupera det.

Än starkare framstår dessa illusioner och än större blir deras möjliga skadeverkningar när vi betraktar kapprustningen mellan de ledande stormakterna. Den tidigare engelska regeringens vetenskaplige rådgivare, Solly Zuckermann, visar i en uppmärksam artikel i The Times nyligen på

den bristande logiken i stormakternas tävlan på kärnvapenrustningens områden. Redan i slutet av 1950-talet hade den nått gränsen för ömsesidig avskräckning. Redan då kunde de förinta varandra. Men sedan denna tid har stormakterna likväl 50-faldigat sina kärnvapenarsenaler.

Redan i början av 1960-talet förklarade den amerikanske presidentens främsta vetenskapliga experter att en fortsatt utbyggnad av kärnvapenarsenalerna inte ökar utan tvärtom kommer att minska säkerheten. Det har experterna också envist fortsatt att säga, men likväl fortsätter man.

Zuckermann visar vidare att också den ständigt återkommande diskussionen om s. k. taktiska kärnvapen bygger på en illusion. Det finns en avgörande skillnad mellan konventionella vapen och kärnvapen. Kärnvapen är avskräckningsvapen. Deras användande betyder storkrig, vare sig de nu kallas neutronbomber, kryssningsrobotar, SS 20-robotar eller något annat.

Zuckermann hänvisar alla tankar om att kunna vinna ett atomkrig genom en s. k. förstaslagskapacitet till fantasiernas värld. Det finns ingen teknisk väg till seger. Båda sidor är dömda att förlora. I ett krig med kärnvapen är nederlaget odelbart.

I ett tal i maj i fjol sade den gamle krigshjälten lord Mountbatten: "Det finns mäktiga krafter i världen som fortfarande sätter sin lit till det gamla romerska receptet – om du vill fred, förbered för krig. I atomåldern är detta struntprat. Det är en farlig missuppfattning att tro att man kan öka sin egen säkerhet genom att öka den totala osäkerheten."

Jag gör dessa hänvisningar helt enkelt för att understryka att det trots allt inte finns någon anledning att ge upp hoppet. Insikten om rustningarnas dårskap sprider sig. Freden når vi aldrig med mera vapen och mera krig.

Därför måste nedrustningsarbetet föras vidare. Europa är kapprustningens centrum. Här finns redan nu tiotusentals kärnvapen. Här är slagfältet förberett. Nu har Warszawapakten börjat utplacera de nya SS 20-robotarna, och Nato tog beslut i december om att framställa en ny generation av toppmoderna kärnvapenbärande medeldistansrobotar för utplacering i Europa. Man höjer alltså rustningsnivån.

Målet måste i dagens läge i första hand vara att Sovjet kraftigt reducerar sina SS 20-robotar, att NATO inte utplacerar de nya robotarna och att både NATO och Warszawapakten minskar sina styrkor i Europa. Ytterst gäller vårt fredsarbete att göra hela Europa kärnvapenfritt, och det hoppas jag få återkomma till.

Erfarenheterna visar att det nu behövs en folklig mobilisering mot rustningsvanvettet, att människornas oro och fredslängtan formas till ett mäktigt och konkret krav på besinning, nedrustning, fred och solidaritet. Supermakternas krigsekonomier måste omvandlas till fredsekonomier.

Socialdemokratin har en lång tradition av aktiv kamp för fred och internationell solidaritet. Vi har i motioner till årets riksmöte lagt förslag i denna anda, och i en utåtriktad fredsappell och genom studier och konferensarbete sökt samla till en bred manifestation för freden i vårt land.

Internationellt har vi inom Socialistiska internationalen anslutit oss till kraven på att förberedelserna för höstens Mädrickkonferens om uppföljningen av ESK går vidare, att alla ansträngningar görs för att snarast inleda förhandlingar om SALT III och att Sovjets förslag om en europeisk energikonferens utreds. Som nation måste vår uppgift vara att på alla sätt söka begränsa krisen, sänka den politiska temperaturen mellan stormakterna och ta till vara alla möjligheter till dialog – att fortsätta, inte hejda, avspänningspolitiken.

Kampen för fred och avspänning kan inte avgränsas till vissa bestämda regioner eller folk. Den är odelbar och måste gälla alla. Samora Machel, Moçambiques president, en man som själv luttrats i befrielsekamp, påpekade under de alliansfrias konferens i Havanna i somras, att ute i supermakternas periferi råder ingen avspänning, inte ens kallt krig – där blossar de varma krigen. Enligt SIPRI har 120 krig utkämpats i den tredje världen sedan andra världskriget.

Det är mot denna bakgrund med stor glädje vi upplevt hur under 1970-talet världens största och äldsta kolonialvälde störtades över ända. Befrielseörelserna i Angola, Moçambique och Guinea-Bissau blev självständiga efter en utdragen gerillakamp.

Och i dessa dagar, i kolonialismens och rasismens hjärta, har den afrikanska nationalismen skördat en ny stor seger: en ny nation har fötts – det fria Zimbabwe.

Efter ett långt och uppoffrande krig har Zimbabwes folk på ett glasklart och eftertryckligt sätt givit de svarta nationalisterna sitt stöd också i en fredlig process. Utgången har sin logik. De grupper som kämpat längst och befriat störst områden fick det helt överväldigande stödet. De å andra sidan som valde samarbetet med och underkastelsen inför minoritetsregimen och Sydafrika sopades bort med valedlarnas hjälp. Nu kan förhoppningsvis ett nittoårigt kolonialvälde och ett sjuårigt bittert och blodigt inbördeskrig avvecklas.

Historien har ännu en gång visat att när ett folk gripit till vapen för att befria sig självt, så ger man inte upp förrän friheten är nådd. Utan en framgångsrik befrielsekamp i Zimbabwe hade inte de vita rasisterna gått med på demokratiska val.

”Kärnan i vår ideologi är strävan efter självständighet och rättvisa. Vi vill vara herrar i vårt eget hus, och vi vill ha ett samhälle där alla människor har samma rättigheter och skyldigheter oberoende av ras. Det är vad vi menar med socialism.” Så sade en av Patriotiska frontens ledare till Carl Lidbom, som var en av vårt partis utsända observatörer i Zimbabwevalet.

För oss som länge följt och stött befrielsekampen i södra Afrika är denna vilja till oberoende, försoning mellan raserna och social rättvisa ingen nyhet. Vi vet att de afrikanska folken vill nå sin ekonomiska och politiska frigörelse med fredliga medel och på egna villkor. Men om de bara möts med förtryck och våld, tvingas de till en väpnad kamp. Så var det i Algeriet, i Angola, i Moçambique, i Guinea-Bissau – och nu i Zimbabwe. Det är egentligen djupt tragiskt att så många människoliv måste spillas innan kolonialmakter och

diktaturer skall inse historiens oundvikliga lärdom, att det aldrig går att i längden förkväva ett folks frihetslängtan.

Valutgången i Zimbabwe är ett glädjebud för det svarta Afrika och för demokratier överallt, däremot för Sydafrikas förhårdade rasister ett förebud om den oundvikliga förändringen mot svart majoritetsstyre, också i Namibia och Sydafrika självt.

Det är viktigt att Zimbabwes folk nu får tid och resurser att slå vakt om sin vunna fred och att i försoning och jämlikhet bygga upp sitt krigshärjade land.

Därför räcker det inte, enligt vårt förmenande, att i dag hylla det fria Zimbabwe. Vi måste också klart säga ifrån att vi vill bistå den nya nationen i det fredliga uppbyggnadsarbetet. Vi uppmanar därför den svenska regeringen att genast skicka en inbjudan till Zimbabwes regering om att så snart tillfälle ges komma till Sverige för samtal om utvecklingssamarbete.

Om Zimbabwe lyckas med sin väldiga uppgift kommer det att påverka utvecklingen i Sydafrika. Då kommer skräckpropagandan om "terroristerna" i befrielseörelsen att få ge vika, och i stället ersättas av visionen om en mjuk och skonsam övergång till majoritetsstyre med plats också för de vita.

Jag sade för tre år sedan här i riksdagen att en lösning av problemen i Zimbabwe och Namibia aldrig kan innehålla en garanti för att apartheid skall överleva i Sydafrika, att det i Rhodesia, liksom i Namibia, är Sydafrikas framtid som slutligen står på spel. Sydafrika står just nu vid en skiljeväg. Det står nu isolerat i Afrika, som en rasismens sista utpost. Zimbabwe var fundamentet i dess strategi om en buffert av lydstaten som grannar. De hade satsat miljontals dollar på Muzorewas valseger. Den nya guldruschen har givit landet kraftigt ökade inkomster. Dessa, tillsammans med utvecklingen i Zimbabwe, ställer regimen inför ett val. Chansen skulle finnas i att gradvis, men bestämt, avveckla apartheid i samarbete med de svarta nationalisterna. Chansen finns, men erfarenheten har visat omvärlden att Pretoriaregimen aldrig gör några eftergifter utan att vara tvingad till sådana. Därför måste omvärlden bibehålla sitt tryck mot apartheidregimen, sätta hårdare press och genomföra selektiva sanktioner.

De smärre, kosmetiska förändringar av vissa regler som nyligen genomförts inom apartheidssystemet har ingalunda förändrat dess grundvalar. Dödsdomarna fortsätter, liksom skenrättegångarna, försvinnandena, misshandeln och morderna på motståndsmän. Svält och massflyttningar plågar stora delar av befolkningen.

Det svenska investeringsförbudet har visat sig ha en viktig internationell opinionsbildande effekt på olika plan, inte minst inom Förenta nationerna. För fredens och solidaritetens skull bör vi nu gå vidare.

Socialdemokratin har därför föreslagit, i en motion, att regeringen utarbetar en aktionsplan för ytterligare isolering av Sydafrika. Och jag vill med kraft understryka: Detta är en insats för fred och försoning.

Herr talman! De mänskliga rättigheterna förtrampas på alla kontinenter. I Indokina kom inte USA:s reträtt att innebära slutet på människornas

lidanden. Sviterna efter bombkriget, naturkatastrofer, åsidosättandet av fri- och rättigheter, de stora flyktingströmmarna, svält samt nya krig med nya aktörer, plågar och decimerar nationer som redan lidit utan motstycke i modern tid.

Det är en förpliktande uppgift för hela världssamfundet att delta i Världshälsoorganisationens appell för en internationell mobilisering mot svälten i Cambodja. Jag kan i allt väsentligt ansluta mig till vad utrikesministern har sagt om problemen i Indokina. Jag har över huvud taget få invändningar mot deklarationen i dess helhet.

I Sovjetunionen trakasseras och fördrivs oliktankande, trots att deras "brott" ofta endast är att hävda av alla europeiska nationer accepterade och ratificerade principer om yttranderätt och åsiktsfrihet. Andrei Sacharov är det senaste exemplet på hur sådana demokratiskt sinnade medborgare förföljs i alla stater under kommunistisk diktatur.

Latinamerika är den kontinent där kampen för de mänskliga rättigheterna, för frihet och oberoende drivits längst. En förändringens vind som sveper över Brasilien och än starkare i det karibiska området kulminerade ju i Nicaragua i somras med sandinisternas efterlängtnade triumf. Men vi nås också nästan dagligen av budskap om hur motståndskämpar offerar sina liv eller jagas i fängelse och under jorden av militärdiktaturen.

Uruguay, Argentina och Chile, tidigare med lång demokratisk tradition, är i dag närmast gigantiska koncentrationsläger, där tusentals människor försvunnit, torterats och mördats för sin demokratiska övertygelses skull. Liknande förhållanden har sedan länge rått i Paraguay och Haiti.

Särskilt hårt tycks förtrycket f. n. vara i Guatemala. Där har 40 000 människor mist livet till följd av det politiska våldet sedan CIA 1954 störtade den demokratiskt valda Arbenzregeringen. Våldet fortsätter i dag med oförminskad intensitet. De skriande orättvisorna förorsakar död och sjukdomar. 75 % av befolkningen lider av undernäring, som en följd av att 1 % av befolkningen äger nästan 80 % av den odlingsbara jorden.

Nöden drev också fram dramat kring den spanska ambassaden i förra månaden, där oskyldiga människor dödades efter en brutal militärattack, trots ambassadens protester.

Som socialdemokrater påminns vi också om hur våra partivänner mister sina liv i kamp för fundamentala mänskliga rättigheter. I följd mördades de två socialdemokratiska partiledarna Alberto Fuentes Mohr och Manuel Colom, någon månad efter att ha pläderat för demokrati i sitt land på Socialistinternationalens kongress. De sade där att "vi löper stora risker när vi far hem härifrån". Man trodde dem knappast riktigt, men några veckor senare var de mördade – alldeles klart av regimen i Guatemala. För inte många veckor sedan gick en ledande socialdemokrat i El Salvador samma öde till mötes.

Och i förra veckan fick vi nya dödsbud. Det socialdemokratiska partiets generalsekreterare Jorge Jimenez, som efterträdde Manuel Colom, mördades samtidigt som två studentledare och ett tjugotal bönder miste livet.

Vi skulle vilja uppmana regeringen att genom Sveriges ambassad i

Guatemala framföra riksdagens djupa bestörtning över det urskillningslösa slaktandet, som har sin grund i diktaturens ohämmade förtryck och orättfärdiga samhällsordning.

För vår del kommer vi att fortsätta att stödja oppositionen i Guatemala, liksom vi stödjer sandinisternas alfabetiseringskampanj i Nicaragua – Ljus över Nicaragua, som det heter. Det är två sidor av samma sak: Ett stöd för ett folks frigörelse ur underutveckling och diktatur.

Listan på brotten mot de mänskliga rättigheterna i världen, herr talman, kan tyvärr göras oerhört lång. Vi har i tidigare utrikesdebatter behandlat andra områden, där dessa förtrampats. Jag ville emellertid denna gång, utan att vara uttömmande, men mot bakgrund av våra partivänners konkreta upplevelser, fästa riksdagens uppmärksamhet särskilt på förhållandena i Centralamerika.

Herr talman! Vår strävan efter fred och mänskliga rättigheter hänger nära samman med en äkta och framsynt solidaritetspolitik i förhållande till jordens fattiga och förtryckta. Ty orättvisorna och ojämlikheten mellan och inom världens länder, mellan i- och u-land, skapar en grogrund för lokala och regionala spänningar och konflikter, i vilka stormakterna kan dras in.

För sex år sedan krävde de fattiga länderna grundläggande förändringar i den rådande ekonomiska ordningen, som så ensidigt gynnade i-världen men samtidigt bidrog till att bevara underutvecklingen i den tredje världen.

Från svensk sida bejakade vi kraven på en ny ekonomisk världsordning. Vi nödgas i dag konstatera hur viljan – och kanske förmågan på en del håll – i den rika världen till att medverka i en solidarisk reformering av världsekonomin näst intill upphört.

Det är en påtaglig realitet, att industrivärlden skakas av en djupgående ekonomisk kris: 20 miljoner människor, över 6 % av arbetsstyrkan, kommer att gå arbetslösa mot slutet av detta år i industriländerna. Produktionen sviktar. Underskotten i nästan alla de västliga i-ländernas betalningsbalanser främjar valutaoro och protektionism. Inflationen går vidare i tvåsiffriga tal, urholkar löner och sparande och fördjupar de ekonomiska orättvisorna i samhället.

Utvecklingspessimism och handlingsförlamning breder därmed ut sig. Visst är det förståeligt att solidariteten inom och mellan folken sätts på prov under sådana förhållanden.

Och likväl måste vi inte bara bevara utan också fördjupa den internationella solidariteten. För människorna i den tredje världen innebär utvecklingen bokstavligen ett hot mot livet.

800 miljoner människor lever i absolut fattigdom – de har inte mat för dagen, arbete eller rimliga bostäder. För dem betyder försämrade levnadsvillkor svält och katastrof. I u-länder som börjat bygga upp en nationell ekonomi och genomföra sociala rättvisereformer slås de ambitiösa utvecklingsförsöken sönder av stagnation i världshandeln, minskad livsmedelsproduktion och minskad u-hjälp.

Det fordrar ingen större fantasi för att inse hur massvält och ekonomiska och sociala sammanbrott utgör direkta hot mot fred mellan folken. Desto

Onsdagen den
12 mars 1980

*Utrikes- och hand-
delspolitisk debatt*

allvarligare är det i dag när dessa risker växer samtidigt som rustningsvanvettet trappas upp.

Den s. k. Brandtkommissionen kom till i denna krissituation, då dialogen mellan nord och syd hamnat i ett fullständigt dödläge och då alla praktiska utvägar tycktes totalt blockerade.

Detta ligger mig givetvis nära om hjärtat, eftersom jag i flera år har arbetat med detta och haft privilegiet att vara med i denna kommission. I förra veckan utkom från trycket dess slutrapport med titeln Ett program för överlevnad.

Eftersom min taletid nu är ute, tvingas jag hoppa över de återstående delarna av mitt manuskript. Det är möjligt att jag tillåts begagna repliken till att något ta upp dessa ting. Jag hoppas att få återkomma – inte bara i dag utan många gånger – till Brandtkommissionen, till dialogen mellan nord och syd samt till kampen mot svält, fattigdom och undernäring.

Jag vill avsluta detta anförande med några exempel, tagna från Willy Brandts inledning till kommissionens rapport. Ty det är ju så, herr talman, att medan det fredliga utvecklingsarbetet i världen ropar efter resurser, förbrukas nästan 2 000 miljarder kronor varje år på militärutgifter. Men vi har blivit så fartblinda i denna vanvettets kapplöpning att vi knappast längre förstår verkligheten bakom siffrorna. Låt oss därför minnas

att för kostnaderna av en enda stridsvagn skulle 30 000 barn kunna få klassrum,

att ett enda jaktflygplan kostar lika mycket som 40 000 byapotek,

att en halv dags militärutgifter skulle räcka till att eliminera ett av mänsklighetens stora gissel, malarian, och

att en halv procent av de årliga militärutgifterna skulle räcka för att betala alla de maskiner och all den utrustning som behövs för att hjälpa u-länderna till en tillräcklig livsmedelsproduktion.

Det är, herr talman, med sådana konkreta bilder vi bör gå ut och föra kampen vidare för fred och samförstånd mellan folken.

Jag har bara hunnit ta upp delar av världsläget. Det är dystra bilder av förtryck, skärpt kapprustning, förtryck av mänskliga rättigheter, ökad svält i världen, oljekris och en ekonomi i depression. Det är en ganska dyster bild av världen. Ändå är det viktigt att vi upprätthåller kampen för fred och utveckling.

När jag talade i ett annat sammanhang för två veckor sedan, anförde jag såsom ett motto för detta fredsarbete – också använt inom det internationella arbetet – ett ord av Martin Luther, som en gång sade: "Om jag så visste att världen ginge under i morgon, så skulle jag likväl plantera mitt äppelträd." För dem som vill fortsätta att arbeta för en värld i fred och försoning är det ett utomordentligt motto.

LARS WERNER (vpk):

Herr talman! 1970-talet har inneburit påtagliga framgångar runt om i världen för den nationella befrielsens, fredens och framstegets krafter.

I Europa har de tre sista fascistiska diktaturerna sopats bort. Den

USA-stödda fascismen i Spanien, Portugal och Grekland har fallit. Den fredliga samlevnadens principer vann ökat stöd, vilket bl. a. kom till uttryck i Helsingforsavtalet 1975 – ett avtal som måste följas upp och genomföras i alla delar.

I Sydostasien besegrades världens mäktigaste militärmaskineri. Folken i Vietnam, Laos och Kampuchea blev offer för historiens grymmaste anfällskrig som kostade miljoner offer i döda och sårade och enorm materiell förstörelse. Men de slog tillbaka angriparna, bl. a. med hjälp av den internationella solidariteten. Den solidariteten är i dag viktigare än någonsin när Vietnam, Laos och Kampuchea möter enorma svårigheter i arbetet med återuppbyggnaden. Det svenska biståndet måste öka i stället för att minska.

I Afrika segrade befrielsekampen i Angola, Moçambique och Guinea-Bissau. Valresultatet i Zimbabwe visar vilken bred folklig förankring befrielseörelserna har. Patriotiska fronten är att gratulera till det lysande valresultatet. Men det fria Zimbabwe hotas liksom alla andra fria afrikanska stater av den rasistiska regimen i Sydafrika. Sverige måste konsekvent bidra till att den sydafrikanska regimen isoleras och bistå frihetsrörelsen ANC i Sydafrika, SWAPO i Namibia och de fria afrikanska staterna.

I Chile krossades den 11 september 1973 den demokratiska regeringen genom en USA-styrd högerkupp. Vi är övertygade om att det endast var ett temporärt nederlag. Pinochetjuntan isoleras alltmer. Sverige måste bidra till denna blodsregims internationella isolering i stället för att öka handeln med den. Vägen mot demokrati och socialism i Chile kommer åter att öppnas.

Somozadiktaturens fall i Nicaragua är en historisk seger och visar att de demokratiska krafterna är på frammarsch i Syd- och Mellanamerika. Det är en ynkedom att den svenska regeringen drar sig för att ge ett rejält bistånd till det nya Nicaragua. Kan vi förvänta oss att Ola Ullsten är beredd att tänka om och bifalla de motioner som arbetarpartierna framlagt om ökad hjälp till Nicaragua?

I Mellanöstern stärks alltmer den palestinska befrielseörelsens ställning. T. o. m. i reaktionära kretsar i Västeuropa och USA börjar man begripa att fred och säkerhet i området aldrig kan uppnås om inte det palestinska folkets nationella rättigheter tillgodoses. Vi hoppas att den inställningen också delas av utrikesministern och att han inte har samma sympati för den israeliska aggressionspolitiken som sin företrädare som folkpartiledare. Det är dags att utveckla våra förbindelser med PLO, och det kan lämpligen ske genom en officiell inbjudan till Yasser Arafat att besöka vårt land.

I Korea öppnar sig nu nya möjligheter till att på sikt uppnå landets fredliga återförening. Det är sorgligt att i detta läge USA och Sydkorea väljer att genomföra nya stora militärmanövrer.

Schahens fall i Iran är ännu ett exempel på hur kampen för frihet och framsteg vinner ökat stöd. Det konstaterandet kan man göra trots att det finns inslag i den iranska revolutionen som är djupt främmande och stötande för oss. Vreden mot USA-imperialismens förbrytelser i Iran ursäktar inte tagandet av gisslan. Men händelserna i Iran belyser också det orimliga i att

Utrikes- och handelspolitisk debatt

diplomatiska beskickningar utnyttjas som spioncentraler.

I Afghanistan inleddes för snart två år sedan betydelsefulla reformer för att ta landet ut ur underutvecklingen och misären. Men det är Afghanistans folk och inga andra som skall bestämma om landets framtid. Därför tar vi avstånd från den sovjetiska militära inmarschen och kräver att de sovjetiska trupperna omedelbart skall lämna Afghanistan och all annan främmande inblandning upphöra. Export både av revolution och av kontrarevolution måste avvisas.

Herr talman! Jag nämnde inledningsvis att det gjorts stora framsteg under 1970-talet. I en situation då nattsvart pessimism ibland tycks prägla debatten tror jag det är angeläget att också ange ljusare perspektiv, att inte tappa proportionerna.

Men lika felaktigt vore det självfallet att dölja att demokratiska och mänskliga fri- och rättigheter fortfarande sitter trängt på många håll i världen, ja, ofta trampas under fötterna.

Vi snuddade vid dessa frågor i riksdagens allmänpolitiska debatt för någon månad sedan. Och som vanligt ville några av partiledarna här i riksdagen göra detta till ett problem i första hand för människor med en socialistisk och kommunistisk övertygelse. Förhållandet är det motsatta.

Vårt parti kämpar mot det svenska klassamhället, för att utveckla demokratin till en socialistisk demokrati, som stoppar rovdriften på människor och natur, som garanterar alla demokratiska fri- och rättigheter. Vi bekämpar storfinansens välde lika väl som vi är motståndare till enpartidiktaturen. Vi kämpar för en socialistisk demokrati i mångfald. Därför ser vi särskilt allvarligt på övergrepp som begås i socialismens namn.

Vårt partis protester mot t. ex. rättegångarna i Prag är väl kända liksom vår uppfattning om övergreppet mot Sacharov. Men samtidigt konstaterar vi att det här i riksdagen förekommer en påtaglig ensidighet då det gäller försvaret av de demokratiska fri- och rättigheterna.

USA:s förre FN-ambassadör Andrew Young förklarade strax innan han fick sparken att det faktiskt finns gott om politiska fångar i USA. Ett av de många bekanta exemplen är de s. k. Wilmington 10 – dvs. de medborgarrättskämpar som spärrades in efter rasistiska provokationer. Övergreppet har i stort sett förbigåtts med tystnad från de flesta här i riksdagen.

Och vem hörde talas om Gösta Bohmans indignerade protester när en halv miljon indonesiska kommunister mördades av Suhartoregimen i slutet av 1960-talet? Hur tyst är det inte om samma regims brutala folk mord i Östra Timor? Ja, helt tyst är det ju faktiskt inte. Den borgerliga regeringen har ju försvarat vapenexport till Indonesien. Vad kallade Gösta Bohman terrorbombningarna mot Hanoi och Haiphong julen 1972? Jo, han kallade dem för bombningar för fred.

På USA:s bakgård i Guatemala har 30 000 människor mördats – många efter fasansfull tortyr. Olof Palme har nyss redovisat hur socialdemokratiska ledare har mördats. Jag kan komplettera med att berätta att många i Guatemala har blivit levande begravda – däribland hela ledningen för

Guatemalas kommunister. Var är protesterna? Jag instämmer helhjärtat med Olof Palme när han uppmanar den svenska regeringen och samtliga borgerliga partier att göra sin stämma hörd mot dessa mord.

Uppräkningen kan fortsätta. Man kan jämföra uppmärksamheten kring det s. k. båtfolket i Indokina med tystnaden då 200 000 människor flyr till Angola under Mobutus förtryckarregim i Zaire. Och inte hördes protester då ungefär lika många människor på ett par månader av militären drevs i väg från Burma och tvingades söka sin tillflykt i det hungrande Bangladesh. Exempelsamlingen kan tyvärr göras oändlig.

Vänsterpartiet kommunisterna bekämpar övergrepp mot de mänskliga rättigheterna i vilket väderstreck och under vilken regering de än begås. Vi skulle välkomna, om samtliga politiska partier i vårt land intog samma hållning. Försöken att i antikommunistiskt syfte använda dessa frågor som ett tillhygge mot vänsterpartiet kommunisterna är dömda att misslyckas. Det borde stå klart vid det här laget.

Herr talman! Den avspänningsprocess i de internationella förhållandena som fick sitt främsta uttryck genom Helsingforsavtalet har stannat upp. Riskerna för en tillbakagång till det kalla kriget ökar och därmed också riskerna för en förödande militär konfrontation.

Upprustningspolitiken fortsätter. Ca 2 000 miljarder svenska kronor läggs årligen ner på militära rustningar i en värld som redan är överhopad med vapen. Bara i USA ökar rustningsutgifterna detta år med 80 miljarder kronor samtidigt som betydande delar av den amerikanska befolkningen lever i social misär. I den tredje världen öppnar sig nya gigantiska marknader för den internationella vapenhandeln samtidigt som världssvälstens, analfabetismens och arbetslöshetens problem förblir olösta.

Händelserna i Afghanistan har förvärrat det internationella läget. Men samtidigt är det uppenbart att man från amerikansk sida försöker ta Afghanistanhändelserna som förevändning för att skärpa kapprustningen och bryta mödosamt uppbyggda internationella förbindelser. Det är positivt att en rad stater i Västeuropa visar stor tveksamhet att följa Carter på denna äventyrliga väg.

Försämringen av det internationella läget inleddes långt före Afghanistan. Omedelbart efter sitt tillträde som president 1976 började Carter ställa nya och oacceptabla villkor för det SALT II-avtal som i praktiken var nästan klart.

Först sommaren 1979 kunde presidenterna Bresjnev och Carter underteckna det nya avtalet. Men bläcket på dokumentet hann knappt torka innan man i USA inledde en våldsam kampanj för att förhindra ratificeringen av avtalet. Påhittigheten i USA kände ingen gräns då det gällde att hitta skäl mot ett godkännande av avtalet.

De jättelika profitintressena inom ramen för det militärindustriella komplexet, som redan Eisenhower för 20 år sedan varnade för, spelade uppenbarligen en mycket aktiv roll i sabotageförsöken mot SALT II. På reaktionärt håll söker man enligt gammalt mönster övervinna den djupgående kapitalistiska krisen genom forcerad upprustning.

Onsdagen den
12 mars 1980

*Utrikes- och han-
delspolitisk debatt*

När Sovjetunionens president Bresjnev förra hösten förklarade att Sovjetunionen ensidigt skulle dra tillbaka 20 000 man och tusentalet stridsvagnar från Centraleuropa möttes inte beslutet av något positivt gensvar från USA. Åtgärden beskrevs som begränsad, vilket visserligen är sant, men ändå inte mer begränsad än att just USA tidigare i Wienförhandlingarna ställt just detta krav på Sovjetunionen.

Bresjnev förklarade också Sovjetunionens beredskap att omedelbart inleda förhandlingar om de sovjetiska medeldistansrobotarna. Carters svar på dessa åtgärder och förslag blev i stället att påtvinga de europeiska NATO-staterna en ny allvarlig kärnvapen- och raketupprustning. Kvalitativt nya vapensystem skall införas i Västeuropa, bl. a. de s. k. kryssningsrobotarna, som inte minst utgör ett allvarligt hot mot vårt eget land och våra möjligheter att stå utanför väpnade konflikter.

Jag påtalade redan i december förra året, i en debatt här i riksdagen med utrikesministern, den svenska regeringens häpnadsväckande passivitet i dessa frågor. Inga som helst insatser gjordes från det alliansfria Sverige för att försöka motverka en ny omgång i kapprustningen. Samma passivitet har sedan fortsatt då det gäller NATO:s nya upprustningsplaner för det nordiska området som verkligen inte bidrar till säkerhet och stabilitet i vår del av Europa.

Den svenska regeringens tystnad innebär att den accepterar västmakternas rustningar intill våra gränser, skriver Metallarbetaren i en ledare i sitt senaste nummer med rubriken "Sverige glider in i Atlantpaktens skugga". Denna tystnad är ett klart brott mot Sveriges traditionella aktiva neutralitetspolitik. Under utrikesminister Ullsten har den aktiva neutralitetspolitiken upphört, skriver Metallarbetaren med all rätt.

Ola Ullstens världsbild framgår också av regeringsdeklarationen, där det står: "Med Carters seger i presidentvalet 1976 kom i stället traditionella amerikanska värderingar om respekt för nationellt oberoende, demokrati och mänskliga rättigheter att stå i förgrunden."

Det är nästan så att man med en gammal folkpartiledare och numera landshövding vill mana Ola Ullsten att gå hem och läsa historia. Har utrikesministern aldrig hört talas om åtminstone någon av alla de amerikanska militära interventionerna för att hindra folkens frigörelse och nationella oberoende? Har utrikesministern aldrig hört talas om t. ex. interventionerna i Guatemala 1954 och Dominikanska republiken 1965, eller överfallet på Cuba 1961 och medverkan i den fascistiska Chilekuppen 1973? Och vad är det för nationellt oberoende och mänskliga rättigheter Carter vill tillförsäkra det palestinska folket?

Jag rekommenderar Ola Ullsten till läsning Noam Chomskys nya bok *De mänskliga rättigheternas ekonomi*. Där kan utrikesministern lära sig en del om hur det ingått och ingår i USA:s strategi att upprätta nyfascistiska lydstaten i den tredje världen.

Herr talman! Frågan om krig och fred, upprustning eller nedrustning är ingenting som vi kan överlämna till stormakterna, medan vi själva sitter passiva på parkett. Vårt parti är anhängare av en aktiv neutralitetspolitik.

Den måste bl. a. innebära att Sverige gör insatser för fredlig samverkan, avspänning och nedrustning.

Jag har tidigare sagt här i kammaren att vårt parti ansluter sig till det socialdemokratiska förslaget om att Sverige bör ta ett snabbt initiativ för att få till stånd en europeisk nedrustningskonferens. Liknande förslag har framförts från andra länder, senast av Edward Gierek på den polska partikongressen. Det viktiga är naturligtvis inte *var* en konferens äger rum. Det är viktiga är att den snabbt kommer till stånd.

Europa är i dag överhopat med kärnvapen, och en väpnad konflikt här skulle leda till vår civilisations undergång. Vi får inte tillåta att 1980-talet blir en tid av skärpta motsättningar, spänningar och rustningar efter de framsteg som trots allt uppnåddes under 1970-talet.

Förhandla, förhandla, förhandla! uppmanade nyligen Alva Myrdal i en artikel i Dagens Nyheter. Jag instämmer i den uppmaningen. Sveriges regering måste göra aktiva insatser för att hjälpa till att få i gång förhandlingsmaskineriet igen.

I kampen för nedrustning och fred spelar den alliansfria rörelsen, som numera omfattar det stora flertalet av världens länder, en mycket betydelsefull roll. Jag vill gärna passa på att framföra vårt partis stora respekt och beundran för det enastående arbete som gjorts av Jugoslaviens president Tito i uppbyggnaden av denna rörelse.

En motion till årets riksdag har vårt parti krävt att Sverige skall ansluta sig till den alliansfria rörelsen och aktivt bidra till dess arbete. Ett sådant beslut skulle uppskattas av många alliansfria länder.

Det handlar inte bara om fredsarbetet utan också i hög grad om att skapa en ny ekonomisk världsordning, nya nord-syd-relationer. De nuvarande, djupt orättfärdiga förhållandena med utsugning och underordning kan inte i längden fortsätta. De strider inte bara mot alla rättfärdighetsideal. De utgör också en allvarlig fara för freden.

Sverige måste i handling och inte bara i ord ansluta sig till arbetet för en ny ekonomisk världsordning. Det förutsätter att vårt land frigör sig från de internationella imperialistiska bindningar Sverige i dag har på många områden. Jag vill ställa en konkret fråga till utrikesministern: Är regeringen beredd att ge sin anslutning till kravet på medlemskap i den alliansfria rörelsen?

Sverige skulle som medlem i den alliansfria rörelsen på ett konkret sätt kunna vara med och driva de alliansfria staternas program när det gäller ekonomi, handel, information och forskning. I FN och i andra sammanhang har Sverige deklarerat sin vilja att bidra till att bryta underutvecklingen och att medverka till att bekämpa kolonialismen. Sverige har också anslutit sig till uppfattningen att det är nödvändigt med en ny ekonomisk världsordning och sagt sig vara berett att medverka till industrialisering i utvecklingsländerna och till ett brytande av det ensidiga råvaruberoende som så många av världens fattiga länder befinner sig i.

Vårt lands uttalade ståndpunkter sammanfaller således i hög grad med den alliansfria rörelsens program på olika områden, och det borde, enligt vår

Onsdagen den
12 mars 1980

Utrikes- och handelspolitisk debatt

mening, vara skäl nog för en svensk anslutning.

Den alliansfria rörelsen har också alltmer fått en ökad betydelse för avspänningsprocessen. Skärpningsen av motsättningarna mellan stormakterna måste brytas, och de alliansfria länderna kan spela en viktig roll för att nå detta. Det faktum att alla medlemsländerna står fria och obundna gentemot militärpakterna är en styrka och ger hela rörelsen goda möjligheter att tvinga stormakterna att besinna sitt ansvar och fortsätta nedrustningen och upprätthålla avspänningspolitiken.

Ett svenskt medlemskap skulle ytterligare stärka rörelsens anscende och styrka samtidigt som Sverige skulle kunna vara mer aktivt på det internationella planet.

Herr talman! Det finns en grundläggande enighet i riksdagen om den alliansfria svenska neutralitetspolitiken. Vänsterpartiet kommunisterna ställer sig bakom denna politik, vilket dock inte innebär att vi delar regeringens syn på utformningen av politiken. Det finns anledning att rikta stark kritik mot regeringens mycket passiva utrikespolitik. Denna kritik delar vårt parti med många andra, bl. a. Folkpartiets ungdomsförbund och flera enskilda borgerliga riksdagsledamöter.

Vi menar att den alliansfria svenska neutralitetspolitiken måste vara en aktiv sådan. Vårt land har särskilda möjligheter, som ett neutralt och alliansfritt land, att spela en aktiv, pådrivande och positiv roll i det internationella arbetet. Vpk menar att dessa särskilda möjligheter måste utnyttjas och utgöra grunden för en aktiv svensk politik. Vi har också i eget intresse anledning att vara aktiva, inte minst mot bakgrund av NATO:s rustningar i Västeuropa och Norden. Dessa rustningar är ett hot mot säkerheten och den militära balansen, och de riskerar att dra in Norden i motsättningarna mellan stormakterna. Det finns därför all anledning, oavsett partitillhörighet, att se allvarligt på situationen och att med en aktiv politik hävda våra säkerhetsintressen.

Jag har tidigare, i andra sammanhang, haft anledning att diskutera dessa och andra utrikesfrågor med utrikesministern. Som bekant har jag då framfört vår kritik och oro över regeringens passivitet. Utrikesministern har för sin del alltid försökt framställa regeringen som aktiv. Men initiativen saknas ju. Insikter i vad som verkligen händer i världen saknas och tyvärr också viljan att dra de riktiga slutsatserna. Detta är tyvärr också intrycket utomlands, bland andra länders liberaler och borgerliga politiker. Till sist, herr talman: Detta är ytterst beklagligt, och det är ett avsteg från den aktiva neutralitetspolitik som har ett starkt folkligt stöd här i Sverige.

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Det är alltid intressant att lyssna till Lars Werner. Det är spännande att se hur han skall landa efter sina akrobatiska övningar – för någonting av akrobatik är det ju ändå som Lars Werner tvingas ägna sig åt i varje sådan här utrikespolitisk debatt.

Å ena sidan vill han skapa intrycket att de svenska kommunisterna är helt ense med de demokratiska svenska partierna om den utrikespolitiska

inriktningen. Å andra sidan måste han förklara för sina sympatisörer att han egentligen inte har något som helst till övers för den politiken. Han tillgriper då den här sortens enkla argumentation att i stort sett skylla på den svenska regeringen för att de konflikter som råder i världen inte löses, att det förtryck som finns inte upphör – den svenska regeringen har inte agerat tillräckligt kraftfullt.

Det är också intressant att höra Lars Werner med sådan frenesi säga att han minsann tar avstånd från förtryck i alla länder, även i de kommunistiska. Det är i och för sig bra att de svenska kommunisterna säger det, men det finns inte särskilt mycket av trovärdighet i de påståendena. För det första är det väldigt med vilken iver dessa bedyranden görs – tror man inte att folk riktigt litar på partiet? För det andra står ju de svenska kommunisterna bakom den totalitära kommunistiska ideologi i vars namn så mycket förtryck utövas runt om i världen. Även om Lars Werner är en skicklig talare och debattör så lyckas han trots allt inte att dölja detta dubbelspel.

Lars Werner försöker också göra ett nummer av att jag har påmint om att den amerikanska utrikespolitiken med president Carter fick en delvis annan inriktning än den tidigare makt- och intressepolitiken genom att man satsade på en vad jag kallade världsvid kampanj för de mänskliga rättigheterna. Jag hänvisade då till dessa som grundläggande amerikanska värderingar, värderingar som har funnits och finns hos det amerikanska folket. Det är inte detsamma som att försvara den amerikanska utrikespolitiken – det har vi inte gjort – varken när det gäller de exempel på den som Lars Werner tog upp eller när det gäller rader av andra exempel. Men återigen, herr talman, är problemet att Lars Werner inte delar vår syn på dessa grundläggande värden – mänskliga rättigheter, demokrati och respekt för individen. Därför blir han så upprörd när man hänvisar till just sådana värden.

I övrigt, herr talman, kan jag efter att ha hört debatten konstatera att det finns en ganska stor enighet om att det internationella läget allvarligt har försämrats. Jag tycker emellertid att det är utomordentligt viktigt att vi försöker att ha en så nyanserad bild som möjligt av verkligheten omkring oss. Det är därför som jag i mitt anförande har varit sparsam med generaliserande termer om avspänning och kallt krig. Vad som nu håller på att ske är ju inte att vi håller på att få ett öst-väst-förhållande som är helt annorlunda än den politik som vi har upplevt under 1970-talet och som vi har kallat för avspänningspolitiken. Inte heller är det riktigt att hävda att vi nu skulle stå inför vad som brukar kallas för ett kallt krig. Den minsta gemensamma nämnaren för supermakternas politik har under hela 1970-talet varit att undvika att råka i situationer som i sina yttersta konsekvenser kunde leda till ett kärnvapenkrig. I själva verket har detta varit grundprincipen för supermakternas agerande ända sedan Cubakrisen 1962. Det är vår förhoppning att supermakterna kommer att fullfölja den politiken. Även om vi nu går mot ett betydligt kärvare klimat i relationerna mellan supermakterna, tror jag det vore fel att därför tala om att vi är på väg in i ett nytt kallt krig. Vad man då glömmer är att den epoken kännetecknades av ett reellt kärnvapen-

Nr 100

Onsdagen den
12 mars 1980

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Onsdagen den
12 mars 1980

*Utrikes- och hand-
delspolitisk debatt*

krigshot och av en betydande osäkerhet om gränsdragningarna, i Europa inte minst.

Vad som skiljer nuläget från det kalla krigets dagar är både den strategiska jämvikt som nu råder mellan supermakterna och att alltför mycket står på spel, framför allt i Europa, för att man skall ha något intresse för en återgång till den sortens konfrontationspolitik.

Det sägs ibland att i kärnvapenåldern finns det i själva verket inte något alternativ till avspänning. Det är naturligtvis riktigt i så måtto att supermakterna inte kan kosta på sig att riskera ett kärnvapenkrig. Nederlaget i ett sådant krig är odelbart, citerade Olof Palme lord Mountbatten. Det inser alla, också supermakternas strateger.

Vad man däremot, som jag också påpekade i mitt anförande, naturligtvis måste vara på sin vakt emot är att bristen på dialog mellan supermakterna, bristen på den typ av förtroendefullt samarbete som trots allt kunde pågå i skuggan av upprustning och ideologisk krigföring mellan stormakterna, ökar risken för missförstånd och för överreaktioner från den ena parten på vad den andra parten tar sig före.

Det är många som naturligtvis frågar sig om det för ett litet land som Sverige verkligen tjänar någonting till att nu stå upp och yrka på samtal i nedrustningsfrågor på det sätt som jag har gjort här tidigare, när det är uppenbart för alla att världen håller på att rusta sig till tänderna. Men – och här vill jag gärna instämma i vad Olof Palme sade – det är just i ett sådant läge, när kapprustningsvansinnet tar ny fart, som det krävs av det internationella samfundet, dvs. de internationella organisationerna med FN i spetsen, men också av enskilda, inte minst neutrala länder som Sverige, att de gör sin stämma hörd, att de protesterar mot detta vansinne som ju hotar att förgöra inte bara dem som rustar utan oss alla.

I ett läge av ökande motsättningar mellan supermakterna är det också utomordentligt angeläget att neutrala stater som Sverige talar klartext om stormaktspolitiken. Vi skall inte låta oss kvävas av den kritik som vi får från olika stormakter för den hållningen. Ofta finns det inte samtidigt anledning till kritik av båda stormakterna. Det kan därför förefalla som om vi i vissa skeden är ensidiga i våra attacker.

Jag har i övrigt, herr talman, inte så mycket att tillägga till det som har sagts. Olof Palme ber regeringen att omedelbart inbjuda den zimbabwiska regeringen till förhandlingar om biståndssamarbete. Jag kan försäkra Olof Palme att så snart det bildats en sådan regering, skall den inbjudas. Vi har redan folk på platsen, och diskussioner om samarbete pågår förberedelsevis.

Jag vill också till sist bara återknyta till det som Lars Werner sade i Mellanösternfrågan. Han uttryckte sig så här: Jag hoppas att utrikesministern inte har någon sympati för Israel. Här tycker jag att Lars Werner avslöjar skillnaden mellan mitt sätt att betrakta svensk neutralitetspolitik och hans eget. Jag menar att man kan ha sympati för Israel och samtidigt ha sympati för det palestinska folket. Vad Sverige måste göra i denna konflikt, liksom i andra, är att mana parterna att åstadkomma en fredlig uppgörelse.

Om detta icke faller Lars Werner och hans kommunister på läppen, så kan det inte hjälpas.

OLOF PALME (s) replik:

Herr talman! Jag skall göra som jag lovade – eller hotade med – nämligen använda min replik till att ta upp några aspekter på Brandt-kommissionens rapport vilka jag inte hann med i min inledning.

Den första aspekten gäller livsmedlen. Världens befolkning är i dag 4 miljarder människor. Om 20 år finns det sannolikt mer än 6 miljarder människor. I dag är 800 miljoner människor absolut fattiga. De lever i huvudsak i ett väldigt fattighäkte, som går tvärs över södra Sahara och Persiska viken upp mot Bangladesh och Sydasien.

Går det att avhjälpa? Jag tror att svaret är ja. Om den politiska viljan finns – det är det ena villkoret – och man sätter in resurserna, går det att ställa upp det oerhört djärva målet – som vi gjorde – att fram till år 2000 avskaffa hungern. Men det förutsätter för det första stora reformer inom u-länderna själva för en bättre jordfördelning, investeringsreformer osv., det förutsätter för det andra att man skapar köpkraft, så att människorna får råd att efterfråga maten – det är där som industrialiseringsprogrammen har sin stora betydelse – och det förutsätter för det tredje att de rika länderna är villiga att bidra med ett investeringsprogram på i stort sett 8 miljarder dollar per år under den närmaste 20-årsperioden. Det är stora belopp, men jämförda med rustningskostnaderna är de mycket små. Detta är i vår ganska förtvivlade värld ändå rationellt förnuftigt, och det går att på 20 år avskaffa svälten. Det vore ju märkvärdigt om den politiska viljan till det skulle saknas!

Det andra villkoret är att vi utöver detta måste göra upp ett mycket brett krisprogram, som kan sättas in omedelbart. Vi har formulerat ett sådant program för de närmaste fem åren. Det har fyra huvudpunkter:

1. en ökning av resursflödet till u-länderna med 200–250 miljarder kronor om året. Det har många aspekter: det är enprocentsbiståndet, det är en internationell beskattning – som jag inte tror att vi kommer ifrån – och det är EMF-guld: det är att öka Världsbankens kapacitet, som det går att mobilisera,

2. åtaganden på energiområdet,

3. omfattande insatser för livsmedelsproduktionen och

4. reformer i det institutionella systemet.

Vi har en energistrategi som innebär följande.

Oljeländerna – vi hade ju oljeländer med i kommissionen – förpliktar sig att garantera tillflödet av olja, och de rika länderna åtar sig att för sin del utarbeta ett energiskt sparprogram. Vidare är man överens om att skydda realvärdet för oljeleveranserna genom index eller valutakorgar eller på annat sätt. Vi får alltså räkna med fortsatta prishöjningar på olja, men vårt krav var att dessa prishöjningar skall vara någorlunda förutsebara och ske i jämnare takt.

Slutligen skall vi göra väldiga insatser för olje- och gasprospektering i den tredje världen liksom för att utnyttja alternativa energikällor.

Nr 100

Onsdagen den
12 mars 1980

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Och så byggde vi upp ett krisprogram på dessa punkter: massiv resursöverföring för att lyfta den fattiga världen, överenskommelser på livsmedelsområdet, överenskommelser om demokratiska reformer och ett stort program för att bemästra oljekrisen.

Jag vill tillägga, herr talman, att en grundläggande förutsättning för denna energistrategi är att de rika länderna håller tillbaka sin oljekonsumtion. De begränsade tillgångarna bör i ökad utsträckning komma de fattiga länderna till godo. Det är de som drabbas särskilt hårt. Fidel Castro nämnde nyligen att hans land året 1970 betalade ett ton socker för ett ton olja. I år är priset sex ton socker för ett ton olja. På det sättet kommer också vår svenska energipolitik in i bilden.

Herr talman! Det är ett ofrånkomligt faktum att en snabbavveckling i Sverige av kärnkraften skulle innebära en ökning av vår oljeförbrukning – det har knappast någon vågat bestrida. Det är också ett ofrånkomligt faktum att en snabbavveckling i världen av kärnkraften – över 200 reaktorer är i drift i dag – skulle leda till en förödande energibrist som skulle öka spänningarna och främst drabba de fattiga folken.

Jag kan, herr talman, inför de fattiga folken försvara en avveckling av kärnkraften i Sverige som innebär att vi ersätter den med inhemska förnybara energikällor. Jag har haft många, många resonemang ute i de fattiga länderna om detta. Det här accepterar de – det kan de förstå. Jag kan däremot inte inför dessa fattiga folk försvara en avveckling av kärnkraften som ökar vår oljeförbrukning.

Detta är, herr talman, en politisk och moralisk fråga som är förenad med en internationell solidaritetspolitik. Jag har verkligen levt med dessa problem under de senaste åren, och de glåpord från anhängarna av linje 3 som mött mig under den pågående kampanjen, därför att jag intagit den här ståndpunkten, lämnar mig fullständigt oberörd. Jag menar nämligen att det är ganska viktigt att vi har en sammanhängande solidaritetspolitik när det gäller vårt uppträdande mot de fattiga länderna.

LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Herr Ullsten säger: Lars Werner ansluter sig inte till strävandena att slå vakt om de mänskliga rättigheterna.

Nu är det faktiskt så, herr Ullsten, att vårt parti slår vakt om de mänskliga rättigheterna därför att det erfarenhetsmässigt i första hand är socialister och kommunister som drabbas av inskränkningar och övergrepp som begås. Men vi gör det, till skillnad från herr Ullsten och hans parti, gentemot alla regimer i alla väderstreck. oavsett var och i vems namn övergreppen begås.

Vi har ett aktuellt fall i dag som både Olof Palme och jag tagit upp, nämligen frågan om mordet i Guatemala. Jag tycker det vore klädsamt om den svenska utrikesministern med ett enda ord talade om var han själv och den svenska regeringen står när det gäller övergreppen i Guatemala.

Beträffande ivern och trovärdigheten då det gäller avståndstaganden vill jag bara säga att om ivern i avståndstaganden och protester är ett mått på bristande trovärdighet, då drabbar ju det alla engagemang, alla protester – ju

starkare protester, desto mindre trovärdighet. Är det på det viset vi skall uppfatta Ola Ullstens olika protester när han framför dem i vissa väderstreck, så är det ju verkligen avslöjande för hans inställning.

Men jag ställde en annan fråga som var genomgående i mitt huvudanförande – frågan om regeringens passivitet. Jag kan förstå utrikesministerns behov av att framställa sin och regeringens politik som initiativrik och målmedveten. Men trots allvarliga försök att med många ord förstora det lilla som görs, så misslyckas ju utrikesministern. Kritiken mot regeringen och utrikesministern på just den här punkten, i fråga om den mycket passiva neutralitetspolitiken, är ju med all rätt ganska omfattande. Kritiken kommer dels från oppositionen här i riksdagen, dels från fackföreningsrörelsen. Jag citerade tidigare en ledarkommentar i *Metalls* tidning, som ju var kritisk. Ja, t. o. m. herr Ullstens eget ungdomsförbund är kritiskt – kanske ännu mer kritiskt.

Folkpartiets ungdomsförbunds ordförande sade nyligen att det tycks som om försiktigheten har tagit säte i Arvfurstens palats och att Sverige hjälper till med att upprätthålla världsordningen, utsugningen av de fattiga länderna. Han gav fyra exempel på detta: för det första beslutet att medge tillstånd för Alfa-Laval att investera i Sydafrika, för det andra oviljan att stoppa flygningarna på Sydafrika, för det tredje passiviteten inför NATO-upprustningen i Europa och för det fjärde bristen på ökning av insatserna för u-länderna. Han sammanfattade detta som en utrikespolitik i filttofflor, vilken enligt honom var ovärdig en liberal utrikesminister.

Som om inte detta vore nog tar FPU-ordföranden på nytt till orda i Dagens Nyheter i dag och kräver liksom vi i vpk och andra att Sverige måste lämna Oljeklubben – därför, som han säger, att medlemskapet kantstötter den svenska neutralitetspolitiken och undergräver dess trovärdighet.

Ja, det är ju verkligen att ta till. Är indignationen och högljuddheten i dessa frågor enligt Ola Ullsten ett bevis på bristande trovärdighet i FPU-ordförandens engagemang eller vad är det tecken på?

Jag håller dock faktiskt med FPU-ordföranden. Jag skulle också kunna ange fler exempel i linje med dem som han lämnade, men jag skall avstå från det. Det räcker med detta.

Jag skulle förstå, om utrikesministern förklarade att det i den nuvarande regeringen inte går att komma längre, på grund av det starka högerinflyttandet. Men Ola Ullstens tröstlösa försvar för regeringens utrikespolitik visar att högerens och regeringens utrikespolitik är densamma som hans egen. Nog sagt om detta.

Jag ställde, herr talman, ytterligare en fråga till utrikesministern, nämligen om den svenska alliansfrihetens konsekvenser. Jag frågade om Ola Ullsten vill redovisa huruvida regeringen är beredd att ställa förslag om svensk anslutning till den alliansfria rörelsen.

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Jag sade att det saknar trovärdighet när Lars Werner och andra kommunister försöker göra gällande att de intar en neutral hållning

Onsdagen den
12 mars 1980

*Utrikes- och hand-
delspolitisk debatt*

mellan maktgrupperingarna och en tvärsigenom aktiv och positiv hållning till förmån för de mänskliga rättigheterna. Jag gjorde det därför att jag menar att det inte räcker med försäkringar och avståndstaganden till aktuella händelser, i det här fallet från den sovjetiska supermaktens sida; det måste också finnas någon sorts trovärdighet i själva det kommunistiska budskapet för att man på det hållet skall bli tagen på fullt allvar.

Lars Werner uppmanar mig att gå hem och läsa amerikansk historia. Jag skulle vilja uppmana Lars Werner att själv gå hem och läsa svensk historia, det svenska kommunistpartiets historia. Plocka fram de gamla hyllningstelegrammen till Stalin! Plocka fram det urskuldande försvaret för den imperialistiska östpolitiken. Studera f. ö. också de aktuella programskrivningarna!

Jag tror att Lars Werner då skall se att det finns en skillnad mellan hur kommunister i dag agerar när man är i opposition i demokratiska stater och vad de *egenligen* står för och vad man tidigare har stått för.

F. ö. tar jag på inget vis åt mig kritiken för passivitet i svensk neutralitetspolitik på något av de områden som Lars Werner talar om. Vi har under de senaste åren agerat minst lika kraftfullt som tidigare när det gäller att få till stånd nedrustning. Vi har gjort det i nedrustningskonferensen i Genève, där vi själva är med, och genom att mana supermakterna till förhandlingar – en del av dem pågår redan, och andra borde tas upp. Vi kan i detta avseende naturligtvis inte göra annat än att delta i den internationella opinionsbildningen, göra vår röst hörd i den debatt som pågår om nedrustning och emot rustningsvansinnet.

Jag tar inte heller på något vis åt mig kritiken mot regeringen, vare sig det gäller den här eller de tidigare som jag deltagit i, för att den skulle ha varit passiv när det gäller händelseutvecklingen i södra Afrika. I själva verket har den svenska regeringen – och det tror jag att Lars Werner kan få kvitto på från åtskilliga ledare i tredje världen – gått i spetsen för stödet för frihetssträvandena i den delen av världen. Vi har också gjort vad vi kan göra för att delta i opinionsbildningen mot det ohyggliga apartheidsystemet i Sydafrika. Och jag tror faktiskt att Lars Werner är ganska ensam om att påstå att det skulle vara utmärkande för den svenska regeringen, den nuvarande eller någon tidigare, att vara passiv i de här frågorna.

Vad vi brukar få utstå kritik för, Lars Werner, är att vi är för aktiva, att vi t. ex. under lång tid stött Patriotiska frontens båda grenar och satsat så mycket av vårt bistånd på länder i södra Afrika – eftersom detta uppfattats vara just den politiska markering det också varit avsett som.

Jag har faktiskt aldrig, utom just från Lars Werner, fått höra dessa generella omdömen om att den svenska politiken skulle vara passiv i de här avseendena.

Det finns inte heller, Lars Werner, någon som helst grund för påståendet – det spelar ingen roll hur ofta det framförs här i riksdagen – att vi skulle vara likgiltiga inför den strategiska upprustning som stormakterna ägnar sig åt i Europa, med SS 20, kryssningsmissiler, Pershingrobotar och allt vad det nu är. Det är bara det att vi inte velat leva upp till den Wernerska doktrinen att

vara tysta när det rustas på en kant men tala när det rustas på den andra kanten. Vi har tagit oss friheten att kritisera upprustningen som sådan och har beklagat att det som vi fått uppleva har varit hur den ena stormaktens beslut att installera nya vapensystem ganska snart följts av den andra stormaktens svar på tal och att därigenom upprustningen blivit ett faktum.

Jag kan inte, herr talman, hur jag än försöker att lyssna välvilligt till Lars Werner, komma till någon annan slutsats än att vad han ägnar sig åt när det gäller utrikespolitiken är precis samma enkla opportunistiska gottköpspolitik som kommunisterna ägnar sig åt när det gäller inrikespolitiken. Man försöker vara alla till lags och hävda sinsemellan helt oförenliga ståndpunkter – i det här fallet både att man stöder den svenska neutralitetspolitiken och att man egentligen inte gör det.

OLOF PALME (s) replik:

Herr talman! Vi socialdemokrater har vid åtskilliga tillfällen kritiserat den borgerliga regeringen. Men vi har inte gjort det i dag, sedan vi fått en regeringsdeklaration som vi väsentligen tycker är bra och regeringen dessutom gått med på socialdemokratiska förslag på väsentliga punkter när det gäller nedrustningen och beträffande Afrika. Vi finner då ingen anledning att ta upp en kritik. Men det innebär ingen frisedel för framtiden.

Dispyten mellan Lars Werner och Ola Ullsten skall jag inte mycket lägga mig i. Jag vet inte om Lars Werner var på väg att anmäla sig som medlem i FPU – den organisationen har haft något originella medlemmar förut, så även en sådan rekrytering kan väl tänkas.

Men den provpredikan i alliansfrihet som Lars Werner gjorde utföll inte helt till belåtenhet. Det är en något snedögd alliansfrihet som Lars Werner representerar i skildringen av de två supermakterna. Den snedbelastningen åt det ena hållet stärker icke trovärdigheten. Men det skall jag strunta i i det här sammanhanget. Jag skall i sak ta upp frågan om den alliansfria rörelsen.

Vi har i många år haft utomordentliga förbindelser med den alliansfria rörelsen och många av dess medlemsländer. Östen Undén sade en gång att vi skall inte heller ansluta oss till ett *block* av alliansfria. Det var hans skäl för att inte vilja gå med i den rörelsen. Vi har under åren visat att vi – nästan med större kraft – kunnat föra en alliansfri politik genom att verkligen stå helt fria. Men vi har deltagit i den alliansfria rörelsens möten med observatörer och upprätthållit mycket nära förbindelser med den alliansfria rörelsen.

Men jag vill tillägga att om det är någon tidpunkt som är olämplig för en anslutning till denna rörelse, så är det just nu. För just nu genomlider den alliansfria rörelsen en kris, genom att Sovjetunionen invaderade en medlem av den alliansfria rörelsen utan att det till att börja med kom en klar reaktion från den alliansfria rörelsen, i hög grad beroende på ordförandeskapet. Sedan visade det sig i FN att den alliansfria rörelsens medlemmar i allt

väsentligt röstade emot den sovjetiska invasionen. Det blev alltså till sist en väldig manifestation.

I dagsläget upplever den här rörelsen alltså en kris. Vi har all anledning att följa den fortsatta utvecklingen. Jag hoppas att man klarar upp den. Jag hoppas det, inte minst av det skälet att om vi verkligen skall få en effektiv nord-syd-dialog måste den alliansfria rörelsen i väsentliga delar konstituera den ena parten. Jag instämmer i allt det beröm som har östs över Jugoslaviens president Tito, som varit den store konstruktören och sammanhållande kraften inom den här rörelsen. Vi får nu se vad som händer. Men för dagen är det utomordentligt olämpligt att Sverige lägger sig i den här problematiken.

Fattigvärlden har kunnat hålla samman kring den politiska avkoloniseringen. Länder som förtrycktes av stormakter, som inte hade sin nationella självständighet, hade någonting som förenade dem. Den alliansfria rörelsen har kunnat hålla samman mot sådana vederstyggliga företeelser som rasismen. Det kan den fortfarande, men nu tycker man sig ändå kunna börja skönja det skede då rasismen kan hänvisas till historiens skräpkammare, åtminstone som politiskt system. Nu gäller det om denna rörelse kan samlas kring den ekonomiska nyordningen i världen, om den kan samlas till att på ett konstruktivt sätt genomföra en ny ekonomisk världsordning. Nu gäller det att från slagordens tid – som kanske varit nödvändig – komma till de ekonomiska realiteternas och de hårda förhandlingarnas tid. Vi har all anledning att i det skedet önska att den alliansfria rörelsen förmår hålla samman och är framgångsrik. Det kan i dagens läge icke vara ett mål för svensk utrikespolitik att ansluta sig – men däremot att upprätthålla nära kontakter och goda förbindelser.

LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Utrikesministern säger att han inte tar åt sig av kritiken mot regeringens passivitet. Nu kan jag naturligtvis inte tvinga Ola Ullsten att ta åt sig och ta intryck av den kritik som förs fram. Jag har ju ändå begränsat mig till att i huvudsak citera fpu-ordförandens kritik. Ola Ullsten får väl då klara upp detta med den honom närstående ordföranden i ungdomsförbundet, om han anser att den kritiken är ovederhäftig och oriktig.

Jag ställde en annan fråga som hade varit intressant att få diskuterad men som utrikesministern avstår från att ta upp, nämligen frågan om alliansfriheten och vårt förslag om anslutning till den alliansfria rörelsen. Den frågan tog den ställföreträdande utrikesministern herr Palme upp i stället, och det var i och för sig ett intressant resonemang han förde.

Till frågan om vi skall ansluta oss till fpu vill jag säga herr Palme att det inte är aktuellt. Samarbetet med folkpartiet får ni ha monopol på här i kammaren.

Men jag tycker alltså att det var ett intressant resonemang som Olof Palme förde, även om jag inte till alla delar är överens med honom om det. Det hade också varit intressant att få höra den formella svenska utrikesministerns mening om detta. Han har ju inte anfört några konkreta och rejäla argument

emot de tankegångar som vi har.

Den alliansfria rörelsen bildades 1961 och omfattar i dag 95 medlemsländer, som representerar omkring 1,5 miljarder människor. Bland de många medlemsländerna finns Indien, Argentina, Egypten, Vietnam, Cuba och Jugoslavien. Gemensamt för dem alla är att de inte är anslutna till något militärblock. Vår uppfattning är att Sverige, med vår neutralitet och vår alliansfria utrikespolitik, mycket väl kan vara medlem av den alliansfria rörelsen.

Jag är överens med Olof Palme om att det finns problem inom den alliansfria rörelsen. Men jag tycker inte att det förhållandet att det finns problem i en organisation eller en rörelse är skäl nog för att man skall ställa sig utanför, om vi genom ett eventuellt medlemskap skulle kunna spela en positiv roll i denna rörelse. Det är faktiskt så att vårt lands uttalade ståndpunkter i hög grad sammanfaller med den alliansfria rörelsens program på olika områden. Det tycker jag är ett skäl för en svensk anslutning.

Låt mig också i detta sammanhang passa på att rikta en fråga till utrikesministern. Hur röstade Sverige i valet mellan Colombia och Cuba som ledamöter i säkerhetsrådet? Jag har hittills förgäves försökt få besked om detta. Omröstningarna i FN är hemliga, det vet jag. Men det hindrar väl inte att regeringen för oss i riksdagen ändå ger ett klart besked på denna punkt. Jag tycker att det är betydelsefullt att vi får reda på den svenska regeringens ställningstagande. Cuba är och var vid omröstningen också ordförandenation i den alliansfria rörelsen. Det är därför beklagligt att den alliansfria rörelsen gick miste om denna viktiga post i FN:s säkerhetsråd. Jag hoppas alltså att utrikesministern är beredd att lämna ett svar på den här punkten.

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Jag tycker det var en lugnande försäkring att Lars Werner inte har för avsikt att begära inträde i folkpartiets ungdomsförbund. Jag är alldeles övertygad om att han skulle trivas väldigt illa där, bland lidelsefulla unga demokrater. Det skulle vara, tror jag, ett för Lars Werner alltför påfrestande sällskap, även om jag har förstått att han på senare tid har lärt sig att umgås också med personer som inte i alla avseenden delar hans grundläggande ideologiska övertygelse.

Det var inte så mycket kvar av Lars Werners kritik denna gång. Jag tar visst åt mig av befogad kritik. Ibland finns det anledning att – också till denna regering – rikta uppmaningar om att den skall tala ut, använda klartext, när det begås brott mot människor och länder. Men när Lars Werner riktar kritik mot regeringen från sina allmänna kommunist-opportunistiska utgångspunkter, tycker jag i regel att den kritiken bekräftar att den svenska regeringen håller sig på rätt kurs.

Vad sedan gäller detta att vi skulle söka medlemskap i den alliansfria rörelsen har Olof Palme i den diskussionen anfört en del skäl. Ett väsentligt skäl, kanske det viktigaste, är att vi i Sverige vill avstå från att inordna oss i grupperingar, vars avsikt är att samordna sin utrikespolitik. Vi gör det därför att ett medlemskap i sådana organisationer i vissa lägen kan visa sig vara svårt

att förena med den svenska neutralitetspolitiken. Utan jämförelser i övrigt var det ju detta som var huvudskälet till att Sverige avstod från att gå med i den europeiska gemenskapen. Därför att man där också eftersträvar en utrikespolitisk samordning.

Detta innebär ingalunda att vi inte samtidigt kan känna stark sympati för den alliansfria rörelsen, både såsom idé och när det gäller vad den har utträttat. Det får vi på olika sätt tillfälle att ge uttryck för. Vi får också möjligheter att delta i den alliansfria rörelsens verksamhet eftersom vi inbjuds till de möten som hålls varje år.

Med detta, herr talman, hoppas jag att jag har besvarat Lars Werners fråga om den alliansfria rörelsen. Jag tackar för det bistånd som jag därvid fick från oppositionsledaren.

Till sist vill jag apropå Cuba och Colombia och hur Sverige röstade i generalförsamlingen säga att praxis, som Lars Werner väl känner till, är att man avslöjar på vilket sätt man röstar i sådana här frågor. Från svensk sida har vi förklarat att vi inte vill diskriminera någon medlem av Förenta nationerna. Under den tid som voteringskrisen pågick framhöll vi också att vi ansåg det skadligt för FN:s anseende att man inte tidigare kunde hitta en lösning. Till sist gjorde man det, men det dröjde väldigt länge.

Talmannen anmälde att Lars Werner och Olof Palme anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Moderata samlingspartiet ansluter sig som ett av regeringspartierna naturligt nog till de allmänna principerna och riktlinjerna i dagens deklaration. Vi vill med skärpa fördöma våldförändret på Afghanistan som ett brott mot FN-stadgan, ett övergrepp mot en liten nation, vilket redan har drivit 700 000 av dess invånare att lämna sitt land och gå flyktingars ovissa öden till mötes.

Moderata samlingspartiet stöder också deklarationens fyra slutsatser. Vi måste i denna tid av stigande internationell spänning fortsätta våra ansträngningar att upprätthålla FN:s fredsbevarande roll: Vi måste efter förmåga verka för en fortsatt dialog mellan supermakterna. Förhandlingarna om nedrustning och förtroendeskapande åtgärder måste gå vidare och säkerheten i vårt Europa måste tryggas. Stabiliteten i Norden måste värnas, och vårt bidrag till bevarande av det säkerhetspolitiska mönstret i Norden innefattar uppgiften att vidmakthålla ett starkt försvar. Med kraft måste vi, den fjärde och sista punkten, hävda vår självständighet och vår alliansfria ställning.

Varför anföll då Sovjetunionen Afghanistan och varför ockuperades landet? Varför tog Sovjet denna risk för ett världens ogillande? FN:s fördömande samlade 104 röster, varibland ett stort antal från tredje världen. Ville Sovjet med berätt mod göra slut på avspänningen?

Teorierna är många. Uppenbart är att det bakslag som Sovjet råkade ut för under 1962 års Cubakris på sin tid kändes som en svår prestigeförlust. Aldrig

mera något sådant, sades det. En marin upprustning påbörjades liksom en kraftig kärnvapenupprustning, men något löfte om återhållsamhet i agerandet i omvärlden gavs aldrig. I stället upprepade ryssarna att samexistens och minskning av spänningen med den andra supermakten icke på något sätt innebar att det skulle vara slut med klasskampen. Målet var fortfarande att Sovjetkommunismen skulle vinna ökad utvidgning och att Sovjetunionen skulle kunna fortsätta att på olika sätt stödja progressiva och antiimperialistiska krafter var de fanns.

Under den tid som följde ökade det sovjetiska inflytandet i världen, främst i Afrika men också på andra håll. Stundom skedde det med bistånd av militär från länder som Cuba – Sovjetunionens förlängda arm –, Etiopien, Vietnam och, särskilt intressant för oss, till någon del även Östtyskland. Med detta stöd har stora framgångar vunnits. I den ideologiska kampen har Sovjetunionen även haft stöd av dotterbolag i partiform i snart sagt alla stater, vilka partier med större eller mindre trofasthet drivit den kommunistiska ideologin. Vi hörde nyss en partiledare tala. Samtidigt har, som nämnts, upprustningen gått vidare.

Pessimistiska iakttagare ser emellertid i dag krisen i Afghanistan så allvarligt att de bedömer den som en ouvertyd till ett kommande oundvikligt krig om oljan. Kampen om råvarorna, känd från 1800-talets kolonialstrider, skulle därmed koncentreras kring en råvara: oljan, en vara av enorm betydelse för västs krigs- och fredspotential.

Sovjets egna tillgångar sägs börja sina. Vi vet alla att oljetillgångarna i Mellanöstern är begränsade. Vi vet också att besittarna icke vill pumpa ut sin olja i takt med önskemålen utifrån och att knappheten på varan ökar värdet. I själva verket pågår nu en gigantisk omfördelning av världens tillgångar till förmån för oljenationerna, att betalas av i-länder och mindre lyckligt lottade u-länder. Historiskt sett torde en sådan omfördelning av rikedomar icke ha haft någon motsvarighet i vår tid sedan den nya världen upptäcktes och de nya rikedomarna av silver och guld kom att förändra världshandeln. Allvarlig politisk oro i oljeregimerna tillkommer – några exempel: Iran är i dag en stat utan statsledning. Produktionen inskränks eller blir utsatt för sabotage. Kuwait minskar sin export, och Saudiarabien erbjuder ej heller framtida trygghet för sina oljekunder.

Pulsådern för utflödet till väster går över Hormuzsundet, genom vilket 60 % av oljan passerar. Sovjetunionen var tidigare 1 100 km avlägset från detta sund, nu efter ockupationen i Afghanistan är distansen 550 km.

En Sovjetkännare, George Kennan, säger sig icke tro på någon omedelbar attack från Sovjet på dessa områden, medan Sovjets eminente expert på Förenta staterna Arbatov förklarar i Pravda att USA:s panikåtgärder delvis beror på oro för oljan – en bekräftelse på sitt sätt.

En nära till hands liggande förklaring till vad som skett kan vara att Sovjetunionen inför vad som kan ske i framtiden velat vara militärt installerad i dessa viktiga områden för att från sin nya position se tiden an. Och då har den lilla staten Afghanistans vilja till oberoende och frihet hänsynslöst fått vika.

Hur är då styrkeförhållandena mellan de två stormaktsblocken i dag? Det är som att jämföra en elefant med en valross, säger en iakttagare. Det må vara, men i Europa gäller att östs överlägsenhet i fråga om konventionella vapen är obestridlig och enorm. I fråga om kärnvapen synes paritet vara nära. I Europa har Sovjet sedan 1977 börjat installera sitt medeldistanskärnvapen, SS 20, med en träffsäkerhet på några hundratals meter när, med en sprängverkan tusen gånger starkare än Hiroshimabombens och med möjlighet att från sovjetisk yta träffa varje huvudstad i Västeuropa. Dessa nya vapenbärare är redan utplacerade på sovjetiska förband, och detta var också en av orsakerna till NATO-beslutet i december förra året om bl. a. kryssningsrobotar att installeras inom fem år. De sovjetiska trupprörelserna kring Afghanistan hade då redan börjat, och dessa kan alltså icke förklaras av NATO-beslutet.

Krigets ohygglighet gör det nödvändigt att arbetet på en allmän nedrustning bedrivs med all kraft. Den nuvarande kapprustningen är förödande. Den innebär ett vanvettets slöseri. Olof Palmes exempel från Brandtkommissionen var talande nog. Den innebär därtill en latent krigsfara. Båda supermakterna har där sitt ansvar, och den tröghet eller ovilja som de tidigare har visat inför småstaternas maningar är icke blott förkastlig utan livsfarlig. I det allmänna nedrustningsarbetet har Sverige gamla traditioner att bevara, och regeringar av olika partifärg har under årens lopp gjort betydande insatser i detta syfte. Det är sannerligen inte vårt fel om resultaten har blivit få, om t. ex. det senaste året, 1979, blev ett förlorat år i nedrustningshänseende. Som ett litet europeiskt land har Sverige också all anledning att verka för en balanserad och ömsesidig europeisk nedrustning – balanserad därför att en nedrustning som ger det ena maktblocket fördelar på det andra blockets bekostnad kan innebära fara för vår neutrala alliansfria politik. Med tillfredsställelse noteras att regeringen är beredd att, om de politiska förutsättningarna för en europeisk nedrustningskonferens föreligger efter ESK-konferensen i Madrid, låta Sverige stå som inbjudare till en sådan konferens. På den punkten är det också en glädje att kunna instämma med både herr Ullsten och herr Palme. Men förberedelserna måste vara omsorgsfulla; alltför ofta har konferenser slutat i fiasko eller något liknande. Slutomdömet om FN:s stora allmänna nedrustningskonferens 1978 kan således inte gärna bli positivt.

När man t. ex. för fram tanken på ett kärnvapenfritt Norden – i och för sig i allra högsta grad värt att sträva efter – måste man också klarlägga vilka områden som i så fall bör tas med. Från svensk sida anser vi, vilket redan Östen Undén påpekade, att gränsområden på andra sidan Östersjön hör dit – Baltikum, Leningradområdet etc. Men den tanken torde det vara svårt att vinna respekt för. När det gäller förtroendeskapande åtgärder inom ESK:s ram arbetar man med en zon från gränsen på 250 km, men någon liknande siffra har inte nämnts i fråga om kärnvapenfri zon.

Icke på de nordiska ländernas territorier men i Östersjön ligger permanent sex sovjetiska u-båtar, kärnvapenbestyckade. Att båtarna är äldre minskar inte riskerna.

På samma sätt måste man i fråga om nedrustning i Europa och tanken på ett kärnvapenfritt Europa bestämma var Europas gräns går. Går den vid Ural? Eller var går den? Redan frågeställningen säger tillräckligt om svårigheten.

Herr talman! Jag skall inte göra någon sådan rundvandring som två tidigare talare, herrar Ullsten och Palme, gjort med sådan elegans, utan jag skall i fortsättningen i stället ta upp några skilda punkter.

Efter det andra världskriget med dess miljoner döda och allt som följde i dess spår frågade människorna som ofta efter ett krig: Hur skall man förhindra ett upprepande? Många trodde att krigets utbrott till stor del berodde på att informationsverksamheten och medborgarupplysningen i två stormakter – Hitlers Tyskland och Stalins Sovjet – låg i händerna på diktatorer, vilka mer eller mindre avgjorde vad som kom till medborgarnas kännedom. Därför borde arbetet på fri information och nyhetsförmedling över gränserna påskyndas och befastas. En FN-konferens inkallades för detta ändamål år 1948, men ansträngningarna där och senare gav föga resultat. När ESK sammanträdde i Helsingfors hade man detta i minnet och ville som kompensation för eftergifterna åt Sovjet i fråga om Europas gränser trygga mänskliga rättigheter, familjers återförening och ett fritt kultur- och nyhetsutbyte. Detta inskrevs i dokumentet men har till stor del stannat på papperet. Behandlingen av oppositionella eller misstänkta i öst ger vid handen att föga uppnåtts. Fallet Sacharov är det senaste exemplet. Och statligt dirigerade presskampanjer förekommer regelmässigt i diktaturstaterna. Parentetiskt skall här sägas att Norden, i synnerhet då Norge, under senare tid varit i skottgluggen. Ändå har, som Olof Palme påpekade i Reykjavik och som här har konstaterats, intet inträffat i Norden som varit ägnat att rubba eller ändra på den nordiska balansen. Denna upprätthålles av fem stater med skilda säkerhetspolitiska mål och medel men ändå förenade i en strävan att bibehålla fred och stabilitet i Norden.

Försök att genom informationsstimulerande åtgärder stoppa kriget har alltså inte varit framgångsrika.

Vänstern i Sverige har lätt att fördöma men också lätt att förlåta. Den 12 januari i fjol sade Olof Palme att Vietnam begått en dumhet med den regelrätta invasionen av vietnamesiska trupper i Cambodja, men han tillade: "Långt värre är nu om Vietnam stannar kvar i Cambodja, ja, det är värre än den dumhet man nu begått." I dag är Vietnam kvar i Cambodja och där finns en quislingregim. Men nu hörs redan röster i socialdemokratisk press att utvecklingen i Vietnam tycks gå mot en sorts normalisering, något som vi i Sverige skulle ha anledning att understödja. Pol Pot-regimen var omänsklig. Dess massutrotning och terror är nära nog exempellös. Men Vietnam tycks också ha begått folkmord såväl när det gäller hundratusentals förlista båtflyktingar som i Cambodja. Skulle detta vara skäl för normalisering?

Extremvänsterns uppträdande beträffande Afghanistan kan också ge anledning till många reflexioner. Afghanistan är geografiskt närmare beläget Sverige än Vietnam, men detta har icke märkts på Sergels torg. Var finns alla tidigare demonstranter? Var finns bössorna utanför systembolagen?

Vid Nordiska rådets session i Island förklarade en av herr Werners partivänner från Finland, Inger Hirvelä, att det inte var så mycket att säga om invasionen i Afghanistan, eftersom där förelåg ett avtal mellan legitima regeringar, Sovjets och Afghanistans. Legitim regering – ja, stödd på främmande bajonetter. Men i och med hennes uttalande – hon tillhör icke stalinistgruppen i partiet – har Finlands kommunister i motsats till partivännerna i Italien och Spanien men väl i överensstämmelse med dem i Frankrike ställt sig på ockupantens sida. Detta inlägg kändes som en kall pust i Reykjavik och bland de varma källorna där.

Många främmande iakttagare har förvånat sig över den ringa uppmärksamhet som den senaste världspolitiska krisen väckt i Sverige. Utomlands tar man krigsriskerna på allvar – de diskuteras i alla kretsar. På samma sätt går debatten om förvisningen av Sacharov till Gorkij. Vad innebär den för framtiden? Men i Sverige är det i stort sett tyst. Massmedia ägnar sig främst åt kärnkraftsomröstningen, frejdade idrottshjältars bedrifter eller en fackföreningsledares klammerier. En utländsk journalist skrev häromdagen: "Svenskarna har skapat den perfekta isoleringen. De är mästare i att titta ut på kylan."

Men tro därför icke att vi vill vara isolerade i en nordisk ankdamm. I vissa avseenden är det tvärtom. Valet i Rhodesia följdes i Sverige kanske mer intensivt än i något med oss jämförligt land. Varje dag kom nya rapporter.

Av någon anledning tycks alltså mer avlägsna händelser vara mer intressanta än närliggande. Det som är fjärran träder i förgrunden; Afrika och Asien – ja, så intressant. Men Europa – det ligger så nära. Och att Sverige i hög grad kan beröras av skeendet i Europa synes överkligt, ja, ofattbart.

Kanske är det vår långa fredsperiod, som en nådig försyn förlänat oss, som gör oss så tysta inför vad som sker i vår närhet. Krigsrisker – inte kan det gälla oss! Inte kan Nordkalotten och Murmansk vara viktigare för en supermakt än Afghanistan!

Att svensk säkerhetspolitik i främsta rummet är till för svenskarnas skull, för vår rätt att överleva och föra våra åskådningar och kultur vidare, synes många överkligt, ja, rent av egoistiskt – hellre sticker man huvudet i busken inför förföljelser och förtryck i vår omgivning. TV ger oss varje dag bilder av världsdramatiken – men ger den oss också intryck av att denna berör oss? Ändå avgörs Sveriges öde och framtid icke i Afrika eller Sydostasien, icke vid Karibiska havet utan i Europa. Den sanningen tycks icke stå klar för alla.

En sak till, herr talman. I en svensk utrikesdebatt bör nog sägas något om det nya hot mot diplomatin som tagande av gisslan på en ambassad innebär. Det kanske inte är något alldeles nytt i diplomatins historia, men det är nytt i modern tid. De amerikaner som inspärrades i Teheran den 4 november sitter kvar, och förhandlingarna om de inspärrade ambassadörerna i Bogotå har ännu en gång brutit samman. Det råder inget tvivel om att ockupationen i Teheran hade slutat för länge sedan om de stora nationerna hade varit eniga

om att behandla det hela som ett brott mot civiliserade kommunikationer mellan stater och vidtagit mått och steg därefter. Sa skedde icke. Det blev icke något samförstånd, trots att detta normalt borde ha legat i allas intresse. Någon eller några vill icke vara med därom – måhända vill de dra egna fördelar av situationen.

Särskilt förödmjukande är den undfallenhet mot utpressningen som FN:s generalsekreterare efter konsultationer med de berörda såg sig tvingad att ge prov på. Undersökningskommissionens avfärd, även om det ännu inte är slut på dess historia, är minst sagt snöplig. Och risker föreligger för att utpressning som blir framgångsrik kan få efterföljd, att vi med andra ord skulle få nya kriser i den internationella ordningen, kriser där inget botemedel synes näraliggande och som, vad gäller det mellanfolkliga umgänget stater emellan, skulle bli en kvarsten om halsen.

Så vill jag säga ett par ord till Lars Werner om hans tal när det gäller den alliansfria rörelsen. Det var en sak som Lars Werner glömde att tala om, med avsikt, nämligen att den kris som nu råder i den alliansfria rörelsen till stor del har sitt upphov i att Fidel Castro är ordförande, att den alliansfria rörelsens säte är förlagt till Havanna. Det är en viktig upplysning i sammanhanget. Den vittnar om hur ringa allvar det är bakom dess frihet från militära block, som Werner talade om. Det är också riktigt som Undén sagt och som citerats här tidigare, att alliansfrihet inte innebär att man skall gå in i ett block av alliansfria stater – då har man lämnat alliansfriheten.

Men det är också att observera att Lars Werner i sin motion till riksdagen den 21 januari i år säger att ett svenskt medlemskap skulle möjliggöra brytandet av det ensidiga beroendet av de kapitalistiska länderna, men framför allt att Sverige skulle tillhöra en mäktig kraft i kampen för fred, nationellt oberoende och nedrustning. Jag frågar Lars Werner: På vad sätt skulle Sveriges oberoende stärkas av att vi var med i Havanna? Stärktes Afghanistans oberoende? Drog det landet nytta av sitt medlemskap i den alliansfria rörelsen? Motionen är dagtecknad den 21 januari 1980, alltså efter ockupationen av Afghanistan. Vad menar Lars Werner?

Till sist en helt annan fråga, herr utrikesminister. Kanske en liten fråga men av stor betydelse för den som är berörd.

En polska, Alicja Wesslowska, sedan tolv år tjänsteman i FN i New York, skulle i FN-uppdrag resa till Mongoliet. På vägen gjorde hon ett uppehåll i Warszawa för att hälsa på sina föräldrar och anhölls då för ett påstått spioneribrott. Från augusti till mars hölls hon häktad. Den internationella juristkommissionen i Genève intresserade sig för fallet och utsåg en aktad svensk jurist, f. d. hovrättslagmannen Carl Fredrik Hadding, att som observatör följa rättegången. Vederbörande polska myndigheter underrättades i februari om detta av kommissionens generalsekreterare, en tidigare medlem av en engelsk labourregering. Denne anhöll också om tillstånd för Hadding att följa rättegången.

Den 1 mars anlände Hadding till Warszawa och möttes på flygplatsen av Sveriges ambassadör i Polen. Men i passkontrollen meddelades han att han icke fick komma in i Polen förrän tio dagar senare, då ju rättegången skulle

vara över. Samtidigt anmodades han att återvända med samma plan som han kommit med, och på kvällen den 1 mars var han tillbaka i Stockholm. Den 5 mars dömdes polskan av en militärdomstol till fem års fängelse.

Om domen kan jag, herr talman, självfallet inte uttala mig. Men att Hadding, stödd av den svenske ambassadören, vägrades inresa är minst sagt uppseendeväckande. Vilken uppgift fyller egentligen visumavtalet mellan Sverige och Polen?

GERTRUD SIGURDSEN (s):

Herr talman! När jag lyssnade till Allan Hernelius blev jag först litet konfunderad. Han startade med att säga att moderata samlingspartiet delar den principiella inställningen i regeringsdeklarationen, och sedan gav han några exempel. Jag trodde att regeringsdeklarationen sådan den presenterats här inför riksdagen är hela regeringens, också moderata samlingspartiets.

Sedan några kommentarer till det Allan Hernelius tog upp om socialdemokraternas inställning till Vietnam. Olof Palme sade i sitt inlägg tidigare att Vietnam drabbats av omätliga lidanden genom en supermachts överväld och i dag hotas av en annan supermakt, men Vietnam har nu fastnat i ockupationsmaktens tragiska roll. Längre fram i sitt tal sade Olof Palme, sedan han berört förhållandena i Cambodja: Jag delar i övrigt den mening om Indokina som regeringen framfört i sin deklaration. Där har också dessa synpunkter framförts.

Det är möjligt att det var en missuppfattning från min sida, men jag tyckte att det som Allan Hernelius inledde sitt anförande med var anmärkningsvärt.

Herr talman! Det känns oerhört tillfredsställande att få stå här i riksdagen och efter många års agiterande mot förtrycket i Zimbabwe nu få konstatera att folket där har fått sin frihet. Även om det ännu är för tidigt att definitivt dra en lättnadens suck finns det nu för första gången verkligt goda förutsättningar för att trygga friheten och framstegen för den svarta majoriteten.

Vad som har hänt i Zimbabwe är ju en fullkomligt unik händelse, som för bara något år sedan tedde sig närmast otänkbar. För första gången har man lyckats få de stridande parterna i ett gerillakrig att sätta sig vid förhandlingsbordet och komma fram till en lösning. För första gången har man med fredliga medel lyckats få en liten minoritetsdiktatur att acceptera att fienden, en befrielseerörelse, skulle få ställa upp i fria val på lika villkor.

Kanske trodde förtryckarna och deras allierade bland de svarta att de faktiskt hade stöd hos folkmajoriteten. I så fall har de grundligt tagits ur den villfarelsen. Ett förtryckt folk kan tvingas acceptera förtryckaren en tid, men när människorna verkligen får chansen att välja fritt – då väljer de befriaren.

För första gången har vi fått se ett blodigt befrielsekrig avgöras genom fria och demokratiska val. Just för att få se detta unika hända, för att få se att demokratin kunde fungera också under dessa förhållanden, var vi så oerhört angelägna om att valen skulle bli verkligt fria och rättvisa val. Det har funnits

skäl till kritik mot vissa inslag i valproceduren och förberedelserna, men nu bör vi nöja oss med att konstatera att vi bör dra de lärdomar vi kan av vad som hänt och i stället vända blickarna framåt.

För även om Zimbabwe har fått sin frihet och sin demokrati så återstår oerhört mycket att göra.

Mest akut är fortfarande flyktingsituationen. Över 150 000 flyktingar i grannländerna hann aldrig återvända före valen. De måste snarast beredas möjlighet att komma tillbaka till sitt hemland. Därtill kommer ännu många fler interna flyktingar – människor som på grund av kriget och truppersnas härjningar tvingats lämna sina hem och fly till tryggare områden.

Och på längre sikt finns alla de grundläggande problemen och orättvisorna som det tar tid att ta itu med. Det är fortfarande så att den största och för jordbruk bäst lämpade delen av jorden ägs av den lilla vita minoriteten – högst 3 % av befolkningen. Industrin domineras av de vita och av utländska kapitalintressen – inte minst sydafrikanska. Levnadsstandarden är fruktansvärt ojämnt fördelad. För att detta skall kunna ändras krävs stora förändringar. Självfallet måste man gå försiktigt fram, och det har också valets segerherre Robert Mugabe förklarat att han tänker göra. Annars är risken för nya konfrontationer inom landet och med grannen Sydafrika stor.

Men på sikt är det helt klart att det måste till förändringar. Industrin ägs och leds av vita – det måste förändras. Administrationen leds av vita, som har väldiga möjligheter att lägga hinder i vägen för förändringen av samhället, och det måste ändras. Men detta kräver tid, pengar och kunnande. Och det kräver ett väldigt internationellt stöd, ekonomiskt stöd för att man skall kunna ta itu med t. ex. den väldiga utbildningsuppgiften. Fortfarande är stora delar av befolkningen analfabeter, och få har tillräcklig utbildning för ledande befattningar. Politiskt stöd behövs för att man skall kunna förhindra obstruktion eller väpnade aktioner från de vita rhodesierna eller Sydafrika.

Den vita minoriteten kan känna sig trygg till liv och hälsa – det blir inte några våldsamma hämndaktioner, inte ens rättegångar mot de otaliga krigsförbrytare som finns bland de vita. Mugabe har t. o. m. lovat att vita jordägare skall få behålla den jord de faktiskt brukar. Bara mark som inte används skall fördelas i den första jordreformen. Men naturligtvis är det svårt att komma över de fruktansvärda skräckskildringar av befrielserörelserna som de vita matats med hela tiden. Patriotiska frontens medlemmar skildras som hänsynslösa Moskvastyrda terrorister, som skall skilja barn från sina föräldrar, som skall expropriera all egendom, som skall bränna kyrkorna, som skall mörda de vita osv. Och här bär alla krafter i västvärlden som hummat med i beskyllningarna ett tungt delansvar, om det skulle visa sig bli en utvandringsväg bland Zimbabwes vita.

För faktum är ju att de lugnt kan stanna kvar – under förutsättning att de inser att det kommer att bli förändringar. Det är slut på det förtryck som möjliggjort de vitas väldiga rikedomar. Det är slut på de vitas totala makt. Det är slut på diskrimineringen av folkmajoriteten och på utsugning. Det måste man inse.

Vad kan då Sverige spela för roll?

Ja, Sverige har redan spelat en stor roll genom det viktiga stödet till Patriotiska fronten under kriget och genom stödet till de frontstater som fått utstå våldiga påfrestningar på grund av sitt stöd för Zimbabwes befrielseörelser. Nu måste stödet fortsätta och helst öka. Jag noterar med tillfredsställelse att utrikesministern accepterar Olof Palmes förslag om att snarast möjligt bjuda in representanter för regeringen i Zimbabwe för att diskutera utvecklingsstödet.

Demokratén vinner man inte en gång för alla genom ett val. Den måste vinnas varje dag. Den måste byggas upp i ett målmedvetet, långsiktigt och tålmodigt uppbyggnadsarbete. Här behövs mat och vatten, skolor och sjukhus, kommunikationer, industri och jordbruk. Och här kan Sverige hjälpa till.

Därtill är det viktigt att uppmärksamma frontstaternas situation. Flera av dem har fått bära våldiga bördor och har gjort oerhört mycket större insatser än några av västvärldens rika demokratier för Zimbabwes frihet. Städer, byar, broar och vägar har bombats i Zambia och Moçambique. Tusentals oskyldiga människor har dödats. Zambia upplever i dag en annalkande hungerkatastrof bl. a. på grund av sitt stöd för Zimbabwes befrielse.

Det lilla fattiga Botswana har fått härbärgera tiotusentals flyktingar, vilket allvarligt har försvårat dess möjligheter. Vi kan inte låta dessa mycket fattiga länder få bära befrielsekampens börda ensamma. Sverige kan inte klara allt självt. Här behövs större insatser, som dock Sverige kan bidra till att bilda opinion för.

Särskilt viktigt är det, därför att dessa länder ju fortfarande är frontstater. Den största rasistiska förtryckarstaten består – Sydafrika. Här måste nu hela det internationella samfundet ta på sig ett större ansvar för att kortsiktigt hjälpa oppositionen mot apartheidpolitiken och för att ta sig an apartheidpolitikens offer. Men vi måste också starkt öka våra insatser för att nå det långsiktiga målet – det rasistiska Sydafrikas omvandling till ett fritt land med demokratiskt majoritetsstyre och lika rättigheter för alla oavsett ras.

Här har socialdemokraterna i en partimotion tagit upp och föreslagit åtgärder som vi tycker att man bör genomföra. De smärre fasadputsningar som vi nu märker i Sydafrika är inte tillräckliga.

Den sydafrikanska regimen försöker alltmer målmedvetet genomföra skenmanövrer som kallas bantustanpolitik. Vi kräver inte sådana här snygga fasadförändringar. Vi kräver slut på rasismen och förtrycket, på folkflyttningarna, på arbetslösheten och på orättvisorna. Och orättvisorna blir inte mindre för att man byter namn på det område där de begås. I stället har bantustanpolitiken i många fall lett till värre förhållanden. I många fall har den drivit fram rena hungerkatastrofer – i ett land som är ett av Afrikas rikaste!

Sydafrika är nu också militärt så starkt, möjligen redan en kärnvapenmakt, att den nuvarande regimens existens är ett hot mot världsfreden.

Därför måste hela det internationella samfundet skärpa sin Sydafrikapolitik, och få länder har en bättre tradition på att gå i spetsen än Sverige. Det

svenska initiativet att stoppa nyinvesteringar i Sydafrika har rönt stor internationell uppmärksamhet. Därför behöver vi, som vi framhåller i den socialdemokratiska partimotionen, en svensk aktionsplan för hur vi skall kunna bidra till att ytterligare isolera Sydafrika. Vi har i motionen angett detta i sex punkter.

Som första steg måste planen innehålla åtgärder för att täppa till eventuella kryphål i den nuvarande lagen om investeringsförbud. Den bör också kompletteras med åtgärder för att förhindra teknologiöverföring till Sydafrika. På det området är det också viktigt att få till stånd internationella åtgärder.

Vi bör också i enlighet med FN:s handlingsprogram mot apartheid sätta stopp för SAS flyglinje för persontrafik till Sydafrika. Här bidrar ju faktiskt de skandinaviska länderna direkt till att – helt mot vår policy – underlätta för Sydafrika att upprätthålla kontakter med omvärlden, bl. a. genom att underlätta turism. Just den sortens kontakter är vi överens om att förhindra. Då måste vi också ta konsekvenserna av vår politik i praktiken.

Till sist: Nu har Zimbabwe lyckligt gått igenom sin befrielseprocess. Då måste det internationella samfundet rikta in sig mot nästa steg i kampen mot rasismen i södra Afrika. Nu måste vi få ett intensivt tryck i fråga om Namibia. För svensk del bör det bl. a. handla om ökat stöd till befrielse rörelsen SWAPO och till Angola. Men vi måste också offensivt trycka på i de internationella sammanhangen för att se till att FN och dess medlemsländer utsätter Sydafrika för starkare press för att tvinga det bort från den olagliga ockupationen av ett främmande land. Nu måste vi satsa vår solidaritet och all vår uppfinningsrikedom för att finna en väg för Namibia ur förtrycket på samma sätt som man kunde finna en sådan väg för Zimbabwe.

ALLAN HERNELIUS (m) replik:

Herr talman! Jag lyssnade med stort intresse till vad Olof Palme sade om Vietnam – och noterade det med glädje. Jag har också noterat vad han i fjol sade i en intervju. Vad jag ställde emot detta hans uttalande i fjol var röster i socialdemokratisk press, som i dag talar om att utvecklingen i Vietnam skulle gå mot en sorts normalisering, vilket vi i Sverige skulle ha anledning att understödja. Jag har en sådan tidningsartikel ur Aftonbladet framför mig.

När jag ändå talar om Olof Palme vill jag påpeka att han gjorde sig skyldig till en liten felsägning när han sade att Sverige var observatör vid den alliansfria rörelsens kongresser. Så är inte fallet. Även en observatör blir ju enligt de regler som råder bunden av beslutet på dessa kongresser. Därför har företrädare för Sverige, när vi under ett antal år har deltagit i dessa kongresser, varit där som gäster, icke som observatörer.

TORSTEN BENGTSO (c):

Herr talman! Svensk utrikespolitik har kännetecknats av stabilitet, kontinuitet och också en viss försiktighet. Växlingar av regeringar eller utrikesministrar har inte påverkat den fasta kurs som Sverige sedan länge

följt. Vår fasta hållning är betydelsefull i samarbetet med andra länder. Den svenska principiella inställningen i betydelsefulla utrikespolitiska frågor är väl känd och jag tror mig också kunna säga respekterad. Ovidkommande hänsyn har inte fått spela någon roll när Sverige tagit ställning till internationella problem. Säkerligen har Sverige genom sin bestämda attityd fått större möjligheter att påverka de internationella ställningstagandena. Det är i åtskilliga sammanhang som Sverige tilldelats ordförandebefattningen och andra betydelsefulla poster som gett vårt land stort inflytande i den internationella politiken.

Vår alliansfria hållning har dock inte hindrat oss från att ta mycket aktiv del i det internationella arbetet. Den har inte heller hindrat oss från att säga vår oförgräpliga mening i olika frågor, t. ex. om stormakters ingripanden mot mindre länder som Tjeckoslovakien, Vietnam och nu senast Afghanistan.

Norden, vår närmaste omvärld, är en stabil del av världen. De nordiska ländernas inbördes förhållande präglas av samarbete och samförstånd. Det är således inte endast Sverige som följer en fast kurs, utan även Norden gör det. Trots att de nordiska länderna själva utformar sin utrikespolitik och har valt något olika säkerhetspolitiska lösningar, har de på en rad områden utvecklat ett nära samarbete. Det har skett i olika former, t. ex. i FN, där det alltid är ett utomordentligt gott samarbete mellan de nordiska länderna och man inte kan finna särskilt många punkter där de nordiska länderna har röstat olika. Utan att övervärdera det nordiska samarbetets betydelse, kan man konstatera att det kan tjäna som modell för hur mindre, oberoende stater kan samverka och gemensamt stå starka gentemot stormakterna. Vi har liknande exempel från nedrustningsförhandlingarna i Genève. Den s. k. nordiska balansen har lett till en säkerhetspolitisk lösning som ingett respekt i omvärlden. Att slå vakt om denna stabilitet måste vara en av de viktigare uppgifterna för de nordiska länderna. Varje förändring inom Norden och utanför dess gränser måste följas med stor vaksamhet från de nordiska länderna.

Samarbetet i Norden har under de senaste åren utvecklats och förstärkts. Enligt min uppfattning är det nödvändigt att samarbetet i högre grad inriktas på konkreta samarbetsprojekt. Det är också angeläget att de många förslag som förts fram inom Nordiska rådets ram kan omsättas i praktisk handling inom de enskilda medlemsländerna.

Hittills har Nordiska rådets arbete i hög grad varit inriktat på sociala, kulturella och ekonomiska frågor. Utifrån denna bas bör samarbetet med fördel kunna vidareutvecklas på det industriella, handelspolitiska och energipolitiska området. Ett vidgat nordiskt industriellt samarbete är ett viktigt inslag i de enskilda nordiska ländernas strävan att öka sin konkurrenskraft och stå starkare inför den internationella ekonomiska utvecklingen.

Jag har således betonat betydelsen av det nordiska samarbetet, men jag har också kritiska synpunkter på det. Hur följs detta samarbete upp? Det kommer en rapport som avges i form av en proposition, och det finns motionstid för denna. Det kommer nästan aldrig några motioner, det är

ytterst sällsynt. I utrikesutskottet säger man med ett par rader att propositionen skall läggas till handlingarna. Det är i regel det enda som sker. Det är på grund av detta jag tycker att samarbetet icke följs upp. Har vi representanter i Nordiska rådet som har träffat överenskommelser där och kanske enhälligt beslutat om vissa saker, så bör ju rimligen de olika parlamenten fortsätta att följa upp arbetet. Det kan sägas att det är fritt för mig att motionera såväl som för andra. Det är sant, men jag tycker närmast att man skall vädja till representanterna i Nordiska rådet att de nogsnamt söker bevaka att det som beslutats i Nordiska rådet också kommer att följas upp genom motioner i den svenska riksdagen. Det är min förhoppning att man gör på samma sätt i de andra länderna.

I skilda internationella sammanhang har det givit ökad styrka att de små staterna har agerat samfällt. Så har exempelvis Sverige vid nedrustningsförhandlingarna i Genève tillsammans med andra länder kunnat driva en bestämd linje och uttala en mycket välbefogad kritik mot stormakternas passivitet. Det bör nämligen konstateras att stormakterna har största skulden i att kapprustningen i världen fortsätter. Det är ju genom utveckling av alltmera fruktansvärda vapen, genom vapenproduktion för eget bruk och genom vapenexporten som stormakterna driver på upprustningen.

Vad gäller vapenexporten vill jag inom parentes säga att det är glädjande att konstatera att riksdagen biföll en centermotion om utredning av vapenexporten från vårt eget land. Denna utredning har också tillsatts. Tyvärr har världens länder knappast kommit fram till någon debatt om nedrustning utan endast till en debatt om begränsning av rustningarna, och framstegen är ytterligt små också på det området.

Det största hotet mot fredssträvanden och nedrustningsarbete – vid sidan av stormakternas stegrade kapprustning – är kärnvapenspridningen. Vi står inför en situation där allt fler av världens länder skaffar sig tillgång till detta det värsta av alla förintelsemedel. Det kan väl knappast heller råda något tvivel om att ju fler länder som har kärnvapen, desto större är risken att de någon gång skulle komma till användning genom beslut av en mindre nogräknad regim. I detta perspektiv måste vi också se vår egen folkomröstning den 23 mars. Ett nej till kärnkraften skulle ge Sverige en ökad trovärdighet i det internationella nedrustningsarbetet. Ja, det skulle vara ett konkret bidrag till detta arbete. Att ett nej dessutom skulle främja utvecklingen av en teknologi som är väl anpassad till u-ländernas situation och struktur bör också framhållas. Det vore glädjande om u-länderna – som nu har en annan utgångspunkt än vi har – skulle kunna inrikta hela sin energiproduktion just på förnyelsebara energikällor och slippa komma i de faror som vi har råkat in i när vi började använda kärnkraften.

De oändligt långa debatterna i Förenta nationerna och i Genève har hittills tyvärr lett till ringa resultat. En mängd resolutioner har antagits, men de har ofta varit urvattnade och inte lett till påtagliga resultat. När t. ex. beslutet om en extra generalförsamling för nedrustningsfrågor hade fattats fäste många stora förhoppningar till detta extra möte. Förhoppningarna infriades inte. Ländernas åsikter förändrades inte, delegaterna var i många fall desamma,

Onsdagen den
12 mars 1980

Utrikes- och handelspolitisk debatt

och resultatet blev magert. Ländernas egna tal i internationella sammanhang – det gäller i synnerhet stormakterna – präglas visserligen av stor fredsvänlighet, men resultaten är ofta mycket ringa. Ett tal i exempelvis nedrustningsdebatterna i Förenta nationerna består nästan alltid av tre huvuddelar. Först kommer en målände beskrivning av vapnens förfärlighet och de fruktansvärda summor allt detta kostar, av hur mycket man skulle kunna göra, om dessa pengar användes på ett förnuftigare sätt – säkerligen en riktig beskrivning. Den andra delen består ofta av en högstämd förklaring om hur fredsvänligt det egna landet är. Det finns knappast någon måtta på hur mycket man vill göra för fredens sak. Men den tredje delen består av en mängd ursäkter för att man själv inte nedrustar utan i stället ökar sin vapenarsenal. Modellen är tyvärr mycket vanlig i de s. k. fredstal som hålls runt om i världen.

Som en sammanfattning av vad jag sagt om rustningsbegränsningarna kvarstår att stormakterna har den största skulden till att nedrustningssträvandena har krönts med så ringa framgång.

Fru talman! De viktigaste dokument som Förenta nationerna någonsin antagit är konventionerna och det därtill fogade fakultativa protokollet om de mänskliga rättigheterna. I dessa konventioner dras det upp riktlinjer som, om de följdes, skulle göra världen helt annorlunda än den är i dag. Sverige har anslutit sig till båda konventionerna och också till det fakultativa protokollet. Det är svårt att avgöra vilket inflytande konventionerna hittills har haft på ländernas uppförande, men det är i varje fall lätt att avgöra när länder bryter mot dem.

Det har här i dag omvitnats, och det kan ständigt göras, att det förekommer en rad olika brott mot konventionerna. Hur kan då detta förekomma? Efter mycket uppslitande strider i Förenta nationerna, varvid Sverige arbetade intensivt för att få möjligheter att kontrollera hur länderna fullföljde konventionerna i sina resp. hemländer, förlorade de som krävde detta omröstningen med 41 röster mot 39. För att något reparera detta upprättade man det fakultativa protokollet, som ger möjlighet att utöva kontroll mot länder som har anslutit sig till konventionerna. Men det är rätt betecknande att en rad länder inte har skrivit på protokollet. De undertecknar konventionerna, men inte protokollet. Man kan säga att det är ett förfarande som genomgående tillämpas av – som de själva kallar sig – de socialistiska länderna, de länder som vi kallar kommunistiska. Vad jag kan erinra mig har inte något av dessa länder skrivit på protokollet och därmed medgivit att man kan kontrollera om konventionen om de mänskliga rättigheterna verkligen efterlevs i deras resp. länder.

Det står t. ex. i artikel 12 i konventionen om de medborgerliga och politiska rättigheterna – under punkterna 1 och 2:

”1. Envar som befinner sig på en stats område äger rätt att där röra sig fritt och fritt välja bostättningsort.

2. Envar äger frihet att lämna vilket land som helst, däribland sitt eget.”

Var och en vet hur många länder som verkligen följer dessa bestämmelser i konventionen.

Det finns åtskilliga fall där Sovjetunionen brutit mot de konventioner de själva underskrivit, men just nu kan det finnas särskild anledning att nämna ett namn som nämnts här tidigare, nämligen Sacharov. Har han rätt att bosätta sig var han vill i sitt eget land? Har han rätt att lämna Sovjetunionen om han vill? Var och en av oss har svaret klart. Det är på samma sätt i en hel rad andra fall. Har människorna i dessa fall frihet att lämna sitt land? Vi känner alla till hur konventionerna fullföljs i sådana fall. Men de länder det gäller har inte skrivit på protokollet, så man kan inte ingripa och kontrollera hur de handlar.

Att Sovjets överfall mot Afghanistan också är ett brott både mot internationell rätt, mot Förenta nationernas stadgar och mot konventionerna om de mänskliga rättigheterna är uppenbart. Man kan inte förebringa någon som helst ursäkt för Sovjets överfall på Afghanistan. Att upprätta en marionettregering i ett land och sedan förklara att man bör stödja den med vapenmakt är ju inte på minsta sätt något skäl för att ockupera ett land. Vi trodde faktiskt att det gamla kolonialväldet nu nära nog upphört, men här börjar det tydligen uppträda en ny form av kolonialism.

Många har omvittnat den skada som Sovjetunionens ockupation av Afghanistan har medfört med tanke på bl. a. världsfreden. Därför är det kanske onödigt att säga något mera om detta, men det bör understrykas att utöver den skada som Sovjetunionen har förorsakat Afghanistan har Sovjetunionen ökat spänningen i den delen av världen och också hotat världsfreden i övrigt. Motsättningarna mellan supermakterna USA och Sovjetunionen har skärpts väsentligt, och fredsarbetet har försvårats. "Närheten till områden som är helt avgörande för västvärldens oljeförsörjning ger den sovjetiska politiken en särskilt allvarlig innebörd", står det i regeringsdeklarationen. Riktigheten härav kan på allt sätt betygas.

Vi har anledning att med all kraft reagera mot övergrepp av det slag som det är fråga om i Afghanistan. Vi får väl framdeles diskutera i vilka former vi kan göra detta. Vidare har vi all anledning att understryka att vad som har skett i Afghanistan inte får tas till intäkt för ett raserande av internationella förbindelser i övrigt, den reservationen måste man göra. Det mest förödande för de olika ländernas frihet och självbestämmande vore ju om stormakterna ytterligare trappade upp motsättningarna mellan sig. Vår strävan måste vara att arbetet för nedrustning och de mänskliga rättigheterna fortsätter och utvecklas trots alla motgångar. Vi kan aldrig dra ett streck över det som hänt i Afghanistan – inte heller över vad som hänt i Tjeckoslovakien, Vietnam och andra länder. Men vi måste finna en väg för att kunna gå vidare i det internationella fredliga umgänget. Sveriges roll som ett litet neutralt land är kanske mycket viktig i just detta avseende.

En förvånande företeelse i vårt land är ju att vissa s. k. frihetsivrare, som vid andra liknande tillfällen ljudligt protesterat, nu är tysta. Sådana frihetsopportunisterna avslöjar sig själva.

Jag vill också instämma i de mångas gläjde över att Zimbabwe har blivit ett

fritt land, och det är glädjande att det val som hölls så långt möjligt kunde genomföras på ett riktigt sätt. Dessutom skulle jag också vilja framhålla två andra glädjande saker: att majoriteten blev så stor för Mugabe att det inte kunde bli någon diskussion om att någon liten felaktighet i valet skulle ha kunnat påverka utgången och att det, om man får döma efter de här få dagarna, tycks röra sig om ett försök till en mjuk övergång utan förhastade åtgärder vid upprättandet av den fria regimen.

Svensk utrikespolitik har ju i allmänhet varit försiktig. Det finns kanske de som inte anser att ordet försiktig är så trevligt. Men jag tycker att det är riktigt. Politiken har också varit väl övervägd och avvaktande. I de viktiga utrikespolitiska frågorna har man inte någon anledning att hasta. Detta gäller i synnerhet om de diplomatiska förbindelserna. I ett fall som Zimbabwe är ju allting klart, men det finns många tvivelaktiga fall. Varje år har vi ett stort antal motioner om erkännande av och upprättande av diplomatiska förbindelser med regimer. I många fall är situationen i länderna i fråga mycket oklar. Då undrar man varför det är så brattom. Kan man inte vänta tills förhållandena har stabiliserats i landet? Jag tror att förslag om sådana där hastiga beslut ofta avser att påverka ett ställningstagande, varför de egentligen inte är ett uttryck för att Sverige bör erkänna landets regim.

Jag har givetvis ingenting att invända mot regeringsdeklarationen och skall inte kommentera den. Det är emellertid i ett avseende som jag tycker den är för kortfattad. Där är först en beskrivning av konflikterna i Europa, sedan står det:

”Europas folk har därför nu ett större intresse än någonsin av att värna om sin säkerhet och förhindra att utvecklingen råkar ur kontroll som en följd av supermakternas agerande.”

I nästa mening står:

”Det är därför dags för ett samlat program för europeisk nedrustning.”

Detta kortfattade uttryck inger en känsla av att det är fråga om en isolerad åtgärd som inte har samband med de internationella relationerna, vilka man alltid brukar beakta i det sammanhanget. Jag vet inte om utrikesministern är villig att förklara den citerade meningens ytterligare. Uttrycker man sig mycket kortfattat – jag har själv gjort det många gånger – kan det hända att det inte blir fullt klart vad man egentligen avser.

Fru talman! Jag betonar än en gång att mitt anförande är så hålet att jag vill stödja den svenska utrikespolitik som har förts under lång tid, och jag önskar icke att den skall påverkas av hastiga kastningar – det är för vårt land och för världsfreden bäst om vi fortsätter att föra den bestämda linje som Sverige haft tidigare.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Fru talman! Eftersom Torsten Bengtson riktade en direkt fråga till mig om vilken innebörden är i regeringsdeklarationen vill jag säga följande: Vad vi talar om är en situation med kraftig upprustning i Europa som i allt väsentligt inte har att göra med relationerna mellan de europeiska staterna, utan mera med den strategiska situationen, dvs. förhållandet mellan supermakterna. Det är angeläget att vi i Europa observerar detta och försöker nå fram till ett nedrustningsprogram för Europa – ett nedrustningsprogram av det slag som har aktualiserats i olika initiativ från andra regeringar, vilket nämns i regeringsdeklarationen. Men det är också riktigt att ett sådant nedrustningsprogram, som skulle manifesteras sig i en konferens, måste – som Torsten Bengtson säger – ha samband med andra nedrustningssträvanden. Vänder man på bladet skall man se att det också är regeringens avsikt. Vi säger på s. 9: "En europeisk nedrustningskonferens måste dock ses i ljuset av nu pågående eller planerade förhandlingar på nedrustningsområdet. Det skulle sannolikt vara till fördel för möjligheterna att nå konkreta resultat vid en sådan konferens om de s. k. MBFR-förhandlingarna i Wien, ESK-processen och diskussionerna om ett SALT III dessförinnan gjort vissa framsteg."

Jag vill passa på att stryka under vad Allan Hernelius sade i sitt inlägg – där han stöder tanken på en europeisk nedrustningskonferens – om att det naturligtvis inte bara är fråga om att så snabbt som möjligt ordna en sådan konferens. Konferenser löser inga problem, utan det är de konkreta åtgärder som deltagarna är beredda att vidta som eventuellt kan lösa problem. Skall nya diskussioner leda fram till resultat måste de förberedas noga. Man måste ha klart för sig vad syftet är. Man måste också ha klart för sig att när man går till en sådan här konferens sannolikheten för att syftet skall nås är stor. Om man bara arrangerar en politiskt spektakulär tillställning som blir en plattform för en supermaktspolitisk ordkonfrontation så gör man nedrustningen en otjänst. Därför har vi mycket tydligt betonat att vi menar att det avgörande är förberedelsearbetet, vilka förhandsöverenskommelser man går med till en sådan här konferens. Det är helt avgörande för om den skall bli ett konstruktivt inslag i nedrustningssträvandena eller om den skall resultera i ännu ett av många fiaskon på det här området.

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Utsikterna för den internationella konjunkturen det framför-
liggande året har försämrats avsevärt under den senaste tiden. Sedan slutet
av december 1978 har råoljepriset mer än fördubblats. Eftersom oljeländer-
na bedöms kunna spendera endast en begränsad del av de kraftigt ökade
oljeintäkterna innebär detta att köpkraft i stor omfattning lyfts ut från de
oljeimporterande länderna och att den effektiva efterfrågan minskas i
motsvarande mån. Prognoserna för produktionsutvecklingen i industrilän-
derna har därför fortlöpande fått justeras ned. Man har beräknat att den
köpkraftsindragande verkan för OECD-länderna är lika stor nu som vid de
kraftiga oljeprisstegringarna 1973–1974.

En annan sida av samma sak är att bytesbalansen allvarligt har försämrats.

Det samlade underskottet i OECD-länderna skulle därför kunna komma att öka till mer än 250 miljarder kronor innevarande år. Underskottet för de icke oljeproducerande länderna väntas bli nästan lika stort.

Mot bakgrund av de oförmånliga utsikterna för den internationella ekonomin måste man räkna med försämrade avsättningsmöjligheter för den svenska exporten. Sedan den ekonomiska politiken medfört en kraftig förbättring i vår betalningsbalans 1977–1978, befinner sig Sverige ånyo på grund av oljeprishöjningarna i en allvarlig underskottsposition då det gäller betalningarna med utlandet. Mellan 1978 och 1979 steg kostnaderna för vår oljeimport med mer än 10 miljarder kronor. En ytterligare ökning är att förutse för 1980.

De stigande importkostnaderna för olja – men också andra förändringar i de internationella ekonomiska villkoren, framför allt i form av en hårdnande konkurrens på världsmarknaden – ställer oss inför inget mindre än en nationell utmaning. Vi måste möta denna på olika vägar om vi skall kunna hävda vår ställning som en avancerad industrination som förmår skapa hög sysselsättning och omfattande välfärd. Så dominerande som oljeimporten blivit i vår betalningsbalans är det utomordentligt viktigt att vi lyckas spara energi. De stigande oljepriserna bidrar till en minskad energiförbrukning.

Av avgörande betydelse är att vårt kostnadsläge i förhållande till omvärlden inte förrycks utan att vi förmår förbättra vår internationella konkurrenskraft. Storleken av vad som måste åstadkommas kan anges på så sätt att de höjda oljepriserna kräver en ökad exportinsats motsvarande produktionsvärdet av ytterligare 100 000 sysselsatta inom industrin.

För att uppnå detta räcker det inte med att kostnadsläget som sådant förbättras. Det är också nödvändigt att de näringar som är engagerade i export- och importkonkurrens tillförsäkras tillräckliga produktionsresurser och goda förutsättningar för en produktivitet utveckling. Detta fordrar bl. a. fortsatta omställningar i näringslivet och på arbetsmarknaden. För att vi på sikt skall kunna hävda oss internationellt fordras dessutom en kraftig utveckling av nya slagkraftiga produkter och hög kvalitet i vår produktion. Detta kan ej åstadkommas utan en hög standard i vårt utbildningsväsen på alla nivåer.

Svenskt välstånd har skapats genom kunnighet och arbetsamhet, utrymme för specialisering på en fri världsmarknad och förmåga till anpassning till skiftande förhållanden på denna marknad. Vill vi bibehålla och, än mer, vill vi utveckla detta välstånd, fordras att denna förmåga och vilja till insats ej mattas. Förlorar vi t. ex. i anpassningsförmåga eller i utbildningsnivå kommer detta att innebära ett sviktande välstånd, eftersom vi då ej längre kommer att kunna hävda oss i den internationella konkurrensen.

Även om det är yttre omständigheter som förorsakat stora påfrestningar på vår ekonomi, gäller likväl att det ofrånkomligen är genom åtgärder inom vårt land vi huvudsakligen har att anpassa oss till de nya villkoren.

Ett problem är att sedan oljekrisen 1973–1974 det öppna världshandels-systemet satts på svåra prov. Enligt vissa beräkningar skall under åren efter

olja- och oljekrisen 3-5 % av världshandeln ha påverkats av handelsbegränsande åtgärder.

Under senare delen av 1970-talet fick vi särskilt i vissa sektorer bevitna ingrepp i handeln som gav anledning till oro. Stålintustrin t. ex. har i många industriländer genomgått en kris som i flera fall föranlett handelspolitiska ingripanden. Både USA och EG har under de senaste åren tillämpat prisövervakningssystem för att underlätta ingripanden mot stålimport. För specialstål har regelrätta importrestriktioner använts i USA. Textilindustrin i både Västeuropa och USA har fått allt svårare att hävda sig i konkurrensen med den billiga u-landsimporten. Detta har lett till hårdare begränsningar av handeln.

Nya slags handelshinder har kommit till användning. För de större handelsnationerna har det således blivit allt vanligare att vid sidan av internationellt överenskomna procedurer bilateralt reglera marknader och överenskomma om begränsningar av handeln. Detta påverkar de mindre länderna inte bara direkt utan även indirekt genom att de kan bli avnämare för den export som inte fått tillträde till de storas marknader och då till konkurrensnedvridande priser. Handelshinder har också rests genom aktiva ingrepp i näringsliv och ekonomi. Regeringar har sökt överträffa varandra, t. ex. när det gäller att erbjuda sina exportindustrier fördelaktiga kreditvillkor.

Den här utvecklingen till trots måste frihandelssystemet sägas ha visat en imponerande motståndskraft. Ställda inför många gånger svärbemästrade ekonomiska problem har regeringar trots allt i stort sett respekterat ingångna förpliktelser och inte tillåtit något sönderfall av frihandeln. Vetskapen om att handelspolitiska stridsåtgärder skadar alla ekonomiskt och politiskt har verkat återhållande gentemot allehanda protektionistiska påstötningsgrupper inspirerade av egna särintressen. Viktiga steg har t. o. m. tagits mot en ytterligare handelsliberalisering. I de nu slutförda GATT-förhandlingarna har överenskommit om väsentliga tullsänkningar och andra liberaliseringsåtgärder. Förhandlingarna har medan de pågått dessutom haft en viktig återhållande verkan på protektionistiska tendenser.

Vi befinner oss samtidigt vid ingången till 1980-talet i ett ekonomiskt och handelspolitiskt läge än mer kritiskt än den situation som rådde efter oljeprishöjningarna 1973. Påfrestningarna kommer dessutom i ett skede då ekonomin ännu inte hunnit återhämta sig från tidigare chocker. Frestelsen kommer i fortsättningen att vara minst lika stor att tillgripa åtgärder för att begränsa importen och stödja den egna produktionen och exporten.

Små länder – som Sverige – med högt utrikeshandelsberoende har ett särskilt stort intresse av en fri handel och respekt för det internationella regelverket på handelsområde. Regeringen ser därför som en viktig uppgift att de närmaste åren med de medel som står till buds motverka protektionistiska tendenser. På det internationella planet blir det väsentligt att slå vakt om GATT:s roll som övervakare och värnare av en fri världshandel. Detta kan bl. a. ske genom att vi aktivt verkar för att resultatet av de multilaterala handelsförhandlingarna nu genomförs på effektivaste möjliga sätt. I

förhandlingarna har enighet nåtts om en rad överenskommelser eller uppförandekoder på för handeln väsentliga områden. Regler läggs där fast för offentlig upphandling, dumpningundersökningar, regeringars subventionering av produktion och export, myndigheters sätt att utfärda tekniska föreskrifter m. m. Koderna och tullsänkningarna syftar till att underlätta handelsutbytet. Det är av största vikt att det exportinriktade näringslivet i Sverige tar del av och nu aktivt utnyttjar de utvecklingsmöjligheter som här erbjuds genom att handelshinder sänks, importprocedurer förenklas och nya marknader öppnas i andra länders offentliga upphandling. Regeringen avser att arbeta för att överenskommelserna följs och att möjligheterna till ökad insyn och påverkan av andra länders åtgärder på handelsområde utnyttjas och därigenom kommer svenskt näringsliv till godo. Det är angeläget att koderna nu tillämpas på ett sätt som verkligen bidrar till att minska hindrande och snedvridande ingrepp i handeln.

I det sammanhanget kan man med oro iakttä hur delar av industrin i USA och i Europa stundom tycks betrakta de nya uppförandekoderna snarast som instrument för att legitimera ytterligare ingrepp i den fria handeln. Industrin vädjar allt oftare till regeringarna om ökad användning av utjämningstullar och antidumpingtullar som vapen mot besvärande importkonkurrens. Det vore mycket olyckligt om de nya regler som nu har lagts fast till skydd för frihandeln på detta sätt skulle utnyttjas för att motverka sitt ursprungliga syfte.

De svåra ekonomiska problemen och tendenserna till ökad protektionism ställer ökade krav på internationell samverkan. Det effektiva samarbete som industriländerna etablerat i OECD bör kunna komma väl till pass. På handelsområde bör OECD-samarbetet kunna bidra till att slå vakt om en politik under 1980-talet präglad av fortsatt öppenhet och liberalisering. Det är regeringens avsikt att i OECD aktivt verka för att organisationens medlemsländer gemensamt sluter upp kring en sådan politik.

Sverige har all anledning att verka för friaste möjliga konkurrens på världsmarknaden, och det kan inte nog understrykas att vi då också måste vara i stånd till de omställningar som krävs för att vi fortsatt skall kunna hävda oss i den konkurrensen.

Det kan inte nog understrykas att sådana omställningar har varit avgörande för vår välbefinningsutveckling under efterkrigstiden och är nödvändiga för vår fortsatta ekonomiska livskraft. Vi kan och bör lindra de negativa sociala verkningarna av anpassningen, men dess förlopp bör vi befördra och inte söka hindra. Det tjänar vi i längden mest på. Som den s. k. stabiliseringsutredningen så väl uttryckte det i början av det framgångsrika 1960-talet: "Den största vinsten av det ekonomiska samarbetet kommer att tillfalla det land, som är i stånd att genomföra de snabbaste produktionsomläggningarna, och inte det land som vid förhandlingarna lyckats bibehålla den mest omfattande protektionismen." Då ansågs detta vara en självklarhet. Nu har det på ett för välbefinnandet farligt sätt kommit att ifrågasättas i en strävan efter en trygghet som kan bli trygghetens största fördärv.

Sverige har, fru talman, i stor utsträckning uppnått frihandel med Norden,

EFTA och EG. Närmare två tredjedelar av vår utrikeshandel har därigenom befriats från tullar och kvantitativa restriktioner. Vi är en del av den västeuropeiska marknaden. Detta får givetvis inte leda till någon inätvändhet. Vi får inte ge avkall på vår strävan att åstadkomma en världsvid frigörelse av handeln. Men detta västeuropeiska frihandelsområde får ökad betydelse för oss när trycket på den fria handeln ökar i världen.

Norden utgör marknaden för 20–25 % av varje nordiskt lands totala export. För bearbetade varor är andelen ännu högre. Enbart *ökningen* av Sveriges export till övriga nordiska länder förra året motsvarade halva vår totala export till USA. Det är fakta som belyser den nordiska marknadens betydelse för vårt eget land. I Sverige liksom i övriga nordiska länder betraktas den nordiska marknaden på många håll som en hemmamarknad. Detta är ett synsätt som vi vill befordra. Ett ökat ekonomiskt samarbete främjar vår gemensamma strävan att åstadkomma en rationell arbetsfördelning inom Norden. För den enskilde konsumenten innebär detta en omedelbar fördel samtidigt som framväxten av en nordisk hemmamarknad ökar vår internationella konkurrenskraft. För små och medelstora företag innebär en satsning över de nordiska gränserna i allmänhet också att företagen därmed tillägnar sig ett exportkunnande som kan stimulera till utomnordiska satsningar.

Därför fäster regeringen stor vikt vid det nordiska samarbetet också på det handelspolitiska området. Vi vill främja detta samarbete. Vi vill genom aktiva åtgärder uppmuntra svenska företag, både stora och små, att ta till vara de möjligheter som detta samarbete skapar. Vi vill också genom samverkan med de andra nordiska länderna verka för ökad harmonisering i sådan lagstiftning som påverkar handeln för att därigenom underlätta samarbete och samhandel. Också de nordiska samlagsorganen kan här spela en pådrivande roll.

Det ligger nära till hands att använda Norden som bas också för gemensamma exportansträngningar till utomnordiska marknader. I internationella sammanhang är även stora nordiska industrier små och kan därför tjäna på samverkan. Att uppmuntra till exportsamarbete mellan industrierna skulle dessutom leda till ett närmare industriellt samarbete över huvud och vara till fördel för alla de nordiska länderna. En nordisk utredning tillsattes 1978 för att undersöka behovet av och intresset för nordiskt samarbete i fråga om projektexport till utvecklingsländer och statshandelsländer. Ett förslag kan väntas under våren.

Fru talman! Det är i år 20 år sedan EFTA bildades. Högtidlighållandet av organisationens tillkomst kommer att ske i juni i år här i Sverige, där EFTA-konventionen undertecknades.

Vi kan se tillbaka på de 20 åren med tillfredsställelse. De resultat som har nåtts i EFTA är med alla internationella mått mätt mycket goda. Alla tullar och kvantitativa begränsningar för industrivaror har avvecklats mellan medlemsländerna, och viktiga framsteg i riktning mot en frigörelse av handeln har gjorts också på andra områden. EFTA har dessutom utgjort ett naturligt led i vår strävan mot ett bredare europeiskt samarbete.

Onsdagen den
12 mars 1980

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Även när vi blickar framåt – och det skall vi göra – har EFTA en viktig roll att spela. Av särskild betydelse är att organisationen står som garant för fortsatt frihandel mellan medlemsländerna. Men vi bör heller inte glömma att EFTA-länderna som grupp också är något av en handelspolitisk stormakt. Tillsammans är de EG:s mest betydande handelspartner, större än USA, Sovjetunionen och Japan tillsammans. Detta bör underlätta för oss att föra ut de principer som organisationen står för i ett vidare internationellt sammanhang.

Det fanns en tid då EFTA-samarbetet präglades av en inre osäkerhet. De enskilda EFTA-ländernas förhandlingar med EG gjorde att man, särskilt i början av 1970-talet, kunde sätta frågetecken för organisationens framtid. Men den osäkerheten är nu helt övervunnen. EFTA är i dag änyo ett självklart inslag i den europeiska integrationsbilden.

Nu konfronteras EFTA närmast med vad som kan betecknas som en yttre osäkerhet. Vi måste realistiskt räkna med ett växande protektionistiskt tryck i världen. EFTA-länderna utgör i det hänseddnet säkert inget undantag. Men just i ett sådant läge kan den inre sammanhållningen vara en styrka. Den ger kraft att motstå krav på begränsningar i den EFTA-interna handeln. Men den tjänar också som en naturlig utgångspunkt i vår strävan att slå vakt om frihandelstanken i en orolig handelspolitisk omvärld.

Samtidigt innebär vårt avtal med EG en väsentlig styrkefaktor. Avtalet har dessutom öppnat en väg för samarbete med EG också på andra områden än handelsns.

Om några år skall de sista tullarna för industrivaror mellan Sverige och EG vara avvecklade. Särreglerna för vissa stålprodukter försvann den 1 januari i år. Nu återstår endast den s. k. särskilda ordningen på pappersområdet, och denna skall enligt planerna vara avvecklad senast år 1984.

På denna tullfria marknad har vår handel med EG utvecklats väl. Redan nu svarar EG för omkring hälften av vår sammanlagda utrikeshandel. Gemenskapens utvidgning med tre nya medlemmar kan väntas medföra att denna andel stiger till 55 % eller mer.

Den växande betydelsen av vår handel med EG gör det angeläget att i tullavvecklingens efterföljd göra sig kvitt också de s. k. icke-tariffära handelshindren. Sverige har i likhet med övriga EFTA-länder uttryckt särskilt intresse för ett samarbete med EG avscende dessa så att säga tekniska handelshinder. Svenska företag är angelägna om att i tid få information om EG:s harmoniseringsåtgärder på detta område och helst också få tillfälle att framföra synpunkter på planerade sådana. EG har å sin sida under det år som gått begärt diskussioner med Sverige om svensk lagstiftning på detta område. Därvid har EG förhoppningsvis kunnat konstatera nyttan av ett ömsesidigt informellt informations- och åsiktsutbyte i frågor som rör icke-tariffära handelshinder.

Över huvud taget är det av vikt att Sverige inte ställs vid sidan av utvecklingen när väsentliga handels- och näringspolitiska åtgärder vidtas i EG. Svensk industri utgör en del av den västeuropeiska industristrukturen. Därför är det ett starkt svenskt önskemål att våra intressen beaktas i de

prognoser och planer för industrin som EG gör upp. Från den synpunkten har Sveriges särskilda skriftväxling med EG på stålområdet varit värdefull. Detsamma gäller det informella åsiktsutbyte inom papperssektorn som hösten 1979 för andra året i rad hölls mellan Sverige och EG-kommissionen.

Även utanför det rent handels- och industripolitiska området har samarbetet med EG fortsatt och utvidgats under 1979. Expertmöten hålls regelbundet om miljövärd, transportfrågor, biståndsfrågor och ekonomisk politik. Institutionaliserat samarbete har etablerats på forsknings- och utvecklingsområdet. Under 1980 väntas överenskommelse nås om en sammankoppling av det svenska televerkets datanät för teknisk-vetenskaplig information och dokumentation med motsvarande nät i EG, det s. k. Euronet. Vi hoppas också få till stånd ekonomiska och monetära samtal mellan EFTA-länderna och EG under det närmaste året.

Så fördjupas och breddas vårt samarbete med EG på en rad områden. Det rör sig inte om någon spektakulär utveckling av våra förbindelser. Den institutionella ramen för vårt samarbete med EG är given. I stället är det fråga om att inom denna ram finna praktiska former för samarbete i sådana frågor där Sverige och EG har ett ömsesidigt intresse av en fördjupad dialog.

I det arbetet är de personliga kontakterna på olika nivåer med företrädare för EG:s medlemsländer och med kommissionen i Bryssel av stor vikt. Regeringen strävar därför medvetet efter att utveckla dessa förbindelser genom ett intensifierat besöksutbyte och en aktiv medverkan i olika europeiska organ. I tider av förhållandevis små ekonomiska bekymmer är det kanske inte alltid så lätt att redovisa praktiska resultat av dessa kontakter. Men när ekonomierna försvagas och ett protektionistiskt tryck förstärks kan följderna av bristfälliga kontakter och förbindelser visa sig allvarliga.

Det är uppenbart att vi i Sverige, om vi skall uppnå en bättre balans i vår utrikeshandel, måste både bearbeta våra traditionella marknader och fortsätta den satsning som inletts för att finna nya marknader för vår export. Särskilt intressanta i detta sammanhang är oljeländerna och de s. k. NIC-länderna (Newly Industrializing Countries).

Oljeländerna har genom oljeprisutvecklingen uppnått enorma bytesbalansöverskott – som i år beräknas uppgå till över 400 miljarder kronor – och kommer med all sannolikhet att vara det viktigaste tillväxtområdet även de närmaste åren för i-ländernas export. I flera av oljeländerna önskar man som motprestation till oljeexporten se en överföring av teknisk kunskap i samband med exporten från i-länderna. Man är medveten om att oljan utgör en begränsad tillgång och att det gäller att under den tid man har till förfogande bygga upp den egna industrin. Vi bör från svensk officiell sida inom ramen för t. ex. samarbetsavtal vara beredda att underlätta för svenska företag att bidra till en sådan kunskaps- och teknologiöverföring.

NIC-länderna har genom en exportledd industriell utvecklingsstrategi, som i flertalet fall inleddes på 1960-talet, uppnått en anmärkningsvärt hög tillväxttakt. NIC-länderna har kanske hittills mest uppmärksamats därför

att de på vissa sektorer utgör nya konkurrenter för svenska företag både på vår hemmamarknad och på våra exportmarknader. Även om man ingalunda skall blunda för den utmaning dessa nya konkurrenter utgör för oss och andra etablerade i-länder bör det emellertid understrykas att NIC-länderna också utgör nya kunder och i själva verket är snabbt växande marknader för svensk export – om man bara förmår göra en omställning till de varor som efterfrågas på dessa marknader. Vår export till de asiatiska NIC-länderna har faktiskt ökat från 275 milj. kr. 1975 till 940 milj. kr. 1978. Sistnämnda år var överskottet i Sveriges handel med samtliga NIC-länder 590 milj. kr. Ur sysselsättningssynpunkt har vi alltså, fru talman, inte förlorat utan vunnit på relationerna med den här ländergruppen.

Med ökande kunskap och erfarenheter av att arbeta på avlägsna exportmarknader har svensk industris intresse även för andra u-landsmarknader ökat. I flera länder med vilka Sverige har biståndssamarbete har regeringarna också önskat komplettera biståndrelationerna med ett utökat ekonomiskt och kommersiellt samarbete. Samtidigt har man framfört krav på särskilda åtgärder från svensk sida för att underlätta sådant samarbete.

Genom institutioner som Swedec – för hjälp med utbildningsfrågor – och Swedfund, genom den s. k. utbildningsberedningen och genom av näringslivet bildade samverkansinstitutioner som Swecare, på sjukvårdssidan, har vi till en del sökt tillgodose dessa önskemål.

Ett av de mest effektiva medlen i den hårdnande konkurrensen om u-landsmarknaderna är exportkrediter på mycket förmånliga villkor. Alla våra viktigaste konkurrentländer erbjuder nu u-länderna sådana krediter, oftast uppblandade med biståndsmedel. De senaste åren har sådana s. k. blandade krediter ökat i omfattning. Det vore orealistiskt att tro att svensk exportindustri i detta läge skulle kunna hävda sig på u-landsmarknaderna enbart med hjälp av pris och kvalitet. Det är inte heller ur u-ländernas synvinkel rimligt att de kan välja mellan konkurrenskraftiga finansieringsanbud bara från vissa i-länder. En utredning om förutsättningarna för införande av s. k. blandade krediter pågår. Utöver det tidigare angivna konkurrensskälet har ett skäl också varit att många u-länder har framfört önskemål om krediter på mjuka villkor, ibland som ett komplement till biståndet eller för att bistånd inte finns tillgängligt. Om ett sådant system kommer till stånd och leder till ökade kapitalflöden från Sverige till u-länderna skulle det kunna ses som ett exempel på de nya former för ökade resursöverföringar som diskuteras internationellt. Det skulle då också bidra till att öka vår export till dessa länder.

Ansträngningarna från regeringens sida att främja svensk export inriktas dock inte bara på oljeländer och u-länder utan även på traditionella marknader i de västliga industriländerna och i statshandelsländerna.

Genom Sveriges exportråd, handelssekreterarorganisationen och utrikesförvaltningen lämnas statligt stöd till exportservice och olika exportfrämjande projekt. I budgetpropositionen lämnas förslag om en förstärkning av resurserna för exportfrämjande åtgärder. Regeringen har prioriterat detta

ändamål i en i övrigt mycket restriktiv budgetprövning. Stöd till exportfrämjande åtgärder lämnas även genom statens industriverk och de regionala utvecklingsfonderna. Det är angeläget att de olika instanserna genom samordnade insatser arbetar gemensamt för att inom ramen för de resurser som står till buds på bästa sätt främja den svenska exporten.

Som en följd av riksdagens beslut varen 1979 har ett särskilt statligt stöd inrättats för att främja export av systemleveranser till stora industri- och anläggningsprojekt. Stödet administreras av en särskild nämnd inom Sveriges exportråd.

Sverige har en betydande exportpotential i såväl de större som de mindre och medelstora företagen. Särskilt stöd lämnas även fortsättningsvis för att stimulera de mindre och medelstora företagen att öka sin export.

Turismen har under senare år fått en ökande betydelse för Sveriges ekonomi och sysselsättning. Turistnäringen sysselsätter ett mycket stort antal personer. Likväl har vi ett omfattande underskott i betalningsbalansen för turismen genom att svenskars turistutgifter i utlandet vida överstiger utländska turisternas utgifter i Sverige. Turistindustrins egna åtgärder och Sveriges turistråds insatser för att stimulera turism inom landet, svenskars såväl som utlänningars, har lett till en ökning av resandet i Sverige. I budgetpropositionen föreslås därför ytterligare medel ställas till turistrådets förfogande för olika åtgärder som främjar turismen.

Det har ibland gjorts gällande att de svenska exportfrämjande insatserna är mindre än andra länders. De svenska insatserna har emellertid byggts ut kraftigt under senare år. Vid sådana jämförelser – som f. ö. alltid är svåra att göra – bör man inte bara se till vissa exportfrämjande program som kan vara mindre ambitiösa än andra länders utan till helheten, där våra insatser väl mäter sig med andras.

Till sist skall dock ånyo understrykas att avgörande för om vi skall klara den utmaning som de kraftiga underskotten i handeln med omvärlden utgör och de faktorer som skapat dessa aldrig kan vara de offentliga exportfrämjande åtgärderna. Dessa kan aldrig bli mer än ett komplement. Avgörande blir i stället om vi lyckas undvika stora kostnadsstegringar och slå vakt om vår konkurrenskraft samt driva fram en produktutveckling som ger ett försteg på världsmarknaderna. Sveriges välstånd grundar sig på att vi hittills lyckats med detta. Att även fortsättningsvis lyckas förutsätter att vi i tid inser nödvändigheten av de krav och påfrestningar som vitalitet i ekonomin fordrar. Att ej i tid se detta skulle snabbt leda till de mycket större påfrestningar som ekonomisk stagnation är förenad med.

Förste vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

MATS HELLSTRÖM (s):

Fru talman! I det spända klimat som nu råder mellan supermakterna kretsar diskussionen alltmer kring risken för framtida konflikter till följd av brist på energi och råvaror. CIA:s prognoser för några år sedan om att

Sovjetunionen blir nettoimportör av olja redan vid 1980-talets mitt har lett många till slutsatsen att en större konfrontation i Asien mellan supermakterna kring oljan blir mer eller mindre oundviklig. Men det går knappast att hävda att supermakterna i dag handlar rationellt, om en konflikt om oljan verkligen hotar någon gång in på 1980-talet. Man kan anknyta till den västtyska ståndpunkt som nyligen citerats i internationell press: Ju hårdare USA gör sin teknologibojkott av Sovjet, desto svårare får ju Sovjet att utveckla de stora inhemska oljeresurser som finns i Sibirien och som kunde minska trycket på Mellersta Östern-oljan. En hård amerikansk teknologibojkott skulle snarast påskynda en internationell konflikt kring oljan.

I denna debatt om resurskonflikterna på 1980-talet har supermaktsperspektivet fått överskugga de andra utvecklingstendenser och risker som bara för något år sedan stod i centrum för diskussionen. Jag tror att det är viktigt att i dag påminna om att mycket av de analyser av resurskonflikter som gjorts under 1970-talet har pekat fram emot konflikter också inom den västliga världen i kampen om de allt knappare naturresurserna. Förra året lät man t. ex. inom EG-kommissionen göra en studie om den nya internationella arbetsfördelningen, där man starkt betonade de inbördes motsättningarna mellan USA, Japan och EG. Man drog slutsatsen att allt talar för en starkt ökande konkurrens mellan dessa världshandelns tre stora på 1980-talet, i fråga om såväl råvarukällor som exportmarknader i den tredje världen.

Under 1970-talet har ju också vissa konflikter vuxit fram mellan Västeuropa, Japan och USA, bl. a. till följd av skiljaktiga handelsintressen, särskilt i den tredje världen. Mellan USA och EG har dessutom valutapolitiska konflikter uppkommit mot bakgrund av den olikartade ekonomiska utvecklingen i de stora västländerna.

Ett annat område där motsättningar och missförstånd lätt skapats inom västalliansen är avspänningspolitiken i Europa. Grunddragen i den västtyska östpolitiken har inte alltid mötts med förståelse i Washington – samtidigt som denna politik är en helt avgörande utgångspunkt för de tyska strävandena.

Ökade spänningar inom västblocket har ju också motsvarats av konflikter inom och mellan de östeuropeiska staterna. Sovjet har sett med oro på självständighetssträvanden i olika östeuropeiska länder osv.

Supermakterna har sålunda fått allt svårare att orientera sig också inom sina egna block. Därtill kommer den ekonomiska expansion och de politiska självständighetssträvanden som lett till att en rad länder i den tredje världen i dag ingalunda uppträder så att supermaktsintressena gynnas. Samarbetet i 77-gruppen och den alliansfria rörelsen har medverkat härtill. Sovjet har räkat ut för svåra bakslag i en rad länder; Egypten torde vara det viktigaste fallet. Den amerikanska tanken att bygga på indirekt inflytande genom att bygga upp militärt och ekonomiskt starka, regionala makter i olika delar av världen har skakats om av utvecklingen i Iran men också i andra länder. Samtidigt har Irankrisen ställt i fokus de inte alltid likartade intressena hos USA och Västeuropas länder när det gäller oljepolitiken i Mellersta Östern.

– Bägge supermakterna torde ha uppfattat utvecklingen under de senaste åren som en serie av förluster.

Utvecklingen under hösten 1979 och vintermånaderna i år har på ett dramatiskt sätt, i varje fall på kort sikt, kastat om mycket av denna utveckling som jag här har försökt beskriva. Genom beslutet att installera medeldis-tanskärnvapen i en lång rad västeuropeiska länder under USA:s kommando kan Förenta staterna komma att förstärka sitt inflytande över de allierade i Västeuropa. Sovjetunionens militära invasion i det alliansfria gränslandet Afghanistan ses självfallet med stor oro i en rad östeuropeiska länder. Sovjets grepp om dessa länder stärks också av den växande interna, ekonomiska kris som råder på många håll i Östeuropa.

Utän att hemfalla åt någon konspirationsteori när det gäller motiven för supermakternas handlande det senaste halvåret – motiv som säkert är komplexa – kan man tydligt se att effekten av supermaktsagerandet i vart fall har blivit att USA för sin del och Sovjetunionen för sin del håller på att återta mycket av det politiska och militära inflytande i sina resp. block som man troligen sett äventyrat på längre sikt. Denna utveckling gynnas särskilt av ett klimat av begynnande kallt krig – om ett sådant uppstår. Effekten blir att supermakterna så att säga återställer ordningen för att få ”rättning i leden”.

Huruvida denna utveckling kommer att bli bestående är det naturligtvis för tidigt att uttala sig om. De underliggande, potentiella, ekonomiska konflikthanledningarna inom västalliansen finns kvar och förstärks snarast av att ingenting görs för att genom sparande och en vettig energipolitik förebygga eller mildra en framtida energikris. För de kontinentala europeiska staterna som Frankrike och Tyskland kvarstår oförändrat de viktiga målen om samarbete i Europa och målen om en framtida avspänning i Centraleuropa och ekonomiskt samarbete mellan Väst- och Östeuropa. För det tyska folket har östpolitiken varit en obestridlig vinning, som också värderas högt individuellt av många människor, vilka i dag har möjligheter till kontakt med släktingar och anförvanter på andra sidan gränsen i Tyskland på ett sätt som tidigare var helt omöjligt. Detta torde vara en process, som inte tvärt kan avbrytas utan mycket stora påfrestningar.

Det är viktigt att vi i det neutrala Sverige inte slentrianmässigt dras med i den kalla-krigs-stämning, där världen nu åter synes delas in i en enkel tvåblocksmotsättning. Det är också helt nödvändigt att vi inte låter oss förblindas härav, så att vi sätter dialogen mellan nord och syd på undantag när avspänningen hotas. Sovjetunionen skapade i själva verket en öst-syd-konflikt genom att invadera en stat i den tredje världen som tillhör den alliansfria rörelsen. Genom det snabba amerikanska uppspelet av alla tänkbara motreaktioner – allt ifrån teknologibojkott, vetebojkott, olympiaddemonstration, framflyttning av amerikanska baser i Indiska oceanen etc. – kom USA i själva verket att omvandla Sovjetunionens öst-syd-konflikt med den tredje världen till en klassisk öst-väst-konflikt.

Den svenska regeringens utrikesdeklaration är i detta ljus ett svagt aktstycke, så till vida att man visar ett mycket förstrött intresse för

Nr 100

Onsdagen den
12 mars 1980

*Utrikes- och han-
delspolitisk debatt*

relationerna mellan industriländerna i norr och den tredje världen, trots att detta är det är då en helt ny avstamp skall göras i nord-syd-dialogen genom en stor s. k. global runda vid Förenta nationernas specialsession om den nya ekonomiska världsordningen osv. Inte ens i handelsdeklarationen – och alltså inte i utrikesdeklarationen – kommenteras detta. Det är anmärkningsvärt att den svenska regeringen i utrikesdeklarationen och handelsdeklarationen väljer att stå så pass passiv inför frågor, där Sverige traditionellt spelat en viktig roll genom att både vara en neutral stat och ett rikt, teknologiskt starkt utvecklat industriland. Därigenom har vi ju under flera decennier kunnat fungera som en konstruktiv brobyggare mellan industrivärlden i norr och den fattiga världen i söder.

Vilken plats skall Sverige ha i den nya ekonomiska världsordning som nu successivt utvecklas? Brandtkommissionen har identifierat ett antal områden som är strategiska för aktioner på ett globalt plan. Kvar står att diskutera Sveriges bilaterala uppgifter. Vilken typ av samarbetsavtal bör vi aktivt utveckla med länder i den tredje världen, som nu söker teknologi från oss och strävar till en egen industrialisering och samtidigt arbetar för att få bort fattigdomen i sina länder? Socialdemokratin har under flera år lagt fram förslag i dessa frågor i riksdagen. Våra krav har mötts mest med passivitet och även räddhåga från den borgerliga sidan. I dag nämner handelsministern samarbetsavtal endast i samband med oljeländerna. Regeringen har inte heller i dagens utrikesdeklaration visat på något allvarligt engagemang i fråga om Sveriges roll i nord-sydsamarbetet.

Inom socialdemokratin drar vi slutsatsen att vi själva får fortsätta att utveckla konstruktiva förslag om hur Sverige skall kunna bidra till en överföring av teknologi, kunskap och resurser till u-länder. Det gäller att söka identifiera vilken resursbas vi har i vårt land för ett sådant samarbete. Det gäller att söka precisera regeringens och statens roll och uppgifter i avtal, som berör överföring av teknologi, kunskap och resurser från såväl samhällliga som privata organ. Vi måste söka finna former, som gynnar det fattiga folkflertalet i de u-länder vi samarbetar med, samtidigt som vi utvecklar en relation byggd på ett ömsesidigt intresse, så att arbetet står i samklang med strävandena hos den stora majoriteten av löntagare i Sverige. Det är på en sådan grundval som en ömsesidig respekt kan vinnas mellan oss och länder i den tredje världen. Detta är ingalunda någon lätt uppgift. Vi sätter nu i gång ett arbete med denna inriktning i vårt partis u-landspolitiska arbetsgrupp för att konkretisera innehållet i sådana samarbetsavtal.

Om en industrilokalisering i den tredje världen ger arbete och ökad inkomst åt stora folkgrupper och inte ensidigt gynnar de redan privilegierade, kan den samtidigt bidra till att häva den ekonomiska krisen i de gamla industriländerna. Den ekonomiska krisen utgör ett hot mot världsfreden, om brist på resurser kommer att präglade det decennium som vi nu går in i.

Och, fru talman, här vill jag avslutningsvis knyta an till en annan resursbrist, som berör oss akut i det *nordiska* sammanhanget. I Nordsjön finns mycket stora norska gasfyndigheter. Utöver det som tidigare varit känt har man gjort fynd utanför Bergen på mer än 200 miljarder kubikmeter gas,

troligen en av världens största gasfyndigheter. Provborrhningar skall också börja utanför Nordkalotten. Vilken beredskap har den svenska regeringen för att undersöka om det är möjligt att lösa delar av vårt mycket stora energiproblem genom norsk gas?

Nästa år måste norrmännen ta ställning till åt vilket håll gasledningarna skall dras. Den svenska regeringen har inte hört av sig. I en intervju i Svenska Dagbladet nyligen döljer inte Norges energiminister att han är förbluffad över den svenska liknöjdheten. Svenska Dagbladet drar slutsatsen att den norske energiministern har svårt att dölja sin förvåning över den totala handlingsförlamning som drabbat Sverige i energifrågan.

Vad det gäller är ju ett för *hela* Norden viktigt samarbete i en trekant: energi – teknologi – industri. Det gäller också Nordkalotten, och den svenska Nordkalottens framtid påverkas ovillkorligen av vad som sker på den norska sidan, som Odvar Nordli understrukt förra året. Om Sverige över huvud taget är intresserat av dessa industriella framtidsmöjligheter på nordisk bas, måste den svenska regeringen ta fram ett förhandlingsunderlag inom ett år från nu.

Jag vill fråga handelsministern vilka initiativ regeringen har tagit eller förbereder så att vi *under detta år* kan gå in i en realdiskussion, om den norska gasen kan användas för vår energiförsörjning. Eller är det på det sättet att oenigheten och splittringen i den borgerliga regeringen, som är väl känd, har gjort att Sverige också på detta område förlorar en möjlighet att ta till vara vårt direkta intresse av en säker energiförsörjning och ett viktigt norsk-svenskt industrisamarbete och att regeringen i sin passivitet därmed ytterligare gör allas vår framtid svårare?

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Jag vill försäkra herr Hellström att Sverige driver en aktiv linje i traditionell bemärkelse, dvs. att vi fullföljer de avsikter som Sverige har gjort sig känt för att ha, genom att försöka bidra till att förbättra de underutvecklade ländernas belägenhet. Det är en strävan som fortsätter i de olika internationella fora som finns.

Vad jag i den handelspolitiska deklARATIONEN fäster särskild uppmärksamhet vid, eftersom det är nya initiativ som där förekommer, är de olika organ som vi bygger upp för att på ett mera varierat sätt ge verklig praktisk hjälp och inte bara hjälp i ord i internationella förhandlingar och konferenser. På det praktiska planet är det då sådana satsningar som underlättar överförande av teknologi, utbildning, sjukvårdskunnande osv.

De ansträngningar som vi gör är värdefulla, inte minst därför att de i så hög grad sker på grundval av u-ländernas egna önskemål. Om de dessutom bidrar till att underlätta svensk export och svensk sysselsättning, ser jag inte någon nackdel i det. Om en praktisk svensk insats, som går i linje med vad u-ländernas representanter själva kräver när de kommer hit till Stockholm eller när vi besöker dem, också kan leda till konkreta resultat för svensk del snarare än för något annat industrilands del, ser jag det tvärtom som en fördel.

Nr 100

Onsdagen den
12 mars 1980

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Jag har i den handelspolitiska deklARATIONEN uppehållit mig en hel del vid de krav som ställs på Sverige, om vi skall lyckas hävda oss i den internationella konkurrensen. Jag underströk där flera gånger behovet av att vi lyckas med de omställningar som är ofrånkomliga eftersom villkoren på den internationella marknaden förändras. Detta är inte bara betydelsefullt för vår egen möjlighet att hävda vår ställning som industriland, utan det är i hög grad avgörande för vilka resurser som framöver kommer att finnas tillgängliga för att sättas in i internationellt hjälparbete.

Det vore utomordentligt olyckligt om opinionen för att fullfölja svenska idealistiska och ideella strävanden i assistans till u-länderna skulle komma att hämmas av svårigheter av mer långvarig karaktär att klara vår betalningsbalans. Hur vi lyckas klara vår betalningsbalans blir, fru talman, det som till sist avgör vad vi har för faktiska möjligheter att bistå u-länderna. Jag tror att herr Hellström egentligen är beredd att hålla med om detta och därför också kan uppskatta att regeringen i denna deklARATION har tagit upp dessa sammanhang – även om herr Hellström inte nödvändigtvis vill skriva under på de recept som kan komma att framläggas.

När det gäller Norge vill jag, fru talman, erinra om att jag i regeringsdeklARATIONEN i stor utsträckning uppehåller mig vid den betydelse som vi fäster vid samarbetet med Norge och Norden. Norden är av utomordentligt stor betydelse för oss när det gäller handel.

Det finns i dessa sammanhang speciella frågor som har dragit uppmärksamheten till sig, t. ex. frågan om energisamarbete. Diskussionerna på såväl olje- som gasområdet fortsätter. Det är svårt för mig att här göra några uttalanden om hur dessa diskussioner avancerar utan att yttra mig så, att det kan försvåra de överläggningar som förs. Men att vi på regeringssidan inte är ointresserade av nordiska gasleveranser visas av de längre framskridna diskussioner som på detta område har förts med Danmark.

Herr Hellström är naturligtvis medveten om att gas har fördelar från energi- och miljösynpunkt men att också en hel del nackdelar är förknippade med gasen. Som handelsminister har jag anledning att peka på en speciell nackdel, nämligen sårbarheten i gasleveranssystem. I dessa dagar talas det mycket om sabotagerisker när det gäller kärnkraft. Jag vill framföra den uppfattningen att dessa sabotagerisker är ytterst blygsamma jämfört med de risker som kan finnas för sabotage mot gasledningar. Det visas också av att länder som har gassystem av betydelse, t. ex. Holland, har tvingats till mycket omfattande kontrollapparater för att hindra sådant som kan skada dessa system. Jag tror mig också kunna säga att det med gas är svårt att klara den fredskrislagring som vi vill ha av energi. Det är i alla fall svårare att lagra gas än att lagra olja. Detta är överväganden som också måste till och som faktiskt är ganska besvärliga.

Jag vill också göra följande iakttagelse beträffande vårt samarbete med Norge. Det riktades mycket stor uppmärksamhet på Volvoavtalet och de satsningar Volvo skulle göra i Norge. Mycket mindre uppmärksamhet har riktats på de mycket mer omfattande satsningar som, utan större buller och bång i rubriker, genom åren har vuxit fram genom svenska företags

investeringar och därmed sysselsättningsskapande åtgärder i Norge. Jag har inte några siffror omedelbart tillgängliga, men jag har tidigare under vintern haft anledning att studera frågan och funnit att det är utomordentligt stora satsningar som har gjorts – på normala, kommersiella villkor, såsom satsningar alltid måste göras – av svenska företag i Norge. Och det är någonting som bör vägas in i bilden, både när man betraktar vad vi har gjort från svensk sida och när det gäller att fortsättningsvis söka metoder för att skapa ett intresse inom svenskt näringsliv att avancera i den riktning vi bedömer som betydelsefull, nämligen att vidga samarbetet mellan de nordiska länderna såväl på handelns som på industrins område – vad gäller Norge särskilt på energisidan.

MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Fru talman! När det först gäller det som handelsministern tog upp om samarbetet med u-länderna, kan väl inte en redovisning av att det finns svenska institutioner av typ Swedcare och Swedec utgöra Sveriges bidrag i den globala nord-sydrunda som nu startar. Detta är ju det år när den nya nord-syddialogen skall gå i gång på allvar i FN och få nya utgångspunkter – även utgångspunkter som u-länderna själva har drivit fram. Det finns alltså inga besked i vare sig handels- eller utrikesdeklarationen om Sveriges hållning här. Handelsministern förbigår också det som är själva poängen i den socialdemokratiska uppläggnings- och solidaritetspolitik i fråga om nord-syd som vi vill föra. Dessa institutioner – Swedec, Swedcare osv. – måste sättas inom ramen för *samarbetsavtal* med u-länder där man också inventerar den svenska resursbasen – vad vi kan ställa upp med, vilka typer av regeringsgarantier som kan ges osv. Det är nödvändigt för att detta samarbete skall kunna växa, struktureras och bli till ömsesidig nytta för både u-länder och oss själva. Det är i den diskussionen som regeringen är så passiv. Det illustrerar också den handelsdeklaration som nu har avgivits.

Handelsministern säger sedan att den svenska regeringen inte är ointresserad av gas och att man också har fört diskussioner. Men då måste det ha varit oerhört vaga diskussioner. Om nu den norske oljeministern, som ju samtidigt är Norges nordiske samordningsminister, hävdar att Sverige är passivt och att man inte vet om det finns ett svenskt intresse när det bara är ett år kvar, så kan ni ju i den borgerliga svenska regeringen inte ha varit så tydliga i diskussionerna att ni har lyckats klargöra era avsikter för den norska regeringen. Då måste min konsekvensfråga rimligen bli: Planerar den svenska regeringen någon ny framstöt, eller är handelsministern nöjd med de kontakter som man hittills har haft med Norge? Eller är det så att det finns andra kontakter, eftersom handelsministern inte vill gå in på detta, som den nordiska samordningsministern fru Söder har med norrmännen och som handelsministern inte känner till? Är samordningen i den svenska regeringen så dålig?

Onsdagen den
12 mars 1980

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Vad beträffar Norge så äger det rum fortlöpande diskussioner. Nöjd kan jag inte vara, eftersom dessa fortlöpande kontakter på energiområdet inte har avsatt de resultat som man skulle ha hoppats på. Men det har i sin tur, herr Hellström, att göra med att det finns villkor som måste uppfyllas. Herr Hellström skulle väl inte vara särskilt nöjd med ett avtal i sig. Det måste ju också vara villkor som från svensk synpunkt är rimliga, och det har ännu inte varit möjligt att uppnå sådana. Jag vill inte utesluta att den osäkerhet som förvisso har rått i Sverige om energipolitikens långsiktiga utformning har försvårat dessa diskussioner. Men osäkerheten om hur energipolitiken skall utformas gäller ju faktiskt alla partier i riksdagen som i så fall har sitt eget ansvar.

Vad sedan gäller de samarbetsavtal med olika u-länder som herr Hellström efterlyser en redogörelse för, vill jag påpeka att vi i budgetpropositionen har lämnat en lång sådan redogörelse. Vi har alltså där gjort en handelspolitisk exposé, där vi mera katalogmässigt går igenom de olika insatser som görs, t. ex. i fråga om samarbetsavtal. Det vore ju tjugigt att i en regeringsdeklaration, som bör ligga mera på det idémässiga planet, upprepa en mängd fakta. Ambitionen vad gäller samarbetsavtal är att försöka sluta sådana med ett antal länder där det är möjligt att utöka de ekonomiska relationerna. Det är ingen idé att sluta samarbetsavtal med en lång rad länder, när avtalen bara innebär internationellt resande och en mängd administrativa kostnader och när det är fråga om länder med vilka det i själva verket är mycket svårt att få till stånd ett vidgat handelsutbyte. Det skulle kosta mer än det smakar, och därför kommer det aldrig att vara möjligt att sluta samarbetsavtal med mer än ett ganska begränsat antal länder. Sverige har av den anledningen varit tvunget att noga pröva vilka länder vi vill sluta avtal med.

Vad sedan beträffar själva nord-syddialogen har utrikesministern och jag gjort den överenskommen att han skall besvara herr Hellströms fråga på den punkten.

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Fru talman! Mats Hellström klagar på att det inte står någonting i deklarationen om de ekonomiska frågorna och om nord-sydrelationerna. Det måste bero på att han lyssnat dåligt eller läst deklarationen dåligt. Där finns faktiskt två och en halv sida just om detta. Där pekas på sambandet mellan de säkerhetspolitiska frågorna som brukar stå i förgrunden vid de utrikespolitiska diskussionerna och de ekonomiska problem som hela världen lever med f. n., men som särskilt hårt drabbar just de oljefattiga u-länderna. Jag pekar också på behovet av att åstadkomma vad som har kallats massiva resursöverföringar till u-länderna, dvs. möjligheter att etablera en sorts global konjunkturpolitik, om man så vill. Det innebär att man utgår från det faktum att industriländerna för sin ekonomiska utveckling är beroende av köpkraft i utvecklingsländerna. Med utgångspunkt i det resonemanget pekar vi också på i vilken utsträckning fattiga och rika länder är beroende av varandra. Man kan inte längre se det vi har brukat kalla

utvecklingshjälp eller biståndspolitik som ett de rika ländernas givande till de fattiga, utan vi skall se det som en del av ett internationellt ekonomiskt sammanhang där vi alla är lika beroende av varandra.

Vad sedan gäller de mera detaljerade krav som Mats Hellström önskade att vi hade återgivit i deklarationen är det kanske ändå rimligt att Mats Hellström väntar till den debatt som vi skall ha i april och som är avsedd att handla om just detta. Då kommer vi att redovisa hur vi ser på den s. k. globala rundan och på andra frågor som hör samman med detta. Men eftersom Mats Hellström nämde teknologiöverföringen och undrade vilka avtal mellan svenska staten och utvecklingsländerna som kan garantera dessa länders tillgång till den svenska industrins teknologi, så vill jag något kommentera detta.

Den teknologi det i praktiken gäller, Mats Hellström, handlar inte bara om några idéer som regeringen eller industriverket sitter och ruvar på, utan vad det handlar om är just att etablera industriellt samarbete mellan industriländerna och utvecklingsländerna. Och det är i industrin som den här teknologin finns. Det finns också en mängd elegant skrivna resolutioner, program och sådant, men detta har man inte stor nytta av. Vad det till sist handlar om är att på ett konkret sätt kunna överföra teknologi från i det här fallet svensk industri till u-länderna.

För att bara ta ett exempel på vad regeringen har gjort för att åstadkomma detta kan jag nämna att det i Sverige finns en särskild fond för industrialisering i u-länderna. Jag minns inte alla turerna i samband med etablerandet av den fonden, men jag har ett alldeles bestämt intryck av att man från socialdemokratiskt håll i hög grad motsatte sig att fonden inrättades. Man såg att det här skulle etableras relationer med u-länderna, som också kunde ha någon sorts betydelse för den svenska industrin och för sysselsättningen i Sverige. Så dök man ned på detta och sade att det inte får vara på det viset.

Fru talman! Jag skulle vilja påstå att detta är ett mycket omodernt betraktelsesätt. Förr var det vi som skulle ge av vårt överflöd till de fattiga länderna. Men det är inte så jag vill se saken. Jag vill se det hela som ett reellt samarbete. Ett samarbete vårt namnet innebär att båda parter drar nytta av det. Relationerna mellan i-länder och u-länder skall ses som en del i ett internationellt ekonomiskt och industripolitiskt sammanhang. Det är det som regeringen försöker göra, ofta i strid med, som jag tycker, ganska otidsenliga socialdemokratiska doktriner.

MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Jag tycker att både handelsministerns och utrikesministerns inlägg väl visar på vilket allmänt plan regeringen rör sig när den diskuterar de här frågorna. 1980 är alltså det år då den stora nord-sydrundan i FN skall inledas. Inte på någon punkt får vi ett besked om hur regeringen ser på saken. Det finns ingenting om detta i regeringsdeklarationen. I ett stycke understryks att Brandt-kommissionen tar upp viktiga områden, men det finns ingenting som talar om regeringens uppläggning inför den stora nord-syd-

rundan. Det är sannerligen inga två och en halv sidor som gäller de ekonomiska aspekterna på samarbetet mellan nord och syd.

I själva verket illustrerar utrikes- och handelsministrarnas senaste anföranden om svenska institutioner där biståndspolitiska mål och kommersiella mål *blandas ihop*, just den passivitet man lätt hamnar i, om man inte vet vad man vill, om man inte har målsättningarna klara för sig, om man inte kan skilja ut å ena sidan vad som är exportfrämjande och driva detta utifrån exportfrämjande utgångspunkter och å andra sidan vad som är biståndsmotiverat och driva detta från biståndsmotiverade utgångspunkter. Har man målsättningarna klara för sig, kan man också skapa samarbetsavtal. Då kan man gå in i ett samarbete med u-länderna där man vet vad man vill åstadkomma. Men den svenska regeringen vet inte vad den vill, och det är därför som dess handlande präglas av passivitet. När det gäller agerandet i internationella organ är det ju ingen tillfällighet att den svenska regeringens handlande just beträffande de ekonomiska nord-sydfrågorna har kritiserats, t. ex. av fristående institut som RIO-institut.

Sedan till handelsministern. Efter det svar som jag fått måste jag slå fast att den svenska regeringen har illustrerat sin passivitet när det gäller den norska gasen. Det blir tydligen inga nya initiativ – det är ju det besked som Staffan Burenstam Linder i praktiken har gett. Han hänvisade till svenska företags industriella aktiviteter i Norge. Men på vilket sätt räknar ni med att vi skall kunna tillgodogöra oss dessa investeringar vid förhandlingarna om olje- och gasleveranser till Sverige? Sanningen är väl att Norge kräver större industrisatsningar, kopplade till olje- och gasavtal, och här måste regeringen vara aktiv. Regeringen visar inte den viljan till aktivitet. Staffan Burenstam Linder hade ingenting att säga om nya svenska initiativ – ändå är det bara ett enda år kvar till dess att den norska regeringen måste fatta beslut om i vilken riktning gasledningarna skall dras. Jag tycker att såväl handelsdeklarationen som handelsministerns inlägg nu, som bara ser Norge och Norden som en *marknad* och inte ser samhällets roll, visar att regeringen inte förstått behovet av tekniskt, teknologiskt och industriellt samarbete och energisamarbete samt samhällets ansvar för att koppla ihop de frågorna. Det har helt enkelt inte gått upp för den borgerliga regeringen att ett tekniskt, ekonomiskt och industriellt samarbete med våra nordiska grannar på längre sikt är en livsnödvändighet också för Sverige.

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Herr Hellström har en viss benägenhet att lyssna precis så mycket att han kan fortsätta med samma påståenden som han tycker om att göra. Om jag säger att det pågår en förhandlingsprocess för att komma överens om energisamarbete med Norge, då säger Mats Hellström genast att handelsministern har sagt att det händer ingenting. Jag vet inte hur tydligt man skall uttrycka sig för att herr Hellström skall vilja uppfatta vad som faktiskt har sagts och vad som är sant.

Vad sedan gäller svenska företags satsningar i Norge är det mycket betydelsefullt att poängtera dessa. Jämför t. ex. de förhandlingar som drivs

från fransk och tysk sida med Norge, där normmännen lagt upp samtalen på samma sätt som man hittills gjort med Sverige, nämligen så, att de vill ha långsiktiga bindningar vad gäller oljeleveranser. I utbyte vill normmännen ha vissa industrisatsningar. Vid den jämförelsen är det mycket intressant att observera att under det att svenska företag under årens lopp har gjort mycket omfattande satsningar i Norge och har ett stort antal normmän sysselsatta i sina företag där så har man från fransk och tysk sida inte alls gjort motsvarande satsningar. Det är utomordentligt betydelsefullt att göra den iakttagelsen, både för att få perspektiv på vad som diskuteras mellan Norge och Sverige och för att förstå hur man bäst kan avancera i den riktning som är till fördel för båda länderna, dvs. att skapa bästa möjliga förutsättningar för näringsliv att fatta olika investeringsbeslut med en inriktning som är av intresse för båda länderna.

Beträffande samspelet mellan u-länder och Sverige gör Mats Hellström gällande att regeringen rör sig på ett mycket allmänt plan. Jag fattade Mats Hellströms tidigare repliker så, att regeringen rör sig på ett alldeles för konkret plan. I den handelspolitiska deklARATIONEN talar jag om de satsningar vi gör på det praktiska planet, de olika organ som vi har skapat för att underlätta teknologiöverföring och kunskapsöverföring osv. Enligt Mats Hellströms resonemang borde vi tydligen ha yttrat oss på det mer allmänna planet. När utrikesministern svarar heter det att regeringen bara rör sig på det allmänna planet. I själva verket är det väl på det viset att det är dubbla ansträngningar som försiggår. Vi har från regeringens sida redovisat dessa dubbla ansträngningar, bl. a. insatser man kan göra i olika internationella fora för att skapa en vidgad förståelse för de synpunkter som Sverige länge har omfattat och som åtminstone i stor utsträckning också sammanfaller med u-ländernas.

Till sist, Mats Hellström, om det skall göras något måste det också bli praktiska resultat. Vi har under senare tid funnit det mycket svårt att komma långt i olika internationella konferenser. Därför är det avgörande att kunna redovisa vad vi rent praktiskt gör i form av olika insatser.

Låt mig här nämna en sådan praktisk insats som ibland diskuteras. Det gäller frågan om svenskt medlemskap i IDB, något som ofta kritiserats från socialdemokratisk sida – motsvarande kritik som den som förekommer från socialdemokratiskt och kommunistiskt håll här i landet förekommer inte i något annat land. Det är mycket intressant att se Brandtkommissionens papper som just är en genomgång av hur man skall kunna förbättra förhållandena för u-länderna. Brandtkommissionen har en passage, där det talas synnerligen väl om de regionala bankerna och där man även nämner IDB som en sådan. Man talar om att de bör spela en mera betydelsefull roll i fråga om långivning på det internationella planet. Det är väl knappast någon idé att här räkna upp allt det som här står.

Nu kanske Mats Hellström inte har fler repliker till sitt förfogande, varför jag inte vill gå in på någon debatt med honom. Han sitter ju även med i den utredning som granskar denna speciella fråga. Men det behövs egentligen inte någon replik på vad jag har sagt om IDB, i synnerhet som även herr

Palme har skrivit under på vad som här sägs om just de praktiska insatser som görs från svensk sida i fråga om u-landssamarbetet.

MATS HEILSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Handelsministern ger sken av att svara, men han svarar inte alls. Han hävdar att det pågår diskussioner med den norska regeringen, och det lär man väl inte kunna förneka. Men det anmärkningsvärda är att den norske minister som är ansvarig för såväl den nordiska samordningen som den norska energifrågan i tidningsintervjuer i svensk press menar att han inte fått någon uppfattning om vad den svenska regeringen vill, utan att det råder vad Svenska Dagbladet kallar "en handlingsförlamning" på svensk sida. Då måste det ändå vara så att det är någonting som inte fungerar särskilt bra i de kontakter mellan den svenska och norska regeringen som Staffan Burenstam Linder nu hänvisar till. Vad är det då som inte fungerar bra i dessa kontakter? I stället för att gå in på vad som är en fullständigt avgörande fråga för den framtida energiförsörjningen diskuterar nu Staffan Burenstam Linder IDB. Jag diskuterar gärna den frågan med handelsministern: vi har diskuterat den många gånger, och i IDB-utredningen kommer jag förhoppningsvis att få ytterligare material som stöd för min uppfattning. Men att ta upp denna fråga just nu visar ju hur svagt rustad regeringen är i den fråga som är akut för Sverige. Vi har ett år på oss att bestämma om vi skall ta upp förhandlingar om en svensk anslutning till den norska gasfyndigheten eller inte. Det rör sig om en av världens största gasfyndigheter. Om detta skall kunna ske, måste det naturligtvis också sammankopplas med ett industrisamarbete, varom den norska regeringen gång på gång vänt sig till den svenska regeringen. Det går då inte att bara hänvisa till de kontakter som redan har tagits genom de investeringar som nu görs av svensk industri. Det var dock vad handelsministern gjorde.

Nu vet handelsministern att dessa investeringar inte är tillräckliga för att åstadkomma just dessa avtal. Det krävs också ett aktivt agerande av den svenska regeringen. Ett sådant har dock av något skäl inte kommit till stand. I den här debatten har man från regeringens sida inte kunnat påvisa ett skäl till varför så inte har skett. Jag kan då bara dra slutsatsen att regeringen är så splittrad i energifrågan, att det lett fram till en passivitet, en handlingsförlamning för att använda Svenska Dagbladets uttryck, när det gäller ett av handelsministrernas viktigaste ansvarsområden: vår försörjningsberedskap. Det är en utomordentligt viktig fråga för Sveriges framtid, som man inte kan vifta bort på det lättvindiga sätt som handelsministern nu har gjort.

BJÖRN MOLIN (fp):

Fru talman! Arbetet med att skapa avspänning i världen har det senaste halvåret bromsats upp. Detta är beklagligt. Som utrikesministern framböll tidigare här i dag skulle en återgång till konfrontationspolitiken bli ödesdigra.

Det är därför självfallet en viktig uppgift för oss att i svensk utrikespolitik efter måttet av vår förmåga bidra till att avspänningsarbetet kan drivas

vidare. Det är ett arbete som inbjuder till otålighet men som för att bli framgångsrikt kräver tålmod. Nedrustningen är en självklar del av avspänningsarbetet. Dit hör strävan att förhindra spridning av kärnvapen, vilket varit en central punkt i det svenska nedrustningsarbetet. Utrikesministern har redovisat vilken vikt regeringen fäster vid nedrustningsarbetet.

Den nödvändiga nedrustningen måste kompletteras med andra åtgärder. En värdefull ram för ett sådant vidarearbete erbjuder den europeiska säkerhets- och samarbetskonferensen (ESK), vars slutakt undertecknades i Helsingfors på sommaren 1975. Med sina återkommande uppföljningsmöten, närmast i Madrid i höst, där man dels går igenom hur deltagarländerna uppfyllt slutaktens bestämmelser, dels söker vidareutveckla samarbetet, är ESK-processen ett värdefullt instrument för samlevnaden i Europa.

Jag tror att den karakteristik av ESK som Ola Ullsten gjorde vid senaste ministerkommittémötet i Europarådet är riktig. Den innebär att ESK:s styrka ligger i dess kontinuitet: under perioder av politisk spänning finns ESK-processen som ett forum för nödvändiga kontakter, medan den i en gynnsammare atmosfär kan fungera som ett färdigt maskineri för praktisk-politiska åtgärder.

En av de ESK-sektorer som under åren varit föremål för ett speciellt svenskt intresse är de förtroendeskapande åtgärderna på det militära området. Det gäller t. ex. föranmälan av manövrar och utbyte av observatörer. Detta arbete är självfallet väl förenligt med Sveriges ansträngningar vid nedrustningskonferensen i Genève.

Jag tror det är viktigt att vi inför Madridmötet fortsätter de ansträngningar som ända sedan slutakten undertecknades i Helsingfors har gjorts från svensk sida att vidareutveckla och fördjupa de förtroendeskapande åtgärderna. De framsteg som har kommit och kan komma till stånd på det här området kan visserligen tyckas blygsamma, men de är av praktiskt värde, bl. a. genom att undanröja onödigt misstänksamhet och minska risken för missförstånd.

En annan viktig funktion som fylls av de militära förtroendeskapande åtgärderna är, kanske en smula paradoxalt, att de utgör en del av en omsorgsfullt balanserad helhet. ESK:s slutakt kan sägas vara en regelsamling för deltagarländernas uppförande såväl mot varandra som mot de egna medborgarna. Här behandlas de mest skilda områden – från respekt för andra staters gränser via ekonomiskt samarbete till familjeåterförening och respekten för och hänsynen till mänskliga rättigheter.

Det är nödvändigt att upprätthålla slutaktens balans. Därför kan man inte ta ut ett område – exempelvis de förtroendeskapande åtgärderna – och behandla det i ett annat forum, t. ex. vid en särskild konferens. Då riskerar man att förlora vitalt förhandlingsutrymme beträffande de andra frågorna och därmed begränsa användbarheten av ett maskineri som är till stor nytta som forum för mindre länder i öst, i väst och i de neutralas och icke-allierades krets.

Å andra sidan har ESK-processen väsentliga svagheter både genom kravet

på att alla beslut skall fattas enhälligt och på grund av att den omfattar så många olika frågekomplex. Framstegen blir med nödvändighet begränsade och tar lång tid att uppnå. I vissa lägen, när frågor dyker upp som kräver svåra och snara lösningar, kan det bli nödvändigt att ändå söka vägar som bara tangerar ESK. Det är väl i det perspektivet man måste se tankarna på en europeisk nedrustningskonferens.

Fru talman! Det finns i ESK-dokumentet en motsägelse mellan avsnittet om respekt för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter å ena sidan och principen om staternas suveränitet och skydd mot inblandning utifrån å andra sidan.

Det sägs i säkerhetskonferensens dokument att staterna förpliktigar sig att söka främja universell och verklig respekt för de mänskliga fri- och rättigheterna. Denna viktiga och löftesrika formulering innefattar en skyldighet för de deltagande staterna att i nationell lagstiftning och i praktisk tillämpning i det egna landet garantera ett fritt meningsutbyte och rätten till kritik. Den innefattar också ett förbud mot att vidta repressalieåtgärder av olika slag mot kritiker av den egna inhemska regimen. Behandlingen av Sovjetmedborgaren Andrei Sacharov står uppenbart i strid mot denna del av ESK-dokumentet.

I ett särskilt avsnitt i säkerhetskonferensens dokument uppställs vidare målet om en ökad rörelsefrihet och friare kontakter mellan människorna i de olika europeiska staterna. Denna princip om ett fritt utbyte mellan länderna innebär givetvis också en rätt att knyta mänskliga förbindelser mellan medborgarna i olika länder. Det måste innebära att barriärerna mellan staterna i stor utsträckning rivs ner. Det måste innebära en rätt för människor att fritt resa ut ur sitt land och åter till sitt land. Det måste innebära en rätt för familjer som så vill att fritt återförenas i det ena eller andra landet.

En annan viktig fråga som knyter an till den här delen av säkerhetskonferensens slutdokument är människornas rätt att fritt ansluta sig till ett religiöst samfund och att fritt få utöva sin religion utan förbud och inskränkningar från samhällets sida. I säkerhetskonferensens dokument sägs att de deltagande staterna erkänner och respekterar "den enskildes frihet att bekänna sig till och utöva, ensam eller i gemenskap med andra, sin religion eller tro följande sitt eget samvetes bud".

Denna betydelsefulla formulering måste rimligen innebära en förpliktelse för regeringarna att ge de religiösa minoriteterna praktiska möjligheter att utöva sin religion. Det gäller självfallet också judarna. Säkerhetskonferensens uttalande medför därför en skyldighet för länder som t. ex. Sovjetunionen att upphöra med trakasserier mot den fria religionsutövningen.

Vid en bedömning av den europeiska säkerhets- och samarbetskonferensen måste man hålla i minnet att den ju inte är något verkställande organ. Verkställigheten måste falla på andra. Svenska ESK-ansträngningar på miljösidan har exempelvis följts upp i FN:s ekonomiska kommission för Europa, där arbetet lett till en alleuropeisk konvention om gränsöverskridande luftföroreningar.

Vi får, med tanke på att ESK inte är ett verkställande organ, inte glömma

bort det mindre spektakulära men för den internationella samlevnaden mycket viktiga arbete som sker inom ramen för andra europeiska samarbetsorganisationer. Det faktum att dessa, med ett undantag, bara omfattar länder utanför Östeuropa är i och för sig att beklaga. Men jag tror att vi bör utnyttja de möjligheter som står till buds och göra det bästa möjliga av situationen.

Den europeiska samarbetsorganisation som jag själv har störst erfarenhet av är Europarådet, som ju är en unik samling av demokratiska nationer. Europarådet har väl under senare år spelat en rätt undanskymd roll. Kanske kan man, trots tillkomsten av ett livaktigt Europaparlament, ändå hoppas att detta förhållande är på väg att ändras. Inte minst är det en förhoppning som är naturlig från svenska utgångspunkter. Det har nämligen kommit ett nytt inslag i Europarådsbildningen – det har framträtt en starkare medvetenhet om behovet av solidaritet också inom Europa. Sedan något är tillbaka diskuterar man aktivt vad som skulle kunna kallas den inomeuropeiska nord-sydproblematiken, alltså relationerna mellan de nordeuropeiska staterna och Medelhavsländerna. Kanske kan ett effektivare utvecklingssamarbete inom Europa springa fram ur den debatten.

En annan glädjande manifestation av ansvarskänslan gentemot de människor som har speciella svårigheter i Europa är den europeiska invandrarministerkonferens som på svenskt initiativ skall hållas i Europarådet i Strasbourg i början av maj. I bästa fall kan denna konferens resultera i en ny för Europa gemensam syn på invandrapolitiken eller kanske rent av i embryot till ett europeiskt invandrapolitiskt program.

Också de försök som görs för att i Europarådets regi få till stånd gemensamma åtgärder mot illegal skatteflykt kan visa sig bli verkningfulla och förtjänar enligt min mening allt stöd.

Slutligen bör också Europarådets aktiva arbete för de mänskliga rättigheterna nämnas. I kommissionen för de mänskliga rättigheterna finns en garant för att brott mot de mänskliga rättigheterna inom det demokratiska Europa aldrig kan passera opåtalade.

Fru talman! Vi får aldrig förtrötta i vårt arbete för de mänskliga rättigheterna. Det är vår skyldighet att aktivt söka spåra upp och påtala brott mot dessa rättigheter, var de brotten än begås. Den verksamheten bör bedrivas inte bara på regeringsnivå utan också i det interparlamentariska samarbetet. Det kan ske i samband med de konferenser som hålls som uppföljning till ESK, men också i Europarådet och i andra interparlamentariska församlingar. Inga vägar får vara för obetydliga för att utnyttjas i strävandena att säkerställa en verklig respekt för de mänskliga fri- och rättigheterna.

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Fru talman! Med tanke på de för Patriotiska fronten framgångsrika valen i Zimbabwe är det viktigt att Sydafrika utsätts för en hård press i internationella fora och genom enskilda länder, inte bara politiskt utan också ekonomiskt. Det är nödvändigt därför att det handlar om den grävsta formen

av rasism, tortyr och förnedring av ett helt folkslag, den svarta befolkningen. Det är riktigt att den svenska regeringen fördömer denna rasism. Men varför upprätthåller man samtidigt ekonomiska förbindelser med Sydafrika - trots att de förtryckta och deras organisationer fördömt detta och vädjar till bl. a. Sverige att upphöra med denna sorts förbindelser?

SAS flyger på Sydafrika, och man ger ut ett bildhäfte om det vackra och problemfria landet. Ett stort antal svenska företag finns etablerade i landet. Det gäller bl. a. SKF, som med sina kullager bidrar till att de militära och polisiära styrkorna snabbt kan ta sig fram och slå ner de svartas kamp och protester mot den omänskliga apartheidpolitiken.

Den svenska regeringen kan då hänvisa till att det finns en lag om nyinvesteringsförbud i Sydafrika. Ja visst, detta är sant. Men denna lag läcker som ett såll och är mer eller mindre värdelös.

Det finns nu bara en åtgärd som återstår för regeringen att vidta, om den vill bli tagen på allvar när den säger att Sydafrika bör isoleras och fördömas, och det är att över huvud taget upphöra med alla förbindelser med Sydafrikas rasistregim.

Endast ANC och den fackliga organisationen SACTU samt SWAPO i Namibia bör ges ekonomiskt och materiellt bistånd.

Men Sverige bör dessutom också agera i FN och protestera mot bl. a. USA:s, Frankrikes och Västtysklands direkta stöd för rasisterna i Sydafrika. Samtliga dessa tre länder har bidragit till att Sydafrika i dag inte bara har kärnkraftsreaktorer utan också kan framställa plutonium. Som bekant ingick USA och Sydafrika 1957 ett kärntekniskt samarbete som skall sträcka sig fram till år 2007. Överenskommelsen fick ironiskt nog namnet Atomer för fred.

Varför detta samarbete med en av de värsta rasistregimerna i världen? Ja, vi vet ju att Sydafrika är ett av de länder som har stora mängder uran. Då gäller det att hålla sig väl med detta land, och då är inga uppoffringar så stora att inte rasisterna kan tillmötesgå. Jag har aldrig märkt att de som nu gastar och skriker över Cuba, Angola och Vietnam ens har höjt sina ögonbryn inför vad USA och de andra uppräknade västländerna har hjälpt rasisterna med i Sydafrika, vilket kan få ödesdigra följder för hela södra Afrika.

I en intervju för en månad sedan i Dagens Industri yttrade den moderate handelsministern Burenstam Linder: "Flera krämarsjälur skulle göra Sverige gott." Vad innebär detta yttrande?

Indonesien är en diktaturstat med starka fascistiska drag. Under andra hälften av 1960-talet skedde där en massaker som resulterade i att en halv miljon människor avrättades. Inget av de partier protesterade som i dag gnäller över att Cuba hjälpte den nya staten Angola och MPLA att jaga ut de sydafrikanska trupperna från Angola, och dessutom hjälper man folket i Angola att bygga upp landet. Tystnaden var kompakt.

Generalerna i Indonesien fortsätter sina brutaliteter, inte bara i landet utan också på Östtimor. I mitten på 1970-talet bestämde folket där vilken regering det ville ha. Fretilin fick detta förtroende. Indonesien satte i gång en skoningslös terror mot befolkningen. I dag uppskattas att flera hundra tusen

människor dukat under av svält och terror på grund av Indonesiens aktioner. Man befävar att Indonesien har planer på att utrota Östtimors befolkning. Sverige finns med i bilden genom att till Indonesiens generaler under en rad år ha levererat vapen som bevisligen använts i Östtimor. Detta är Staffan Burenstam Linders andra krämarsjäl. Den första har jag redan nämnt i samband med Sydafrika.

För några år sedan drev den borgerliga regeringen in Sverige som medlem i IDB, en organisation som bildades efter revolutionen på Cuba. Den bildades på USA:s initiativ för att förhindra att förtryckta och svältande människor i Latinamerika skulle ta saken i egna händer och agera mot förtryckarna. USA har också det avgörande inflytandet i denna organisation. Man strör pengar över fascisterna i Chile och till tortyrregimen i Argentina, för att nämna de värsta exemplen. Till denna verksamhet används svenska folkets skattepengar med motiveringen att vi får sälja varor till fascistdiktaturerna i Latinamerika. Här har vi exempel tre på handelsministrernas krämarsjäl. Men här borde det också vara på sin plats med en kommentar från Mats Hellström beträffande Staffan Burenstam Linders citat från den s. k. Brandtkommissionen.

Handelsministern sade i sin deklaration: "På det internationella planet blir det väsentligt att slå vakt om GATT:s roll som övervakare och värnare av en fri världshandel." Finns det någon fri världshandel? Ja, för de starka länderna, men inte för de svaga. Låt oss titta på hur den fria världshandeln tar sig ut.

Länderna i Asien, Afrika och Latinamerika importerar 26,1 % av alla tillverkade varor som omfattas av världshandeln, och de exporterar 6,3 %. Alltså är de s. k. utvecklingsländerna fortfarande placerade som råvaruexporterande länder till de industrialiserade länderna i väst. När utvecklingsländerna försöker sig på att exportera färdigvaror så svarar den industrialiserade världen med höga tullar och andra restriktioner. Detta är Staffan Burenstam Linders fjärde krämarsjäl.

Men det är inte nog med detta. För att riktigt se till att man garanterar denna ordning så tillåter krämarsjälarna i regeringen att de svenska företagen slår sig ner i vissa utvecklingsländer för att på så vis se till att vi garanteras lika konkurrens med USA och andra imperialistiska länder i den västliga världen om u-ländernas råvaror och arbetskraft.

Men det är inte vilka länder som helst. Det är t. ex. Brasilien, med billig arbetskraft och en välvillig regim som inte tillåter några större mänskliga fri- och rättigheter. Chile är ett annat exempel – de fascistiska generalerna där behöver ingen närmare presentation: de är alltför ökända.

Här producerar man varor av olika slag – inte för de stora befolkningsmajoriteterna i dessa länder utan i första hand för den industrialiserade västvärlden och i andra hand för en liten välbärgad överklass i u-landet. Visst får utvecklingsländerna köpa, men för oerhört dyra pengar. De saknar i regel valuta, men då får de låna av den västliga världens banker och kreditinstitut, och till oerhört höga räntor. Utvecklingsländernas skuld är nu uppe i 335 miljarder dollar. De årliga räntorna uppgår till 40 miljarder dollar. Alltså:

Man tjänar på u-ländernas billiga arbetskraft och råvaror genom hård exploatering. Därefter lånar man ut pengar till u-länderna och tjänar ytterligare grova pengar genom de höga räntorna. För det kan väl inte vara så att de svenska företagens och Sveriges agerande i olika sammanhang är något slags humanitär verksamhet? Den är väl i varje fall inte sådan som den de imperialistiska länderna USA, Västtyskland och Frankrike bedriver?

En av den brasilianska arbetarrörelsens mest kända män, Luis da Silva, har sagt följande om de svenska företagen i Brasilien: "De svenska företagen är värst. Det sägs att ni har socialism hemma i Sverige. Men här betar de sig som värre blodsugare än både jänkar och tyskar".

Fru talman! Ordföranden för de alliansfria staternas rörelse, Fidel Castro, höll ett tal i FN den 12 oktober förra året. Han sade i sin avslutning följande:

"Det talas ofta om mänskliga rättigheter, men man måste också tala om mänsklighetens rättigheter.

Varför måste vissa folk gå barfota för att andra skall kunna åka omkring i lyxbilar? Varför måste vissa leva i 35 år för att andra skall kunna leva i 70? Varför måste vissa vara utfattiga för att andra skall kunna vara omåttligt rika?

En del länder har hav, andra ej; en del länder har energitillgångar, andra ej; en del har mängder med jord för livsmedelsframställning, andra ej; en del är så överfulla av maskiner och fabriker att man inte ens kan andas luften i den förgiftade atmosfären, andra äger ingenting annat än sina förtvinade armar att förtjäna sitt levebröd med.

En del länder har alltså massor av tillgångar och andra har ingenting. Vilken kommer att bli deras framtid? Kommer de att dö av svält? Kommer de att bli evigt fattiga? Vad skall då civilisationen vara bra för? Vad skall vi då med människans samvete till? Vad skall vi då med Förenta Nationerna till? Vad skall vi då med världen till? Man kan inte tala för tiotals miljoner människor som dör varje år av svält eller sjukdomar som går att bota, om freden. Man kan inte tala för 900 miljoner analfabeter om freden.

De rika ländernas utsugning av de fattiga länderna måste upphöra."

Dessa ord kastar ett blixtljus över det hyckleri som kapitalister och liberaler bedriver. När det bara handlar om fraser kan de prisa de mänskliga rättigheterna, men när det kommer till den handfasta verkligheten främjar och försvarar de ett system som berövar majoriteten av mänskligheten t. o. m. den elementära rätten att äta sig mätt och som ständigt fördjupar klyftan mellan utsugare och utsugna. De talar i luftiga termer om människans frihet. Men de menar i verkligheten det internationella storkapitalets frihet att i frizonerna upphäva t. o. m. de enklaste legala begränsningarna för utplundring av svältande minderåriga.

För Sveriges borgerlighet är frihet ett ord på ett papper och en fras i en debatt. För mänsklighetens flertal gäller det rätten att äta sig mätt och rätten att slippa exploateras av det multinationella kapitalet, vars frihet de borgerliga försvarar. Detta visar att kampen för frihet och jämlikhet i världen

alltid måste vara en kamp mot det kapitalistiska systemet och för socialismen.

Nr 100

Onsdagen den
12 mars 1980

STURE KORPÅS (c):

Fru talman! Valet i Rhodesia-Zimbabwe blev en framgång för ZANU och dess ledare Mugabe. Det blev emellertid främst en framgång för Zimbabwes folk. Det har visat sin kraft att kämpa för frihet och människovärde. Det fick löfte om frihet och visade då sin förmåga att vinna freden och därmed vägen till en framtid. Vi lyckönskar Zimbabwes folk. Måtte dess olika grupper nu tillsammans i fred få bygga sitt land. De behövs alla. Världen behöver dem. Världen behöver Zimbabwe som exempel på hur människorna i ett segregerat land kan komma till sans och insikt och börja bygga en framtid som ett folk.

Zimbabwe måste nu få känna ett starkt stöd med ekonomiskt bistånd från Sverige. Det får inte bero på oss, om landet inte får fortsätta sin återuppbyggnad i fred och samförstånd på grund av fortsatta inre spänningar eller inblandning utifrån.

Då dessa möjligheter nu öppnar sig för Zimbabwes folk, känns det särskilt tragiskt att folket i Namibia och Sydafrika fortfarande synes ha lång väg att gå för att nå samma mål. Det är också beklagligt att så många av Afrikas folk, som har sin formella yttre frihet, fortfarande saknar inre frihet och trygghet. Jag tänker då inte bara på fattigdomen och svårigheterna att möta folkets mest grundläggande behov. Jag tänker också på dem som lider under regimer, vilka med eller utan stöd utifrån håller folket nere eller förtrycker grupper inom det.

Vår solidaritet får inte bara gälla offren för den gamla kolonialismen. Den måste också gälla dem som lider under annat förtryck. Ugandas president Binaisa påtalade i sitt väl avvägda anförande i FN:s generalförsamling i höstas bristen på engagemang från FN och från den internationella opinionen för hans folk under dess mörka tid. Inte heller nu tycks Uganda få det stöd folkets nöd motiverar.

Den internationella opinionen har med rätta engagerat sig för bäflyktingarna i Sydostasien och för de olyckliga khmererna. Den har emellertid varit förunderligt tyst inför världens största pågående flyktingkatastrof, den som utvecklas på Afrikas horn.

Under hösten 1979 utgick man ifrån att det fanns 350 000 flyktingar från Etiopien i läger i Somalia. Den siffran bekräftas också i den rapport de svenska juristerna Melander och Nobel lämnat efter att ha studerat flyktingsituationen i bl. a. Somalia. Därtill kommer sannolikt ett minst lika stort antal utanför läger. Professor Goundry hos FN:s undergeneralsekretärare för särskilda politiska frågor beräknade i december 1979 antalet lägerflyktingar i Somalia till 450 000. Enligt statistik från FN:s flyktingkommisariats kontor i Mogadiscio den 16 januari 1980 beräknades då antalet sådana flyktingar till 488 000. Professor Goundry menar att man, när man skall beräkna behovet av katastrofinsatser i lägren under 1980, bör räkna med 650 000 människor. Det stämmer med en beräkning att dagligen i

Utrikes- och handelspolitisk debatt

genomsnitt 500–1 000 personer flyr från Etiopien till Somalia.

Även i Sudan finns flera hundra tusen flyktingar, främst från Eritrea. Särskilt svårt utsatta flyktinggrupper finns också i Djibouti. Melander och Nobel visar i sin rapport om flyktingsituationen i Somalia hur flyktingarna där visserligen har förmånen att komma till en omgivning, som är etniskt närbesläktad, men att Somalia får ytterst lite hjälp från det internationella samfundet för att bära bördan. Den börda Sudan har att bära tynges ytterligare av att flyktingarna från Eritrea hör hemma i ett annat etniskt sammanhang och dessutom främst är från städerna. De blir dubbelt främmande i den flyktingmiljö de nu har att leva i.

Till bilden av flyktingkatastrofen på Afrikas horn hör också att det enligt officiella etiopiska uppgifter finns 150 000 flyktingar från Somalia i Etiopien. Därtill kommer de hundratusentals som blivit flyktingar i sitt eget land på grund av kriget och våldet.

Statistik från vissa läger i Somalia, som kan vara representativ, visar att 75 % av flyktingarna är barn under 15 år. Det innebär att det bara i Somalia skulle kunna finnas upp emot en halv miljon barn under 15 år i flyktinglägren. Det förstärker intrycket av att vi på Afrikas horn har en koncentration av mänskligt lidande som kanske ingen annanstans. Att lindra detta måste vara en viktig uppgift för direkt svenskt bistånd och för svensk aktivitet i internationella sammanhang. Stöd till flyktingarna på Afrikas horn måste gå före varje annan ny biståndsinsats i detta område.

Fru talman! För många av oss är dagens debatt en litet ovan omväxling i den ständiga kärnkraftsdiskussionen. Eftersom vår kärnkraftspolitik i hög grad har en internationell aspekt, vore det orimligt om inte debatten i dag också präglades av närheten till folkomröstningen. Kärnkraften ger ett utrikespolitiskt beroende. Vad blir det av trovärdigheten i vårt neutralitetsförsvar, om vi blir övervägande beroende av centraliserad kärnkraft för vår elförsörjning och – som ja-sidan gör – säger att vi skall stänga av den vid krigshot? Då slås samhället ut, när det borde vara som starkast. Det borde vara något för pojarna på värnpliktsriksdagen att diskutera. När vi har byggt upp ett så starkt beroende av kärnkraften, blir vi då inte utlämnade till utpressning från våra leverantörer av anrikat uran? Blir vi då inte tvingade att i utbyte bryta vårt uran och därmed skövla och förgifta gamla kulturbyg-
der?

Debatten inför folkomröstningen visar att det också finns andra tungt vägande argument för att avveckla kärnkraften. Säkerhetsproblemen, den olösta frågan om avfallshanteringen, och marschen in i ett centraliserat kontrollsamhälle är hotbilder, som inte heller för vår omvärld borde vara förenliga med det intryck man har kunnat få av Sverige som en förebild på vägen mot mänsklig välfärd, trygghet och frihet. Om Sverige den 23 mars säger nej till kärnkraften, kan vi åter bli det exempel världen söker på ett land, som använder sin moderna teknik för att hushålla med och bruka jordens resurser, inte för att förbruka och föröda dem.

Ett tungt argument mot kärnkraften är det intima samband som finns mellan kärnkraft och kärnvapen. Det land som förfogar över kärnkraftstek-

nologin har också i sin makt att framställa de förstörelsevapen som i dag utgör det största hotet mot mänskligt liv. För dem som är engagerade i nedrustnings- och fredsarbete är det därför naturligt att säga nej till kärnkraften.

Därför är det märkligt att höra svenska politiker påstå motsatsen. Det är generande när en i nedrustningsfrågor så väl ansedd man som förre utrikesministern Blix, mot bättre vetande, nedlåter sig till att göra gällande, att en avveckling av kärnkraften skulle vara ett hot mot världsfreden.

Oanständigt är det också, när man från socialdemokratiskt håll nedvärderar allvaret hos de djupt engagerade nedrustnings- och försvarspolitiker inom det socialdemokratiska partiet som säger nej till kärnkraften och därmed ställer upp för linje 3.

Det går inte att komma ifrån att en av de många skrämmande följderna av kärnkraftsanvändningen är ökande risker för kärnvapenspridning. SIPRI har i en rapport räknat med att det år 2000 kommer att finnas ungefär 1 000 reaktorer i drift över hela världen, om man inte kan bryta trenden. En av avfallsprodukterna från kärnkraften är plutonium, som är en bas för kärnvapenframställning. De 1 000 reaktorer som beräknas vara i drift år 2000 kommer att tillhopa producera grundmaterial till omkring en kvarts miljon kärnvapenladdningar enligt kärnfysikern Eva Sehlin.

Mot bakgrund av risken för spridning av kärnvapen men också med hänsyn till de många andra stora problem och risker som är förenade med kärnkraften, är det viktigt att skapa reella valmöjligheter för de u-länder som står inför att bygga upp sina energisystem. I de flesta sådana länder finns det goda möjligheter att bygga på förnybar energi. Det bör också vara möjligt att utveckla en decentraliserad teknik på detta område som är anpassad till resp. lands behov och förutsättningar. U-länder som gör sig beroende av den högteknologiska och riskfyllda kärnkraften ökar i samma grad sitt beroende av industriländerna. Att införa kärnkraft i ett u-land skulle motverka den tekniska och ekonomiska självständighet som måste få följa på den politiska självständigheten.

FN:s atomenergiorgan IAEA har ansvar för att förhindra spridning av atomvapen. Samtidigt har man som uppgift att sprida kärnkraften till så många länder som möjligt. Denna kombination av motsägelsefulla uppgifter kom till under andra förutsättningar än dagens.

IAEA har också misslyckats. Till viss del beror det på hur resurserna fördelats. Till den för mänskligt överlevande avgörande uppgiften att förhindra kärnvapenspridningen har resurserna varit knappa. Arbetet på att bygga ut kärnkraften har däremot backats upp av kärnkraftsindustrin. Man har uppmuntrat länder att bygga på kärnkraft för att lösa sina energiproblem. Samtidigt har landet på köpet fått kunskap och möjlighet att självt tillverka atomvapen. IAEA:s prioriteringar av sina båda verksamhetsområden kan i själva verket ha lett till ökad spridning av förmågan att tillverka kärnvapen. Skall Sverige fortsätta att stödja IAEA, måste det renodlas till ett organ för att motverka anskaffande och spridning av kärnvapen.

Tack, fru talman!

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Onsdagen den
12 mars 1980

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Det här är ju ingen debatt inför den 23 mars och ingen debatt om kärnkraften, något som herr Korpås gärna ville göra den till under televisionstid. Men när herr Korpås ändå framför dessa synpunkter vill jag säga att jag tror att de flesta människor inser att det är det enorma oljeberoendet ute i världen som skapar de största riskerna för oss som land att i ett skärpt världsläge inte kunna klara var ekonomi och vårt oberoende i olika politiska hänseenden. Den ökade militära spänningen i världen f. n. har inte någonting att göra med om Sverige skall använda 6 kärnkraftverk i högst 10 år eller 12 kärnkraftverk i högst 25 år, utan den växande militära spänningen i världen beror, som utrikesministern sade i sin deklaration, inte bara på att oljan blivit allt dyrare utan även på att oljan kommit alltmer i fokus i motsatsställningarna på det internationella planet. Detta tål väl att uppmärksammas.

STURE KORPÅS (c) replik:

Fru talman! Det vore väl ganska märkvärdigt om inte kärnkraftsproblematiken skulle höra hemma i ett internationellt sammanhang.

När det gäller frågan om oljeförsörjningen delar jag fullkomligt handelsministerns uppfattning att detta är ett stort problem som vi måste ta itu med omgående. Där har vi inga skilda åsikter. Det visar sig också att de olika linjerna där inte kommer att skilja sig.

Lämnar vi kärnkraften nu, satsar vi *nu* på alternativen, så att vi har dessa framme. Men går vi på ja-linjen, kommer vi när det nya århundradet börjar att sitta utan andra möjligheter än dessa andra förgiftande energikällor. Det är genom att *nu* ändra vår inriktning som vi löser oljekrisen och även kolkrisen på längre sikt.

CARL LIDBOM (s):

Fru talman! Jag skall inte lägga mig i trätan mellan regeringspartierna utan återgår till utrikespolitiken.

Revolutionen i Iran och kriget i Afghanistan har hårdhänt påmint oss om att vi nu lever i en farligare värld och att spänningarna mellan supermakterna har ökat. Andra har här i dag givit uttryck för den upprördhet vi alla känner inför Sovjets övergrepp mot ett litet värlöst grannland.

När schahen föll uppstod ett militärpolitiskt vakuum. Den 700 000 man starka iranska krigsmakt som USA utrustat och instruerat finns inte längre kvar som ett värn för västvärldens intressen i regionen. Efter den ryska invasionen i Afghanistan står nu sovjetiska trupper hotfullt nära de oljekällor som både USA och Europa är beroende av för sin överlevnad.

Tonen i det politiska umgänget mellan supermakterna har skärpts. Båda sidor ökar sina rustningar. USA söker efter möjligheter att avskräcka ryssarna från nya militära äventyr.

Det är möjligt att det är rätt, som det förutspås i regeringsdeklarationen, att invasionen i Afghanistan kommer att ha satt slutpunkten för den typ av avspänningspolitik som inleddes under 1970-talets första år. Det är möjligt

att detta är rätt. Men det är i så fall djupt oroväckande. Det skulle betyda en återgång till en politik som domineras av militärstrategiska och ekonomiska stormaktsintressen.

I en tid då avspänningspolitiken inte längre tycks ge tillräckligt ekonomiskt och politiskt utbyte blir en sådan åtgärd som förvisningen av Sacharov ett logiskt uttryck för brutaliteten hos en regim som alltid varit benägen att betrakta människors frihet som ett hot mot dess eget bestånd. Det vore naturligtvis rosenskimrat önsketänkande att tro att det i Sovjets inflytelsesfär bara är den lilla gruppen av allmänt kända dissidenter som kommer att få betala priset för ett kärvare politiskt klimat. Tumskrubarna dras åt. Med all sannolikhet kommer t. ex. strömmen av judiska emigranter från Sovjet nu att tunnas ut.

Men också i väst kommer vi att märka skillnaden. När den "fria världen" skall rusta sig till försvar mot kommunistisk expansion, då kommer friheten i kläm också i en rad mot USA vänskapligt sinnade stater, som är mer antikommunistiska än fria. I jakten efter bundsförvanter, som vill upplåta hamnar och flygfält åt den amerikanska utryckningsstyrka som nu är under uppbyggnad, kommer regeringen i Washington att få blunda för mycket som den egentligen inte gillar. Det blir inte lätt att både ha militärt samarbete med general Zia i Pakistan och samtidigt förmå denne blodtörstige härskare att dämpa sin iver att offentligt piska och hänga oskyldiga människor, som inte har begått något annat brott än att de ogillar hans regim. I Argentina har Carters utsände vid en presskonferens i Buenos Aires talat om förändrade prioriteter i amerikansk utrikespolitik och antytt möjligheten av minskad amerikansk uppmärksamhet på brott mot mänskliga rättigheter i utbyte mot att de latinamerikanska länderna solidariserar sig med den amerikanska spannmålsbojkotten mot Sovjet.

Stormakter tänker gärna i termer av militär styrka och maktbalans. De har en tendens att vilja glömma att de konflikter som skakar världen ytterst handlar om mänskliga problem, om människors och folks krav på frihet och rättvisa. Sådana problem kan aldrig lösas med militära medel. Illusioner på den punkten kan bara bidra till att fördjupa konflikterna och underminera freden. Det finns ett samband mellan fred och mänskliga rättigheter som man inte ostraffat kan glömma.

Mellersta Östern är ett utmärkt åskådningsexempel. Det är inte svårt att förstå president Carters oro för den sovjetiska framryckningen i Afghanistan och hans strävan att återställa den militära maktbalansen i regionen. Men USA:s och västvärldens tillgång till oljan i Mellersta Östern kan aldrig tryggas genom militär ockupation av oljefälten.

När allt kommer omkring är det inte heller Sovjets maktambitioner som är det mest överhängande hotet mot västlänternas intressen i denna del av världen. Nya ryska invasioner i andra länder än Afghanistan är en mindre närliggande möjlighet än en ny våg av antiamerikanism i arabvärlden och nya muslimska omvälvningar av samma typ som i Iran. Ockupationen av Stora moskén i Mecka för ett par månader sedan var ett tydligt förebud om vad som skulle kunna hända. Som förhållandena nu är måste man tyvärr räkna med

att varje omvälvning i ett shejk- eller kungadöme på den arabiska halvön skulle leda till en ny regim, som var betydligt mer avogt inställd till västvärlden än den föregående.

Det är naturligtvis inte lätt för USA och Västeuropa att komma bort från det förflutnas belastning. Men arabernas misstro och ovilja mot västvärlden gäller inte bara minnena från kolonialtiden eller USA:s stöd åt schahens hatade regim. De gäller också nuet och framtiden. I många arabers ögon är USA den främste företrädaren för en politik som är både orättfärdig och oförenlig med deras egna intressen.

För det första är – som araberna ser det – västvärlden med USA i spetsen i färd med att pressa araberna att tömma sina oljeresurser i en takt som är anpassad till slöseriet i industriländerna men som inte alls stämmer med producentländernas nationella intressen. För att kunna betala sina dryga oljeräkningar driver västvärlden på en industrialisering av länderna i Mellersta Östern som skakar den arabiska kulturen i dess grundvalar och samtidigt skapar nya sociala problem.

Det går knappast att förneka att det ligger en del i denna kritik.

För det andra står USA i arabernas ögon för en orättfärdig politik därför att den amerikanska regeringen och kongressen så hårt engagerat sig på Israels sida i den israelisk-arabiska konflikten. Araberna kan inte förstå den amerikanska regeringens kallsinnighet inför det palestinska folkets lidanden. Och de ser med djup misstro på USA:s vilja och förmåga att inom ramen för Camp David-förhandlingarna driva fram en lösning som ens tillnärmelsevis tillgodoser palestiniernas legitima intressen.

Det finns en klar motsättning mellan islam och kommunism. Men vi skall ha i minnet att för flertalet av arabländerna i Mellersta Östern är den israeliska ockupationen av arabiskt territorium och de palestinska flyktingarna ett större och i vardagen mer påtagligt problem än hotet om sovjetisk expansion.

På dessa politiska spänningar och motsättningar som jag talat om finns bara politiska lösningar. Ökad militär makt hjälper inte.

En förnuftigare energipolitik både i USA och i andra västländer skulle kunna bli ett väsentligt bidrag till fred och stabilitet i Mellersta Östern.

Ett annat och ännu viktigare bidrag skulle det vara om USA ändrade sin politik i Mellanösternkonflikten och öppet erkände att mänskliga rättigheter och nationellt självbestämmande är värden och principer som måste ha samma tillämpning på det palestinska folket som på det judiska.

Den israeliska regeringen har för sin del dragit slutsatsen av den ryska invasionen i Afghanistan, att nu är USA mer än någonsin i behov av sina sanna vänner – dvs. främst Israel – och Begin var inte sen att antyda att han gärna skulle upplåta baser åt USA och välkomna amerikanska trupper i sitt land. Ingenting skulle emellertid vara olyckligare än om det kärvare klimatet mellan supermakterna fick till följd att USA gjorde sig beroende av Israel och därmed avhände sig sina möjligheter att bidra till en konstruktiv, för araberna acceptabel lösning av den palestinska frågan. Dess bättre förefaller det som om den amerikanska statsledningen insett detta.

Självfallet måste Israels fortsatta existens garanteras. Men det borde kunna erkännas av alla att palestinerna har samma rätt till nationellt självbestämmande som judarna och att en rättvis fred därför måste utgå från att palestinerna, om de så vill, skall få bilda en palestinsk stat vid sidan av Israel på de områden som Israel ockuperade 1967.

Dit har USA ännu inte nått. Det är inte heller utgångspunkten för ramavtalet i Camp David. Dess "autonomi" för palestinier inom ockuperade områden är någonting annat och mindre än nationellt självbestämmande. Hur mycket mindre förhandlar man nu om – utan palestinernas medverkan.

Mot den bakgrunden måste det emellertid anses uppmuntrande att allt fler länder i Västeuropa i princip godtagit tanken på en palestinsk stat. Även Sverige. Jag kan i sak inte se någon skillnad mellan regeringsdeklarationen här i dag och de uppmärksammade uttalanden som president Giscard d'Estaing gjort under sin rundresa i Mellersta Östern. Ola Ullsten är mer lägmäld och får väl sannolikt räkna med något mindre internationell uppmärksamhet. Men vi behöver sannerligen inte skämmas för vår uppfattning bara därför att dess förverkligande förhoppningsvis skulle bidra till att trygga vår oljeförsörjning. En rättvis sak blir inte mindre rättvis, därför att den råkar stämma med egenintresset.

Fru talman! En region där militära och ekonomiska stormaktsintressen länge stått i vägen för en rättvis lösning på politiska problem är Södra Afrika. Alla fördömer apartheidpolitiken och Sydafrikas olagliga ockupation av Namibia. Men ingenting görs. Varje försök att få till stånd effektiva sanktioner mot Sydafrika är dömt att stupa på stormaktsveto i säkerhetsrådet. Obofärdiga stormakters förhinder har att göra bl. a. med Sydafrikas mineralutgångar och landets militärstrategiska betydelse. I ett skärpt världsläge, då förbindelserna mellan Atlanten och Indiska oceanen får ökad betydelse, är det uppenbar risk för att militära hänsyn kommer att tillmätas ännu större vikt än tidigare.

Slutet nalkas för apartheidregimen i Sydafrika. Men dess fall kommer stormakternas hjälp förutan. Och det kommer inte att ha gagnat västvärldens långsiktiga intressen att de som hade möjligheter att förkorta lidandet för miljoner människor i det längsta satt med armarna i kors och nöjde sig med fördömanden i ord som motsades av handlandet i sak. Priset för kortsiktiga militära och ekonomiska fördelar kan komma att visa sig högt.

Så mycket angelägnare är det då att små stater som Sverige, som gjort åtminstone blygsamma försök att få en viss överensstämmelse mellan ord och handlingar, tar sina egna åtaganden på allvar. Den svenska riksdagen har velat sätta stopp för nyinvesteringar och expansion i Sydafrika även om det i vissa fall kan komma att innebära förluster för enskilda företag. Det bör handelsministern ha i minnet när han tillämpar Sydafrikalagen, även om han själv tillhör ett parti som motsatte sig lagen.

Vi skymtar nu början till slutet. I det längsta har den vita minoriteten i Sydafrika försökt tro på sin egen propaganda att svarta befrielserörelser är Sovjetstyrda terroristorganisationer utan brett stöd hos den svarta befolk-

ningen. Men det går inte längre. Därtill är budskapet från Zimbabwe alltför entydigt. En förkrossande majoritet av folket har i ett fritt och demokratiskt val i ett land med förhållanden liknande Sydafrikas krävt slut på rasdiskriminering och vitt minoritetsstyre.

Frigörelseprocessen i Sydafrika kan komma att ta lång tid, men ingen kan längre tvivla på utgången. I dagarna har f. ö. regeringen i Pretoria fått besked av en utredning, som den själv tillsatt, att det på nytt jäser i Soweto och andra svarta townships. Ingenting har blivit bättre sedan kravallerna 1976.

Ännu har den sydafrikanska regeringen en chans att välja reformer i stället för många år av blodigt inbördeskrig. Den nya guldrushen, som följt i den världsekonomiska krisens spår, har gett regeringen kraftigt ökade statsinkomster. Och den stora frågan i sydafrikansk politik just nu är om pengarna skall användas till att sänka skatterna för de vita eller till att förbättra levnadsvillkoren för de svarta. Inom regeringspartiet pågår en uppgörelse mellan hökar och duvor. Vi får se resultatet när den sydafrikanska regeringen nu i mars lägger fram sin budgetproposition. Men vi skall inte ha några stora förväntningar på sydafrikansk klokskap. De som är duvor mätt med sydafrikanska mått har hittills inte heller de varit beredda till några reformer som går på djupet.

I regeringsdeklarationen sägs några vackra ord om den utrikespolitik som bidrog till att föra Carter till Vita huset men som han nu övergett under intryck av händelserna i Iran och Afghanistan och de stämningar som dessa händelser väckt i Amerika.

Detta beröm är välkommet. Det är bra att dessa vackra ord uttalats. För felet med president Carters utrikespolitik före händelserna i Iran och Afghanistan har inte varit att han skjutit mänskliga rättigheter i förgrunden. Felet har varit att han har väckt förväntningar som han inte har kunnat infria, att hans politik ofta tett sig motsägelsefull och att han i viktiga ögonblick visat prov på obeslutsamhet och inkonsekvens.

Nu är det inte på modet längre att tala om mänskliga rättigheter. I Sovjet har det aldrig varit populärt. Och i USA överbjuder presidentkandidaterna varandra i löften om att slå vakt om USA som världens starkaste nation i stället för att tala om amerikanska ideal.

Men just därför bör vi i Sverige inte förtröttas att tala om mänskliga rättigheter.

På samma sätt som det är viktigt att de små nationerna arbetar för nedrustning i en värld där supermakterna ägnar sig åt kapprustning är det också viktigt att det finns små nationer som arbetar för människors och folks krav på frihet och rättvisa i en värld där det maktpolitiska tänkandet i allt högre grad sätter sin prägel på stormakternas handlande.

INGRID SUNDBERG (m):

Fru talman! Det är modernt att lösa avancerade problem med hjälp av s. k. spel med fasta antaganden och givna variabler. I det spel som utgör världspolitik finns inga axiom som är allmängiltiga, variablerna är okända och vi vet inte om det finns några lösningar.

Låt mig belysa svårigheterna med fyra satser om nedrustning, militär balans och avspänning.

Ett villkor för nedrustning är ökad avspänning.

Avspänning förutsätter militär balans.

Kravet på militär balans motverkar nedrustning.

Nedrustning ökar avspänningen.

Det är bl. a. dessa och liknande oförenliga "sanningar" som ligger till grund för att världen i dag ser ut som den gör. Dagens debatt har tydligt visat hur oroligheter och konflikthot, aggressioner och motsättningar präglar den politiska verkligheten. Vapenutvecklingen går vidare, och terrorbalansen vilar på alltmer sofistikerade tekniska landvinningar, där en framtida krigsseger inte längre är beroende på slagstyrkan, hos supermakterna stor nog att förgöra hela världen många gånger om, och inte ens på tidsfaktorn – det första slaget. Nej, "i ett kärnvapenkrig är nederlaget odelbart" – för att än en gång citera lord Mountbatten. Samtidigt vet vi av erfarenhet att terrorbalansen på intet sätt förhindrar krig i perifera områden. Den tekniska utvecklingen i sig kan också tänkas förändra säkerhetsförhållandena i vår närhet. En vidareutveckling av strategiska kärnvapen kan t. ex. i en framtid göra USA och Sovjet oberoende av Norska havet för robotbärande ubåtar – vilka konsekvenser kan detta tänkas få för den nordiska balansen? Förutsättningarna för terrorbalansen ändras med andra ord kontinuerligt, och strävan att upprätthålla den sker till men för en ökad solidaritet med tredje världen och ett ökat samarbete och förtroende mellan länder och folk.

Nya faktorer har dessutom tillkommit som försvårar arbetet på en ökad avspänning och utveckling mot fred och säkerhet. Gapet mellan u- och i-länder minskas inte, trots de ansträngningar som gjorts. Oljans betydelse för alla länders framtida utveckling har uppenbarats, och oljan har blivit en viktig bricka i det världspolitiska spelet.

Det mest angelägna målet måste i dag vara att bryta den *circulus vitiosus* av upprustning och misstroende som råder och att bygga upp ett varaktigt internationellt samarbete mellan länder och folk.

Som ett viktigt led i det avspänningsarbetet måste vi se höstens europeiska säkerhetskonferens i Madrid.

Fru talman! När slutakten från den första säkerhetskonferensen under-tecknades i Helsingfors i augusti 1975 fanns det väl knappast något land i Europa som misstrodde de goda avsikterna bakom dokumentet. För första gången sedan andra världskriget fanns förutsättningar för ett konkret närmande mellan öst och väst. Många var vi som trodde att avspänningens tid verkligen var kommen. Slutakten var visserligen inte folkrättsligt bindande men väl ett politiskt och moraliskt förpliktande dokument. De tre huvudavdelningarna, eller "korgarna", för förtroendeskaperande åtgärder och samarbete på de tekniska, vetenskapliga, ekonomiska och humanitära områdena skulle bära frukt och utgöra en öppning mot ljusare tider.

Utvecklingen blev inte som man väntat. I Sovjet kom de förtroendeskaperande åtgärderna att framstå som en ren fasad, vilken gav utrymme för

politisk cynism. Uppföljningskonferensen i Belgrad blev inte heller vad man hoppats på. Många människor bakom järnridån hade fått skrinlägga sina väckta förhoppningar om återförening med sina familjer i väst. På område efter område kunde konstateras att innehållet i slutdokumentet hade åsidosatts. Belgradkonferensen visade också vilken avgrund som ligger mellan östs och västs uppfattningar om avspänning och förtroendeskapande åtgärder.

Hur ser nu utsikterna ut för den kommande ESK-konferensen i Madrid? Ja, frågan är om de kunde vara sämre. Sovjets intervention i Afghanistan har på ett förödande sätt försämrat relationerna mellan supermakterna. Ryska gränsen har flyttats allt närmare världens största oljerikedomar och deras utskeppningsväg genom Persiska viken. SALT II vilar i presidentkampanjens hägn i USA, och det är mycket osäkert när överenskommelsen återigen kan tas upp till behandling i senaten. De västeuropeiska länderna bedömer förutsättningarna för förtroendeskapande åtgärder som små och resultatet av en ökad satsning på avspänning som osäkert.

Men avspänningsmålet får inte tjäna som en bindel för Europas ögon och förhindra oss att se vad som kan komma att ske, t. ex. i tider när det flytande guldet – oljan – på grund av stigande efterfrågan eller minskad produktion kommer att betinga priser som även i dag ter sig överkliga. Det finns skäl att erinra om detta i dagens svenska energidebatt.

Jag vill, fru talman, i det här sammanhanget gärna göra en kommentar till en av de frågor som Sture Korpås var inne på. Det gällde önskemålet att det internationella organet för kontroll av kärnkraften skulle renodlas till att motverka utvecklingen av kärnkraft. Jag vill peka på att IAEA är ett internationellt organ som har kommit till för att öka säkerheten och stärka samarbetet mellan de länder som har anslutit sig till dess principer. IAEA är ett kontrollorgan. Hade herr Korpås haft möjligheter att själv besöka reaktorhallen i något av våra kärnkraftverk, skulle han antagligen i likhet med mig ha blivit utomordentligt imponerad över den starka internationella kontroll som ligger i IAEA:s verksamhet.

Fru talman! Det är nödvändigt att Madridmötet kommer till stånd. Skulle så inte bli fallet – och det finns risk för detta – förringas ytterligare värdet av Helsingforsakten, och balansen mellan de olika s. k. korgarna förskjuts. Kravet på uppföljningskonferenser ingick som en viktig del i slutakten. Det är också nödvändigt att världens ögon åter riktas på svårigheterna att skapa avspänning i Europa. Det vetenskapliga ESK-mötet som förra månaden ägde rum i Hamburg gav en fingervisning om vad vi kan vänta oss. Europas samlade vetenskapsmän var visserligen engagerade i ett närmare samarbete mellan öst och väst, men det största utrymmet på konferensen fick diskussionen om forskarnas villkor i Sovjetunionen, varvid bl. a. Sacharovs öde blev föremål för hård kritik. Den vetenskapliga konferensen blev i skuggan av motsättningarna mellan öst och väst en politisk konferens.

Förra månaden träffades också representanter för de europeiska moderata och konservativa partierna i Madrid för att diskutera villkoren för höstens ESK-konferens. Man enades om värdet och nödvändigheten av att

konferensen kommer till stånd men betonade samtidigt att frågan om europeisk avspänning måste ses i ljuset av världshändelserna. Det är inte längre realistiskt att tala om avspänning i den gamla bemärkelsen. Vi måste begränsa oss till att med avspänning mena realistisk avspänning, som innebär att den politiska viljan inte får sträcka sig så långt att den omöjliggör beslutsfattande om praktiskt politiska åtgärder. Arbetet måste koncentreras på uppföljning och utveckling av Helsingforsdokumentet med krav på en större gemenskap i uppfattningen av vad som ligger i begreppet avspänning. Dokumentet har sin giltighet för lång tid framöver. Frågan om de mänskliga rättigheterna har inte minskat i betydelse, och den svenska traditionen att verka för deras försvar måste upprätthållas.

Varje lands säkerhet avgörs av många olika omständigheter, inkluderande strategiska, politiska, ekonomiska och sociala faktorer. Men varje land måste också självt ha den absoluta rätten att bedöma det eventuella hot utifrån som riktas mot det och att vidta de åtgärder som anses erforderliga. Varje handling som ökar spänningen någonstans i världen får konsekvenser också för avspänningspolitiken i Europa – ju närmare Europa, desto mer påtagliga blir följderna för Europas säkerhet. Det finns därför skäl att beklaga att Helsingforsdokumentet inte berör den situation som uppstår när ett europeiskt land bedriver aggressionshandling mot ett land utanför Europa.

Fru talman! I mina fyra satser i inledningen av mitt anförande togs sambanden mellan nedrustning, avspänning och militär balans upp.

Det finns en tendens att beräkna den militära styrkebalansen direkt relaterad till konstruktionen, antalet och slagkraften hos befintliga strategiska, taktiska och konventionella vapen. Men också andra faktorer måste inkluderas vid bedömningen, t. ex. energitillgång och andra råvarutillgångar, civilt försvar och militära doktriner. Så länge osäkerhet råder om den totala slagkraften hos motståndaren finns det ingen möjlighet till avspänning och nedrustning eller åtminstone konstruktiva förhandlingar om nedrustning. Varje förändring i styrkebalansen mellan öst och väst ökar risken för konflikter. Målet måste vara att behålla balansen men sänka rustningskraven.

Ett ökat intresse har nu skapats för att närmare analysera den militära balansen regionalt, vilket i hög grad är av betydelse för vårt land. I det svenska nedrustningsarbetet har det märkts ett ökat intresse för att koncentrera våra insatser på europeiska säkerhetsförhållanden. De franska och finländska förslagen med detta syfte och för att få till stånd förhandlingar om nedrustning i Europa kommer att diskuteras i Madrid. Från vår sida är de värda allt stöd. Finland och Frankrike har i sina förslag också betonat vikten av att utveckla de förtroendeskapande åtgärderna, och jag hoppas att Sverige kan göra konstruktiva insatser.

Jag har här i huvudsak uppehållit mig vid vad som ryms i den första korgen i dokumentet från Helsingfors. Från svensk sida måste emellertid nödvändigheten av balans mellan korgarna betonas. Skulle en alltför stor koncentration ske till en viss typ av ärenden, kan konferensen urarta eller förvandlas till en

handelskonferens, kulturkonferens eller nedrustningskonferens. Förtroendeskapande åtgärder är inte bara nedrustning. Dit räknas samarbete i alla tänkbara former: miljövard, handel, arbetskraftens rörlighet över gränserna, familjeåterföreningsfrågor, informationsutbyte, kultur- och utbildningsfrågor samt vetenskapligt utbyte. På nästan samtliga dessa områden har utvecklingen inte svarat mot förhoppningarna. Därför måste största möjliga ansträngningar göras från vår sida för att återuppliva förhoppningarna från Helsingfors, om än den ryska interventionen i Afghanistan har omöjliggjort att dessa kan nå samma höjd som 1975.

Sverige är ett litet land, så litet att det inte ensamt kan göra så värst mycket för att öka avspänningen i världen och förbättra denna. Sverige kan dock tillsammans med andra länder lägga fram förslag och därmed aktivt verka för fred och säkerhet. Tillsammans med vår rätt och skyldighet att göra vår stämma hörd i världen varhelst vi möter brott mot FN-stadgan om fred och säkerhet, eller tala i klartext som utrikesministern uttryckte det, har vårt agerande för ökad avspänning skapat respekt för vårt land.

I en tid av ökad spänning, vanvettiga rustningskostnader och förtryck mot länder och individer, är det viktigare än någonsin att vi talar inte bara i klartext utan högljutt med användande av alla diplomatiska kanaler och alla internationella organisationer.

STURE KORPÅS (c) replik:

Fru talman! Jag begärde replik, eftersom jag fick för mig att Ingrid Sundberg avsåg att säga emot mig. Men sedan tyckte jag att hon inte gjorde det.

Jag vill ha IAEA till ett organ – jag citerar mig själv – för att motverka anskaffande och spridning av kärnvapen. IAEA har den uppgiften i dag. Däri ingår ju bl. a. att kontrollera kärnkraftverken och se efter vart avfallet tar vägen.

Vad jag vänder mig emot är att IAEA fortfarande – det är, enligt min mening, ett arv från en förgången tid – dessutom är ett organ för att utbreda kärnkraftstekniken. Vi har alltså ett FN-organ för att utveckla kärnkraftsteknik, men vi har inget FN-organ för att utveckla nya energikällor. Inom alla de tre linjerna här i landet är vi överens om att vi skall utveckla kärnkraften, och då är det ju litet befängt att vi har ett FN-organ som skall utveckla kärnkraften samtidigt som vi saknar ett FN-organ för att utveckla alternativa energikällor.

INGRID SUNDBERG (m) replik:

Fru talman! Jag berörde inte alls frågan om att utveckla nya energikällor, utan vad jag ville beröra var Sture Korpås yrkande att IAEA skulle begränsa sin verksamhet till att arbeta emot kärnkraftens spridning. Sverige, som är ett litet land, kan inte förändra internationella organ och deras uppgifter.

IAEA har en mycket stor uppgift, nämligen att vara ett kontroll- och säkerhetsorgan för kärnkraften. Om vi kombinerar detta med den för svensk utrikespolitik självklara uppfattningen att varje land har rätt att besluta om

sina egna åtgärder. så måste vi också acceptera att i de fall länder önskar använda sig av kärnkraft skall IAEA ha funktionen att vara ett kontrollorgan. Det är i och för sig ganska fantastiskt, Sture Korpås, att man i dessa tider med svårigheter i vad gäller internationellt samarbete har lyckats tillskapa ett sådant organ som IAEA. Att man sedan i denna kontrollerande verksamhet lägger in uppgifter innebärande att IAEA i det fall där ett land önskar skaffa sig kärnkraft skall vara med redan på planeringsstadiet och med råd och, inte minst, krav på säkerhet i utformningen av dessa kärnkraftverk tjänstgör som ett biståndsorgan innebär inte att det är fråga om att sprida aktiv propaganda. Sture Korpås vet lika väl som jag att det inte finns med i IAEA:s statuter.

STURE KORPÅS (c) replik:

Fru talman! Vi är alltså helt överens om att IAEA har denna kontrolluppgift. Ytterst är ju orsaken till det att man vill kontrollera vart bränsle och avfall tar vägen, så att det inte kommer i orätta händer och används för att bl. a. bygga upp kärnvapen.

Vad jag vänder mig mot är det att IAEA har till uppgift – eller i varje fall har tagit till uppgift – att också medverka till en utbredning av kärnkraftsteknologin. Det var naturligt en gång då alla trodde på kärnkraften, men i dag är det orimligt att ha ett organ med uppgift att sprida kärnkraftsteknologi men inte andra energitekniker. Jag menar alltså att IAEA skall vara neutralt till frågan om spridning av kärnkraften och bara syssla med kontroll av kärnkraft.

INGRID SUNDBERG (m) replik:

Fru talman! Jag har svårt att förstå att Sture Korpås inte kan se det positiva i att det finns ett organ till vilket ett land som vill införa kärnkraft kan vända sig för att få hjälp med utbyggnaden och råd om vilka säkerhetsföreskrifter som skall gälla och vilka mått och steg man skall vidta bl. a. för att inte bränsleceller och avfall skall kunna användas i kärnvapensyfte.

Det framgick av Sture Korpås inlägg att han inte haft möjlighet att se hur kontrollen fungerar. Kontrollen fungerar faktiskt mycket mer handgripligt än vad Sture Korpås låter antyda. Jag kan bara nämna att i själva reaktorhallen över bränslecellerna ligger enormt stora järnbommar, förseglade på det sättet att de endast kan öppnas av IAEA. Dessutom sker fotograferingar utan att man har en aning om vare sig var eller när de sker.

Det finns i dag i Sverige – varken Sture Korpås eller jag tror väl att Sverige har för avsikt att skaffa kärnvapen – ingen möjlighet att göra ett byte av bränsleceller i en reaktor utan att det sker under direkt uppsikt av representanter från IAEA.

Onsdagen den
12 mars 1980

*Utrikes- och hand-
delspolitisk debatt*

ANITA GRADIN (s):

Fru talman! Sydostasien är en krutdurk. Tre stormakters intressesfärer gränsar till varandra och skär in i varandra. Så länge Vietnams armé står kvar i Kampuchea finns risk för konfrontationer vid gränsen Kampuchea–Thailand, vilket är en fara som underblåses av Kina och USA. Amerikansk personal har återvänt till f. d. USA-baser i Thailand för att om så behövs förbereda en ny insats av B 52:or. Det politiska läget är labilt i länder som Thailand, Malaysia, Indonesien. Man kan se hur de manövrerar i spänningsfältet Kina–Vietnam. Ingen vet om och när Kina gör allvar av hotet om att på nytt "bestraffa" Vietnam. Om så blir fallet kommer uppenbarligen Laos med sitt strategiska läge som "bakväg" till Vietnam och passage till Kampuchea i farozonen.

Att bevara och stabilisera freden i Indokina och Sydostasien är sålunda, fru talman, en uppgift som inte får undanskymmas av Afghanistan. Den andra och lika angelägna frågan är att återställa Kampucheas oberoende, dvs. att åstadkomma ett vietnamesiskt tillbakadragande, men det måste ske i former som tryggar folkets självbestämmanderätt och fred.

De båda frågorna hänger ihop. De sydostasiatiska s. k. ASEAN-länderna underhåller sina förbindelser med Pol Pot-regimen inte av sympati för denna utan av motvilja mot den vietnamesiska militära närvaron i Kampuchea.

Det har talats mycket om två s. k. lösningar för Kampuchea, "Sihaounouk-lösningen" och en lösning genom FN. Båda dessa har svagheten att erfordra stormakternas medverkan. Eftersom det är helt orealistiskt att tänka sig att Sovjet och Kina skulle kunna enas om något i dagsläget, så kan ingen Kampuchéalösning åstadkommas som är avhängig av stormakternas medverkan.

Men, fru talman, den dialog som på sistone inletts, visserligen mycket försiktigt, mellan å ena sidan ASEAN-länderna och å andra sidan de indokinesiska staterna, främst Vietnam och Laos, liksom samarbetet om Mekongplanen inger ett visst hopp. Från ASEAN har idén om en konferens ASEAN-Indokina framförts till Hanoi och har där av allt att döma fått ett positivt mottagande; men man har samtidigt på ett demonstrativt sätt avvisat tanken på en asiatisk konferens som skulle dra in stormakterna.

En sådan konferens skulle kunna bli inledningen till en avspänning, som i sin tur skulle främja ett regionalt ekonomiskt samarbete, vilket t. ex. skulle kunna underlätta oljeutvinning, dämpa tvister om sjögränser och inte minst underlätta återuppbyggnaden i Kampuchea. Den avspänning och det samarbete som – i skuggan av konflikterna – inletts tyder på att viljan finns.

Kampuchea är ett krossat land, som sakta börjar fungera igen. Men landet kan inte klara återuppbyggnaden utan ett massivt bistånd från det internationella samhället. Det härjade landet lider hårt efter de amerikanska bombningarna, inbördes strider och nu senast Pol Pots omänskliga styre. Hjälp behövs både till flyktinglägren i Thailand och inne i landet. Mest behövs livsmedel och läkare, lastbilar och lokomotiv, skolmateriel och egentligen alla elementära förnödenheter. Sverige kan göra åtskilligt och vi

skall inte dra oss för att ge bistånd direkt via administrationen i Phnom Penh. En precisering på denna punkt hade inte skadat i utrikesministrarnas anförande.

Fru talman! Många vietnameser ställer i dag frågan: Är den svenska regeringen på väg att överge Vietnam och ansluta sig till det nya krig som förs från flertalet västländer med USA i spetsen, en politik som syftar till att isolera Vietnam med hjälp av ekonomisk och diplomatisk krigföring? Den frågan ställdes inte direkt, men indirekt, till den delegation från Svenska kommittén för Vietnam, Laos och Cambodja som i slutet på 1979 besökte Hanoi. Man hade då just fått beskedet att biståndet från Sverige skulle minskas med 35 milj. kr. från de 400 milj. kr. som SIDA föreslagit. Budgetförslaget ger en bristfällig motivering för detta. Man säger: "I samband med att de stora investeringskostnaderna för projekten nu minskar ter det sig rimligt att sänka länderramen." Men att Vietnam behöver de 400 milj. kr. som SIDA föreslagit också för nästa budgetår känner den här kammaren till. Efter 30 års krig hoppades alla på försoning och bättre levnadsstandard. Resultatet har blivit en besvikelse för alla. Västs fortsatta "krig", naturkatastrofer såsom översvämningarna 1978, konflikten med Kina och interventionen i Kampuchea innebär stora påfrestningar. Per capita inkomsten beräknas till 150 dollar per år – den har f. ö. inte förändrats sedan 1969 – vilket gör Vietnam till ett av världens fattigaste länder.

Vi här i Sverige borde ta klart avstånd från Kinas och USA:s ekonomiska krigföring mot Vietnam. Tyvärr, herr talman, är det ju så att de som i dag kritiserar Vietnam är desamma som stödde det franska kolonialkriget och *den amerikanska interventionen* och som *inte* hade ett enda ord till kritik mot de amerikanska terrorbombningarna, mot massförstörelsen i Vietnam och förtryckarregimen i Saigon. I själva verket försöker man i efterhand att rättfärdiga Vietnamkriget. Men ett orättfärdigt krig kan vi väl ändå aldrig försvara, och därför var det rätt av oss som stödde Vietnam att göra det i dess kamp för självständighet. En snar återuppbyggnad av Vietnam ökar möjligheterna till fred och avspänning i Sydostasien. Den påskyndar också en normalisering av förbindelserna mellan Kampuchea och Vietnam och därmed tillbakadragande av de vietnamesiska trupperna från Kampuchea. Därför, herr talman, borde riksdagen fullfölja sitt stöd till Vietnam!

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

CARL THAM (fp):

Herr talman! 1970-talet kom att bli en vändpunkt när det gäller världens oljepolitik och energiförsörjning. Det har inneburit stora säkerhetspolitiska förändringar och förskjutningar av många länders maktläge och positioner.

De oljeproducerande länderna, särskilt länderna kring Persiska viken, har blivit ekonomiska stormakter, nationellt och politiskt medvetna, som väl förstår att utnyttja sina råvarutillgångar ekonomiskt och politiskt. Den

industrialiserade delen av världen har kommit i ett underläge av alldeles nytt slag. Många oljefattiga u-länder har i denna maktförskjutning trots sina egna svårigheter sett en förhoppningsfull utveckling som på sikt skulle stärka hela den tredje världen.

USA har, trots landets enorma militära, ekonomiska och råvarumässiga styrka, blivit alltmer sårbart genom den ökande oljeimporten, som i dag utgör nästan hälften av den gigantiska amerikanska oljekonsumtionen. USA:s allierade, i Västeuropa och Japan, är ännu mer beroende av olja från Mellersta Östern, ännu mer känsliga för oljeberoendet. De börjar i ljuset av den glupande amerikanska oljehungern ställa sig frågan, om USA verkligen är en pålitlig bundsförvant när det gäller att säkra Europas oljetillförsel.

De oljefattiga u-länderna återigen är särskilt illa utsatta. De har en låg energiförbrukning men ett starkt oljeberoende. Oljan är avgörande framför allt för deras transportapparat och livsmedelsförsörjning, vilket i sin tur självfallet avgör landets möjligheter att utvecklas ekonomiskt och socialt.

Också i Östeuropa och Sovjet skymtar nya problem. Dessa länder har haft en förhållandevis låg energiförbrukning, men den är i snabbt växande. Man har haft en låg oljeförbrukning i förhållande till den totala förbrukningen, bl. a. genom en starkt tillbakahållen bilism. Men anspråken för framtiden är också här betydande. Det finns ett tryck på de härskande i dessa länder att tillgodose de stigande anspråken på privat konsumtion. Samtidigt är det oklart om Sovjet, som är världens största oljeproducent, har kapacitet nog att försörja sig självt och Östeuropa och dessutom möjliggöra en viss export till väst, viktig både för Sovjet och för de oljehungliga västländerna. Olika amerikanska källor upprepar envist att Sovjet redan under 1980-talet kan bli en oljeimportör och därigenom åstadkomma ytterligare en belastning på den internationella oljemarknaden. En del har också önskat se den sovjetiska framstöten i Afghanistan i ljuset av detta förhållande.

OPEC-länderna har å sin sida utvecklat en filosofi som väl passar in i mönstret av nya krav inom ramen för en ny ekonomisk världsordning. De kräver en "anpassning" av konsumentländerna. De påpekar, med rätta, att flertalet av OPEC-länderna under decennier – ja, århundraden – styrts och utnyttjats av koloniala herrar, företrädesvis från Västeuropa. De hävdar sin självklara rätt till sina egna tillgångar, och de menar att dessa tillgångar inte får förslösas i alltför snabb takt. De utgör en ändlig tillgång, som man måste hushålla med. Oljan tillhör inte bara en generation.

I ett anförande förra året underströk OPEC:s generalsekreterare Rene Ortiz att i-länderna måste se om sitt eget hus, hushålla med energi, ersätta oljan med andra kraftkällor och sluta klaga över OPEC. Det är väl känt, konstaterade han, att OPEC f. n. producerar 4 à 5 miljoner fat mer olja per dag än vad OPEC behöver för sina ekonomiska behov. Det motsvarar ca 36 miljarder dollar per år, och det är pengar som OPEC inte kan använda på ett riktigt och för OPEC räntabelt sätt, menade Ortiz. Hittills har OPEC ändå fortsatt med denna politik. Varför skall vi göra detta i fortsättningen, frågar Ortiz, när det strider mot våra intressen och konsumentländerna tycks vara så ointresserade av ett konstruktivt samarbete? Och hur är det med

livsmedelsförsörjningen? Har inte vissa i-länder medvetet hållit produktionen av livsmedel nere just i syfte att hålla den i nivå med efterfrågan, samtidigt som miljoner människor svälter?

Ortiz underförstådda varningar är tydliga nog, och de har upprepats många gånger under det senaste året. Innebörden är fullt klar: OPEC-länderna är inte villiga att öka sin produktion i den takt som de oljehungriga industriländerna kräver.

Denna filosofi, som väl låter sig förstås och även försvaras från OPEC-ländernas egna utgångspunkter, leder ofrånkomligen till prisökningar på oljan. De industrialiserade konsumentländernas reaktioner har pendlat mellan hot och hittills tämligen resultatlösa ansatser till samarbete.

USA – liksom de större europeiska industrinationerna – har givetvis försökt trygga oljetillförseln genom rent utrikespolitiska ansträngningar. Efter oljekrisen 1973–1974 sökte USA, i enlighet med tidigare traditioner, trygga en säker oljetillförsel till rimliga priser genom ett nära samarbete med de två största oljemakterna i det aktuella området, Iran och Saudiarabien. 1979 års dramatik har kraftigt förändrat bilden: USA:s och västvärldens maktpositioner har skjutits tillbaka och försvagats. Det är också i detta ljus man får se de amerikanska tolkningarna av och reaktionerna på den sovjetiska inmarschen i Afghanistan. Man har då framför allt pekat på ett hot mot oljetillförseln när det gäller Västeuropas och USA:s behov av olja.

Den amerikanske försvarsministern Brown framhöll för en tid sedan i en intervju Europas stora beroende av oljan från Persiska viken. Om Sovjet försöker skaffa sig "politisk kontroll" över oljan är det detsamma, menade Brown, som territoriella framstötter i Västeuropa eller Japan. En militär konfrontation mellan USA och Sovjet i området skulle snabbt leda till ett storkrig, uttalade han. Han förklarade sig vara bekymrad över att många inte insåg dessa risker. Han underströk att alla länder i regionen som är intresserade av sin egen säkerhet måste samverka, underförstått med amerikansk hjälp. OPEC-länderna hade visserligen enligt hans mening uppträtt oansvarigt, men det skulle ändå vara bättre att oljan vore i deras händer än i Sovjets.

De amerikanska reaktionerna illustrerar tydligt labiliteten och farorna i det oljepolitiska läget. Till detta kommer ofrånkomligen konflikten i Mellersta Östern, mellan Israel och arabländerna, som det kanske farligaste hotet mot tryggheten i oljeförsörjningen. Detta inser alla parter, var och en från sina utgångspunkter, och drar olika slutsatser av detta.

Sammanfattningsvis kan man alltså säga att världens oljeberoende och den nya situationen på oljeområdet skärpt konflikthotet på flera olika sätt: i Mellersta Östern, mellan stormakterna och också indirekt som en konsekvens av de ökande ekonomiska problem som följer i de stegrade oljeprisernas spår.

Det allvarliga i denna situation är att oljekrisen inte är något tillfälligt, dvs. en situation som kan ljusna inom något år eller så. Det är en långsiktig företeelse som direkt hotar i-ländernas industriella framtid och u-ländernas utvecklingsmöjligheter och därigenom också är potentiellt mycket farlig.

från säkerhetspolitiska utgångspunkter. Genom att oljan utgör en så strategisk råvara kan konflikterna kring oljan också bli synnerligen allvarliga. Ju knappare marginalerna blir, desto mer olycksbådande för världsfreden.

I detta läge, herr talman, finns bara en utväg för att minska riskerna: industrivärlden måste beslutsamt minska sitt oljeberoende och söka samverka också med oljeproducenterna. Det är i-länderna som har de största möjligheterna att hushålla med olja och att ersätta olja med andra energikällor – kol, kärnkraft och förnybara energikällor – och det måste de också göra. Att verka för minskning av oljekonsumtionen i i-världen är också att verka för att minska riskerna för ekonomiska konflikter eller krig.

Sverige måste därför aktivt arbeta för att industriländerna begränsar sin oljekonsumtion, genom hushållning och ersättning av oljan med andra energikällor. Sverige bör således stödja alla åtgärder inom ramen för IEA, vilka syftar till att verkligen begränsa oljekonsumentländernas efterfrågan.

Sverige måste också fortsätta sitt arbete för att åstadkomma en meningsfull nord-syddialog, där energifrågorna med nödvändighet kommer att spela en viktig roll. Målet är att åstadkomma en samsyn – låt vara att det är avlägset – emellan OPEC-länderna, industriländer och oljefattiga u-länder. Denna samsyn måste då ofrånkomligen bygga på att oljepriset kommer att öka men att OPEC-länderna i gengäld upprätthåller en produktionsnivå som är rimlig i förhållande till tekniska resurser och världens behov. Man kan också i dessa sammanhang överväga en internationell "beskattning" av oljan, som inte nödvändigtvis tas ut i form av ökade intäkter för OPEC-länderna utan som kan transfereras till de oljefattiga u-länderna.

En förutsättning för att den svenska oljepolitiken skall få tyngd i internationella sammanhang är givetvis att den svenska energipolitiken är utformad i samklang med de strävanden som vi vill se förverkligade internationellt. Att t. ex. snabbavveckla kärnkraften här hemma och samtidigt kräva att andra i-länder skall behålla kärnkraften för att därigenom minska världens oljekonsumtion är inte en politik som vinner respekt eller trovärdighet, vare sig i i-länder eller i u-länder. Det är inte någon tillfällighet att u-länderna och för den delen även OPEC-länderna tillhör dem som mest energiskt kräver att i-länderna skall utnyttja andra energikällor, också kärnkraften.

Vi här i Sverige måste se sambandet mellan vad vi själva gör och vad vi vill att andra länder skall göra. Det är denna samklang mellan ord och handling som är grunden för en äkta internationell solidaritet.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Förra året gick vågorna högt i debatten och diskussionerna om läget i Kampuchea här i Sverige. Indignationen, medkänslan och kraven på att Sverige måste ingripa med hjälp framfördes från alla håll, inte minst från högerkanten i den svenska politiken. Det har annars inte varit vanligt att intresset för att hjälpa de indokinesiska folken varit särskilt stort på det hållet

under alla de decennier då krig och elände drabbat Sydostasien. Exakt samma förhållande har gällt när det handlat om de s. k. båtflyktingarna.

I båda dessa fall har moderata samlingspartiet och partiet närliggande intressenter visat en osedvanlig aktivitet den senaste tiden. Men under 1960-talet och första halvan av 1970-talet, medan USA gjorde sitt bästa för att bomba de indokinesiska länderna tillbaka till stenåldern, var inte högerns representanter här hemma särskilt snara att ställa upp med sympati och krav på svensk hjälp. Även nu förtiger man omsorgsfullt vad det är för orsaker som ligger bakom nöden och katastrofsituationen både i Kampuchea och i Vietnam och Laos.

Vem har ödelagt dessa länder? Vem utlöste stormen över Kampuchea och drog in landet i den förödande utveckling som det nu har sådana svårigheter att bryta sig ur? Vilka orsaker ligger bakom nöden och katastrofsituationen i Vietnam och Laos? Vi vet alla svaret. Det var USA och dess krigsmaskin som förhärjade Vietnam och Laos. Det var dess president, Richard Nixon, som släppte lös samma krigsmaskin över Kampuchea 1970.

Men om dessa fakta har inte sagts ett ord i den förment välmenande ström av uttalanden som vi hört här i kammaren och på andra håll under det senaste året. Det är sorgligt att konstatera – men naturligtvis helt följdriktigt – att det inte heller i utrikesminister Ullstens regeringsdeklaration nämns ett ord om denna bakgrund. Att tala om mardrömmen i Kampuchea utan att med ett ord beröra vem som ytterst bär ansvaret stämmer tyvärr väl överens med den passiva och gentemot USA överslåtande utrikespolitik som är den borgerliga regeringens främsta kännetecken.

Herr talman! Jämfört med vad vi upplevde förra året i debatten om Sydostasien är det nu märkvärdigt tyst. Kan det bero på att Kampuchreas regering med stöd av Vietnam är på väg att övervinna de värsta svårigheterna och håller på att få landet på fötter? Entydiga rapporter talar för att så är fallet. Jag behöver kanske inte hänvisa till den förre moderate riksdagsledamoten, numera chefen för Röda korset, Anders Wijkmans rapport. Den borde väl tas på allvar även av moderater. I ett TV-program för en tid sedan hade vi också tillfälle att lyssna till en annan, en internationellt välkänd svensk i sådana här sammanhang, Sture Linnér. Hans erfarenheter av katastrofbistånd och hjälparbete sträcker sig mer än 20 år tillbaka i tiden, ända till händelserna i Kongo i början av 1960-talet. Han uttryckte i det här TV-programmet stor optimism och hade mycket berömmande att säga om utvecklingen i Kampuchea. Det är uppenbart att regeringen Heng Samrin i Phnom Penh mycket snabbt har fått bukt med de värsta svårigheterna och har kontroll över situationen.

Vilka slutsatser drar nu den svenska regeringen och dess utrikesminister av dessa ovedersägliga fakta? Är man beredd att ytterligare underlätta den svenska hjälpen genom att utvidga kontakterna och förbindelserna med regeringen i Kampuchea? Uppenbarligen inte. Vi är på väg att få ett nytt skandalfall i den svenska erkännandepolitikens historia, väl jämförbart med behandlingen av DDR på 1950-talet och Vietnam på 1960-talet. Fastän regeringen Heng Samrin klart uppfyller alla krav som Sverige ställer för ett

erkännande, så dröjer den svenska regeringen. Vad väntar man på? Är det ett klartecken från USA som behövs innan borgarregeringen i Sverige kan erkänna regeringen i Kampuchea? Det vore intressant om vi kunde få en förklaring till detta eller ett initiativ från utrikesministern och den svenska regeringen. Jag vill i övrigt helhjärtat instämma i den beskrivning av situationen i Sydostasien som gjordes för en stund sedan av Anita Gradin.

Herr talman! Vi hoppas alla att Sverige skall kunna bibehålla sin alliansfrihet och sin ställning som neutral stat. För det ändamålet har svenska folket varit villigt att under efterkrigstiden ta på sig mycket stora bördor för ett militärt försvar som har sagts vara nödvändigt som garanti för detta mål.

Kommunistpartiet och många med oss har ständigt hävdats att de stora militärutgifterna på intet sätt har gett oss denna garanti. Andra förhållanden – ekonomiska, handelspolitiska och diplomatiska – har betytt oerhört mycket mer än alla de miljarder som under dessa decennier pumpats in i det militära försvaret. Dessa förhållanden betyder mycket mera och påverkar oss mycket mera i dagsläget än vad de har gjort tidigare. Vårt beroende av omvärlden har ständigt ökat och är i dag så stort att det finns fog för påståendet att vi inte längre självständigt kan bestämma helt över vår situation.

I den säkerhetspolitiska debatt som pågår har begreppet icke-militär krigföring fått allt större aktualitet. Det har använts av Wilhelm Agrell och andra välkända debattörer. Bakom denna term ligger det uppenbara faktum att vi som industrialiserad småstat är så beroende av import av viktiga råvaror och vissa högutvecklade komponenter att vi i ett skärpt läge kan sättas under press med så att säga "civila" hot. Mot sådana hot är vi föga hjälpta av ökade försvarsanslag, flera stridsflygplan och större stridsvagnsförband.

Det mest uppenbara av dessa hot är vårt beroende av olja för vår energiförsörjning. Genom en huvudlös energipolitik under tidigare år, framför allt av socialdemokratiska regeringar, har vi hamnat i det här läget. Vi har blivit beroende av de stora oljebolagens godtycke och vinstintressen. Inte ens den s. k. oljekrisen 1973–74 medförde en tillräcklig skärpning och en förstärkt beredskap på det här området. Nu sitter vi här, med vårt 70-procentiga oljeberoende, fast knutna till de västeuropeiska ekonomierna genom vårt medlemskap i oljeklubben.

Denna sammanslutning, som tillkom i samband med OPEC-ländernas rättmätiga krav på större andel av oljevinsterna och ökat inflytande över oljehandeln, är de rika ländernas intresseorganisation. Den är direkt riktad mot de oljeproducerande länderna, och vårt medlemskap i den kan tvinga oss att delta i aktioner och bojkotter som direkt strider mot våra nationella intressen som alliansfri och neutral stat. Vi bör därför med det snaraste lämna överklassländernas oljeklubb och säkra vårt fortsatta behov av olja genom långsiktiga kontrakt direkt med de oljeproducerande länderna. Sådana kontrakt har redan säkrats av OK och Petroswede, det nya statliga bolaget på oljeområdet, men det är inte tillräckligt.

Vpk har i en motion till årets riksdag rest dessa krav, och det hade varit

intressant om det i regeringsdeklarationen hade funnits litet mer av konkreta förslag om hur dessa problem skall lösas. Det som nu bjuds är allmänt svepande formuleringar utan reellt innehåll. Utrikesministern borde bättre ta del av vad som sägs från det egna ungdomsförbundet i den här frågan, så som det manifesteras i dag i en hörnartikel Dagens Nyheter. I ett vidare perspektiv gäller det inte bara oljan utan hela vårt beroende av de västliga marknadsekonomierna, representerade i första hand av EG och USA. Skall vi fortsätta att ge upp alltmer av vår nationella självständighet och på det sättet allvarligt urholka det förtroende för vår neutrala ställning som vi har haft så mycket nytta av? Regeringen borde besvara den frågan på ett mera bestämt sätt och inte bara tala i allmänna ordalag om nyttan av att vi integreras alltmer i detta jättelika, kapitalistiska system.

Herr talman! Så som det är på oljeområdet, så är det också inom atomområdet. Historien upprepar sig, och det finns nu krafter i Sverige som vill föra oss över från ett oljeberoende till ett kärnkraftsberoende. Vi är, som alla vet, helt utlandsberoende när det gäller bränsle till våra reaktorer som nu är i drift, och vi kommer att bli det i än högre grad ju fler reaktorer som vi tar i drift. Också på detta område är vi insnärjda i samma beroende genom vårt medlemskap i Euratom. Vi kan räkna med att vårt beroende av både olja och uran i framtiden kan tvinga oss till en snabb exploatering av våra urantillgångar, vare sig vi vill det eller inte.

Hur ser regeringen på dessa förhållanden? Jag har inte kunnat hitta ett ord om denna för nationen så viktiga säkerhetspolitiska och ekonomiska fråga i någon av regeringsdeklarationerna. Är det ointressant för svenska folket att få upplysningar i denna viktiga fråga? Inte alls! Men det är uppenbarligen ointressant för regeringen att ta upp diskussionen. Det hade varit anständigt att, när man berör energiförsörjning och utlandsberoende, också deklarera hur regeringen ser på utvecklingen inom kärnenergiområdet och hur det påverkar vår internationella ställning och vårt nationella oberoende.

Det är intressant att notera moderata samlingspartiets tystnad när det gäller de här sakerna. Man får säga vad man vill om den gamla bolagshögern, men ingen kan anklaga den för att inte vara nationalistisk. Inte så med dagens strömlinjeformade högerrepresentanter. För dem är inte Sveriges nationella intressen längre det viktigaste. Det är företagens intressen som är viktigast numera, och de är ju globala. Kapitalet har inget fosterland, och det kan inte manifesteras tydligare än genom den moderata utrikes- och handelspolitiken så som den bedrivs av den borgerliga regeringen i dag.

Det har talats mycket, herr talman, om avspänning och nedrustning här i dag. I de sammanhangen känner vi alla kärnvapenhotet och skräcken för att det en dag inte skall kunna behärskas eller stoppas. Då är det så mycket underligare att man, trots en överväldigande bevisning om motsatsen, på vissa håll fortfarande hävdar att det inte finns något samband mellan en utbyggnad av kärnkraften och spridningen av kärnvapen.

Naturligtvis är det sant att det kan framställas atombomber utan användning av kärnkraft, men detta är ointressant. Det som är viktigt är att varje reaktor som tas i bruk för vilket ändamål som helst – forskning,

kraftproduktion eller produktion av vapenplutonium – ökar den sammanlagda kapaciteten i världen för plutoniumframställning och också kravet på större brytning och framställning av uran. Hela kärnklyvningskapaciteten ökar och därmed också kapaciteten att framställa vapen. Detta har påpekats av t. ex. Theodore Taylor, en av de ledande atomforskarna i USA, medlem i forskarlagan bakom USA:s första bomber. Det har påpekats med skärpa i den av SIPRI utgivna boken *Kärnkraft och kärnvapenspridning*. Det har klart uttryckts i den debattserie med vetenskaplig medling som har framställts här i Sverige inför folkomröstningen. Det har påpekats av våra ledande och respekterade förhandlare i nedrustningsfrågor, Alva Myrdal och Inga Thorsson. Ändå fortsätter man inom de partier och organisationer som representerar ja-sidan i den svenska kärnkraftsdebatten att förneka detta samband. Det är upprörande, ibland patetiskt, att höra dessa felaktiga påståenden framföras gång på gång fastän alla fakta bevisar motsatsen.

Herr talman! Sverige behöver allvarligt överväga inriktningen av de ansträngningar som skall bevara vår nationella säkerhet och självständighet. Vi borde bättre uppmärksamma varningarna om det sårbara samhället och hotet från den icke-militära krigföringen. Vi hotas i dag internationellt inte så mycket av militära invasioner och främmande arméer. De största hoten är ekonomiska och handelspolitiska, ett ökat beroende av de stora västliga marknadssystemen. Detta undergräver grunden för vår neutralitet. Det kan tvinga oss in i beslutsprocesser, som inget politiskt parti i det här landet kan anse vara lyckliga. Det är mot detta vi bör öka vår beredskap. Vi bör undvika nya fastlåsnings- och beroenden, och vi bör skaffa oss breda kontaktytor, framför allt med stater som i likhet med oss söker bevara en alliansfri politik.

GUNNAR BJÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Jag har begärt ordet i denna debatt, därför att jag finner det bekymmersamt att man i diskussionen om vårt lands framtid – och den utrikespolitiska debatten gäller i hög grad just detta, eller borde göra det – ofta låter de långa perspektiven täcka över de näraliggande och därigenom skapar ett intryck av att problemen ligger längre bort i tiden och att vi har gott om tid att förbereda oss för dem.

I sitt anförande i förmiddags yttrade Olof Palme bl. a.: Alla känner vi djup oro. Det kalla krigets tonläge har återkommit. Världen har blivit farligare att leva i. Världsläget är djupt oroande. Kapprustningen leder ytterst till ett nytt storkrig. Europa är kapprustningens centrum. Här är slagfältet förberett. I supermakternas periferi blossar de varma krigen. Så kan vi steg för steg föras mot avgrunden.

Utrikesminister Ullsten vitsordade i sin deklARATION i dag – låt vara i kanske mera dämpade ordalag – att vi nu framöver måste räkna med ett kärvt klimat mellan supermakterna och att, liksom Olof Palme framhöll i den allmänpolitiska debatten för en och en halv månad sedan, uteblivna kontakter dem emellan ökar riskerna för missförstånd och överreaktioner även till den grad att, som utrikesministern sade, "utvecklingen råkar ur kontroll".

För den som inte är begåvad med optimismens och lättsinnets rosenkimrande glasögon står det väl alltmera klart att spänningarna i Mellanöstern är sådana att fortsatta urladdningar är ofrånkomliga och att detta områdes betydelse för världsekonomin är sådan att globala återverkningar också är ofrånkomliga. En diplomat från en arabisk stat yttrade häromdagen att medan Sverige drar ner sin sjukvård, bygger hans land – delvis med svensk hjälp – upp sin. Kommentaren kunde lika gärna ha gällt det militära området. Oljan skapar en ny ekonomisk, politisk och militär balans i världen. 1962 kunde USA ännu sätta makt bakom sina ord och en amerikansk president göra ett drag som, om det misslyckades, hade betytt krig. När en amerikansk president i dag bemöter en rysk aggression med livsmedelsembargo och idrottsblockad, är detta icke en styrkedemonstration utan ett alarmerande svaghetstecken – och uppfattas så även av hans egna landsmän. Demokratiernas utrikespolitik har alltför ofta hetat: för litet och för sent. Det är svårt att se hur USA utan närvaro och utan trovärdighet skall kunna bevara ett politiskt inflytande. Allra minst gäller detta under ett år, då landet är engagerat i ett presidentval med många svaga kandidater.

Det är mot denna mörknande scenhimmel som stora grupper inom vårt eget folk nu tvingas i harnesk mot varandra, hetsade av neurotiker i massmedia, som – utan offentligt mandat därtill – projicerar sin egen ängslan på alla de kan nå. I en situation, då ingen vet hur länge till vi kan köpa olja från Mellanöstern, då det runt kusterna på andra sidan Östersjön växer upp allt flera utländska kärnkraftverk, raketramper och örlogsbaser, då atomubåtar kryssar i närheten av våra farvatten och då kärnvapenstridsspetsar redan är fördelade bland fältförbanden i Centraleuropa, då skall vi ensamma överge vår fredliga kärnkraftanvändning och ta ett raskt steg mot ett fattigare samhälle, ökande sociala motsättningar och försämrad beredskap. Och låt oss komma ihåg en sak: vår svaghet drabbar inte bara oss själva. Den kommer att drabba dem ute i världen som vi velat hjälpa, och den kommer att drabba våra nordiska grannar, vilkas självständighet mot stormakterna på ömse sidor kräver att Sverige är starkt.

Tyvärr är jag rädd att man måste säga med Polonius: "Though this be madness, yet there's method in't." Om det skulle finnas någon främmande makt, som ville studera hur vårt land enklast kan tvingas till underkastelse genom psykologisk krigföring, erbjuder förvisso den svenska antikärnkraftsrörelsen ett intressant studiematerial. Olyckan är att vi tycks leva i ett samhälle, som för 60 år sedan karakteriserades av den irländske författaren och Nobelpristagaren William Yeats med orden: "The best lack all conviction, while the worst are full of passionate intensity."

Herr talman! Jag har dristat mig att ta till orda här i dag, därför att jag är en av de numera allt färre ledamöter av denna kammare, som upplevde andra världskriget vid vuxen ålder.

Mellan unionsupplösningen, med dess latenta krigshot för Sveriges del, och första världskrigets början var avståndet i tiden nio år. Mellan första världskrigets slut och andra världskrigets början gick det 21 år. Ett eller två decennier tillbaka kan många människor minnas. Sedan andra världskrigets

slut har det nu gått 35 år. Det innebär att de svenskar som i dag är under 55 år inte har några egna minnen av beredskapstiden, och de som är under 50 knappast någon uppfattning av kriget som sådant.

Det stora flertalet väljare och aktiva politiker vet i dag inte, hur det är att leva under hot, och har ingen känsla för nödvändigheten att i tid bygga upp en beredskap för det sämsta alternativet – även på bekostnad av "utrymnet för privat konsumtion" som ekonomerna talar om.

Innan jag alltför mycket bekymrar mig inför 1990-talet skulle jag först och främst vilja ha svar på frågan:

Vad gör vi "om kriget kommer", någonstans, i år, eller nästa år? Vad har regeringen gjort för att förbereda sig, riksdagen och vårt folk för en sådan utveckling?

När kriser uppstår, sker det sällan oväntat, men det akuta skeendet är i många fall så snabbt att det drar aktörerna nästan viljelöst med sig. Så skedde här hemma vid den av massmedierna framdrivna upplösningen av treparti-regeringen i oktober 1978 – men viktigare än så: vid de båda krigsutbrotten 1914 och 1939. Winston Churchill sade i underhuset 1934: "Krig brukar bryta ut plötsligt. Jag har genomlevt en tid när man på samma sätt som nu med stor oro och osäkerhet emotsåg vad som skulle hända. Plötsligt hände någonting – fruktansvärt, snabbt, överväldigande, oemotståndligt."

Själv skall jag aldrig glömma en kväll i Washington 1962, när president Kennedy kom i TV-rutan för att meddela det amerikanska folket att han beordrat den amerikanska flottan att avvisa ryska fartyg på väg mot Cuba. Han avslutade sitt anförande med orden: "Ingen vet vad som nu kommer att hända. God bless you all." Inte ens han visste.

Den neutralitet vi bekänner oss till är ingenting man kan klamra sig fast vid och förutsätta att den skall respekteras. Om flera tillfällen vet man att en av de krigförande makterna begärde att få besätta delar av neutralt territorium som garanti – och när detta vägrades var kriget också där och då ett faktum.

I en värld dominerad av två stormakter, och med två kontinenter – Afrika och Latinamerika – behärskade av instabila våldsregimer, med nyckeln till västvärldens energiproblem och ekonomi i händerna på de arabiska folken i Mellanöstern, med sårbarheten och de plötsliga förändringarna i den redan prekära internationella stabiliteten som enda säkra framtidsbedömning i denna värld, som på det ekonomiska planet karakteriserats som "the new international disorder", och med stormakternas ledare plågsamt manövrerande för att från ena dagen till den andra försöka uppskjuta oundvikliga beslut – hur kan vi egentligen hålla på och låtsas som om framtiden endast är att betrakta som en förlängning av gårdagen?

Herr talman! Ibland synes mig den svenska utrikes- och försvarsdebatten märkvärdigt överklig. Kanske kan den förebräelsen nu i stället riktas mot mig. Men jag är van att säga inopportuna saker. Ibland är man ute 10 eller 15 år för tidigt – det har hänt. Kanske är det ändå till nytta att någon säger det som även andra tänker.

Om man har en blygsam värdering av Sveriges möjligheter att agera på den

internationella scenen. upplevs det som desto viktigare att vi inom vårt eget land håller högsta möjliga beredskap för det oväntade.

Enligt min mening är det varje regerings och varje statsråds ansvar att trygga erforderlig beredskap inom sitt område, från dag till dag och från timme till timme, och detta ansvar är direkt och oavvisligt.

STURE ERICSON (s):

Herr talman! Nedrustningsfrågorna har på senare år kommit att spela en alltmer central roll i de utrikespolitiska debatterna. Det hänger naturligtvis samman med den ökade internationella spänningen och med de allt större resurser som världens stater satsar på militära förberedelser. Att alla stater inte enbart rustar för att de vill fred har vi fått alltför många bevis för även på senare tid. Militär makt är fortfarande för många statsledningar ett instrument de använder sig av i den praktiska utrikespolitiken.

Utrikesministrerns deklaration innehöll följande besked: "Den dag de politiska förutsättningarna för en europeisk nedrustningskonferens föreligger är Sverige berett att stå som värd för konferensen och verka för dess genomförande och framgång." Det betyder att regeringen ansluter sig till vår partimotion, motion 1130, från slutet av januari, där vi just föreslår ett sådant svenskt initiativ.

Vi har i den motionen också begärt "ett samlat förslag för nedrustning och andra rustningsbegränsande åtgärder med målet ett kärnvapenfritt Europa". Också på den punkten innehåller utrikesdeklarationen positiva formuleringar. Det är glädjande och ett löfte för framtiden att det av folkpartiet styrda UD visar denna lyhördhet inför socialdemokratiska förslag i nedrustningsfrågorna.

Herr talman! Spridningen av kärnvapen till fler än de sex stater som hittills skaffat sig dem är det allvarligaste rustningshotet inför 1980-talet. Ju fler stater som förfogar över kärnvapen, desto större blir risken att dessa vapen en dag kommer till användning.

Icke-spridningsfördraget har nu varit i kraft i 10 år. 108 stater har genom att ansluta sig markerat att de inte avser att skaffa sig kärnvapen. Tre kärnvapenstater står bakom avtalet. Flera viktiga s. k. tröskelländer – dvs. länder med teknisk förmåga och eventuellt politiska motiv för att skaffa sig egna kärnvapen – står dock utanför. De kritiserar NPT (Non-Proliferation Treaty) främst därför att fördraget enligt deras mening gynnar kärnvapenstaterna. Trots dess stora brister tror jag man kan slå fast att NPT har varit det mest värdefulla universella icke-rustningsavtalet efter andra världskriget. Med tanke på de ödesdiga konsekvenserna av en fortsatt kärnvapenspridning är det angeläget att NPT kan stärkas och att ännu fler länder ansluter sig.

De länder som undertecknat NPT samlas i augusti i Genève för en andra s. k. översynskonferens. Den första hölls 1975. Många fruktar att denna andra översynskonferens skall leda till motsättningar som försvagar fördraget. De politiska kontroverserna kring NPT har varit besvärliga vid FN:s generalförsamlingar under senare år.

Nr 100

Onsdagen den
12 mars 1980

Utrikes- och handelspolitisk debatt

NPT innehåller flera skilda element som dock måste ses som en helhet. De förutsätter och balanserar varandra, och utan de enskilda delarna hade inget avtal kommit till stånd. Fördragets syfte är att förhindra att fler stater anskaffar kärnvapen (artikel 1 och 2). Icke-kärnvapenstaterna lovar att ställa sina reaktorer under en internationell kontroll vars syfte är att förhindra att fredlig kärnenergi utnyttjas för militära syften (artikel 3). Fördraget avser inte att hindra någon stat att utnyttja kärnenergin för fredliga ändamål. Fördragsländerna förbinder sig tvärtom att underlätta största möjliga internationella utbyte av utrustning och materiel samt vetenskaplig och teknologisk information för kärnenergens fredliga utnyttjande. I detta avseende skall, enligt artikel 4, särskild hänsyn tas till u-ländernas behov.

Kärnvapenmakterna förbinder sig i artikel 6 att förhandla om kärnvapenedrustning.

De på senare år ökade motsättningarna kring NPT beror på att många u-länder och stater som tillhör gruppen icke paktanslutna anser att alltför litet görs för att uppfylla förpliktelseerna enligt artikel 4. De menar att de industriländer i öst och väst som redan för egen del utnyttjar kärnenergin lägger huvudvikten vid NPT-textens kontrollbestämmelser och vill bygga ut den delen av verksamheten. I industriländerna i öst och väst växer däremot oron för att kärnvapnen sprids okontrollerat till allt fler länder. Bland dem har därför intresset för effektivare kontroll varit uppenbart på senare år. Det har resulterat i exportörländernas – Londonklubbens – regler, INFCE-rapporten och nationell lagstiftning i USA. Detta upplevs av u-länderna som försök av i-länderna att monopolisera kärnenergitekniken i ett läge då många fattiga länder har drabbats av en katastrofal energikris till följd av oljeprisstegringarna. U-länderna gillar inte att bli satta under internationellt förmynderskap i frågor som gäller deras egen energiförsörjning.

Detta är motsättningar som kan hota NPT:s framtid. Om översynskonferensen i sommar inte leder till fungerande kompromisser är risken stor att fördraget snabbt förlorar i betydelse och att den internationella spridningen av kärnenergin sker ännu mer okontrollerat än hittills. Internationell kontroll kostar dessutom pengar, vilket är ytterligare ett motiv för en del regeringar att anse den onödig och besvärlig.

Sverige var mycket aktivt när nedrustningskonferensen i Genève i slutet av 1960-talet förhandlade fram icke-spridningsfördraget. Alva Myrdal spelade en stor roll i det sammanhanget. Vårt land har också i alla sammanhang verkat för att så många länder som möjligt skall ansluta sig till NPT. Vid den första översynskonferensen 1975 fungerade Inga Thorsson som ordförande.

På senare år har emellertid det svenska agerandet internationellt i NPT-frågan alltmer färgats av vår inhemska debatt om kärnkraften. För svenska kärnkraftsmotståndare är naturligtvis NPT-textens artikel 4 ett rött skynke. Det förpliktigar ju vårt land att så mycket som möjligt underlätta utbytet av utrustning och teknologi över gränserna.

NPT:s artikel 4 står i klar motsättning till texten på linje 3:s röstsedel, som säger att "export av reaktorer och reaktorteknologi upphör". Samtidigt

påstår statsminister Fälldin, vår tidigare utrikesminister Karin Söder och flera andra statsråd att linje 3 skulle minska risken för kärnvapenspridning. De föreslår alltså att Sverige skall bryta mot en av de centrala artiklarna i icke-spridningsfördraget.

Sverige spelar sedan början av 1960-talet en framträdande roll vid de internationella nedrustningsförhandlingarna, främst inom gruppen icke-paktanslutna stater. Om Sverige på det sätt som nu föreslås av linje 3 skulle sätta sig över icke-spridningsfördraget, innebär det ingenting mindre än ett allvarligt grundskott mot hela NPT. I stället för att minska risken för kärnvapenspridning betyder texten på 3:ans röstsedel att det bräckliga icke-spridningsfördraget ytterligare undergrävs – och då av en stat som tidigare varit bland de livligaste tillskyndarna. Det är inte precis den insats man internationellt väntar sig av Sverige under månaderna före NPT:s andra översynskonferens.

Det som nu sker i vårt land inför folkomröstningen får naturligtvis många i utlandet att börja undra över allvaret i Sveriges anslutning till icke-spridningsfördraget och i vår tilltro till IAEA-kontrollen. Det är beklagligt att man från linje 3:s sida i sin argumentnöd så här vårdslöst slår omkring sig med icke-spridningsargumenten – tydligen utan att inse vilka svårigheter det kan skapa internationellt. De utländska observatörer som i dag oroar sig om Sverige tänker strunta i NPT ställer tyvärr en mycket relevant fråga. Först efter den 23 mars kan vi ge ett positivt svar som skingrar tvivlen på den punkten.

Under de två år centern styrde i UD manövrerades Sverige in i en position i NPT-frågan som står i klar motsättning till u-ländernas önskemål. Jag försökte 1978 i en interpellationsdebatt med Karin Söder att bromsa den utvecklingen. Steg för steg har Sverige hamnat i något som kan uppfattas som en extrem ståndpunkt. Allt vårt intresse har koncentrerats på kontrollfrågorna i artikel 3, och när vi någon gång snuddat vid artikel 4 har det skett i form av moraliserande förmaningar till u-länderna att låta bli kärnkraften. Sveriges stämma i den internationella NPT-debatten har vid flera tillfällen på senare år varit förmyndaraktig och oförstående inför u-ländernas önskemål. Sveriges representant har undervisat u-ländernas representanter om vad som är bäst för deras länder. – Detta är en utrikespolitik som inte bara motverkar sitt eget syfte utan som dessutom är skadlig för icke-spridningsfördragets framtid.

Sveriges normala uppgift inför NPT:s andra översynskonferens borde vara att agera medlande. Det borde vara självklart att Sverige skall söka finna vägar att stärka fördraget och arbeta för konstruktiva kompromisser. Det är därför angeläget att regeringens instruktion för de svenska förhandlarna blir kristallklar och inte ger utrymme för suddiga linje 3-funderingar kring sambandet mellan kärnkraft och kärnvapen.

För det första – artiklarna 1 och 2 – är det självklart att Sverige energiskt eftersträvar att vidga den krets stater som anslutit sig till NPT. Det innebär att vi tar hänsyn till kritiken mot NPT och försöker främja förslag som kan vidga NPT-kretsen. En viktig utgångspunkt i detta sammanhang bör vara den

numera allmänna uppfattningen att det främst är den politiska viljan och inte de tekniskt-vetenskapliga hindren som avgör kärnvapenspridningen. Vidare bör Sverige kräva att kärnvapenmaktens löfte i artikel 1 att inte överföra kärnvapen till sina allierade förnyas. De nyligen beslutade s. k. eurokärnvapnen kan under 1980-talet komma att skapa tvivel på den punkten.

För det andra – artikel 3 – bör Sverige också verka för en bättre och mer allomfattande internationell kontroll. Det är högst angeläget att även kärnvapenstaterna ställer sina civila anläggningar under IAEA-kontroll. Om de internationellt vill dra en klar gräns mellan fredlig och militär användning av kärnenergin, bör de också ålägga sig själva en klar gränsdragning nationellt. Om kärnvapenstaterna accepterar IAEA-kontroll av sina fredliga anläggningar skulle kritiken om att NPT är ensidigt försvagas. Vad Alva Myrdal sade i den frågan 1967 har i dag större aktualitet än någonsin tidigare.

För det tredje – artikel 4 – bör Sverige verka för internationella lösningar när det gäller samarbete kring den fredliga användningen av kärnenergin. Multinationella projekt bör på allt sätt uppmuntras. Speciellt de ur spridningssynpunkt mest känsliga delarna av kärnbränslecykeln, dvs. anrikning och uppberedning, bör förläggas till anläggningar där grupper av stater samarbetar. Sådana flernationella projekt bör prioriteras när det gäller det internationella samarbete som NPT:s artikel 4 avser att främja. Flernationella projekt gör det också möjligt för fler u-länder – och då speciellt de små – att delta i utnyttjandet av den fredliga kärnenergin. Sverige bör också verka för en internationalisering av hanteringen och lagringen av plutonium. Även på områden som exempelvis reaktorsäkerhet och avfallsdeponering bör verksamheten internationaliseras eller i varje fall regionaliseras. Det finns svenska förslag från 1974 i denna fråga som man kan bygga vidare på inför den andra översynskonferensen.

Avsikten med artikel 4 är att erbjuda fördelar som lockar fler länder att ansluta sig till icke-spridningsfördraget. En helhjärtad svensk satsning på att internationalisera så mycket som möjligt av den fredliga användningen av kärnenergin skulle dels kunna göra många av de nu kritiska staterna mer positiva till NPT, dels också kunna förbättra kontrollen, dvs. hindra att fredlig kärnenergi missbrukas för militära syften.

Hittills har det inte varit möjligt att få besked om vilken inriktning det svenska agerandet vid NPT-konferensen i sommar kommer att få. Jag tror att det nu är hög tid för positiva svenska initiativ i NPT-frågan. Vi måste komma bort från den grumliga centerpartistiska avogheten när det gäller artikel 4 och acceptera verkligheten sådan den nu är. Det hjälper inte att konstatera att resten av världen inte resonerar som linje 3. I stället gäller det att återge Sverige rollen som medlare och initiativtagare för att med NPT som främsta instrument söka minska riskerna för en spridning av kärnvapen till fler stater.

De som inför folkomröstningen hävdar att frågan om Sverige använder sex eller tolv reaktorer är av betydelse för spridningen av kärnvapen i världen

pratar strunt. Ja, de kan t. o. m. minska tilltron i andra länder till NPT och IAEA:s kontroll.

Det är olyckligt att man så värdslost som nu sker använder risken för kärnavapenspridning som slagträ inför folkomröstningen. Sex eller tolv svenska reaktorer är likgiltigt i det internationella sammanhanget. Däremot skulle en kraftfull svensk satsning på en internationalisering av den fredliga kärnenergin på sikt kunna bli av stor betydelse för att minska riskerna för spridning av kärnavapen.

IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Det är ytterst viktigt för Sverige att den internationella handeln fungerar smidigt och utan onödiga hinder. I regeringsdeklarationen angående handelspolitiken har också detta med skärpa understrukits. Framför allt betonas vikten av att Sverige kan exportera tillräckligt mycket för att nå balans i utrikeshandeln.

Jag håller med om att det är av största vikt att exportindustrin får de allra bästa förutsättningar för att öka sin försäljning, men vi får inte i denna strävan glömma bort den importkonkurrerande industrin. En minskning av importen på grund av att vi själva "gör varan bäst" är minst lika värdefull som en ökning av exporten. Här bör vi kanske framför allt tänka på att värna om försörjningstryggheten och sysselsättningen inom tekoindustrin. Det är mycket viktigt att riksdagens beslut våren 1979 fullföljs, vilket går ut på att den nuvarande produktionsvolymen i allt väsentligt bibehålls och att den långsiktiga målsättningen är att svensk tekoindustri skall svara för 30 % eller mer av den totala tillförseln av tekovaror till den svenska marknaden.

Alla är i dag överens om att vi måste hushålla med den dyra oljan för att därmed minska vårt underskott i utrikeshandeln. Faktum är att en sparad kubikmeter olja för 1 000 kr. i snitt betyder lika mycket för en bättre bytesbalans som exportvaror för 2 000 kr. Exporten är i allmänhet förknippad med en betydande import.

Lika självklart tycks inte detta förhållande vara när det gäller att skaffa inhemsk energi som ersättning för olja. Det talas i dag vitt och brett om storsatsning på kol. Kolet är billigare än oljan. Oavsett hur det går i folkomröstningen menar många att en kolsatsning är ekonomiskt motiverad och att kolet finns i handelspolitiskt mer stabila länder och därför ökar tryggheten i vår energiförsörjning.

Jag anser att en kolsatsning är att gå över ån efter vatten. Sverige har mycket stora torvtillgångar. Vi har i landet en mycket väl utvecklad teknik för torvhantering. Det finns väl utvecklade maskiner av en storlek som lämpar sig för en storsatsning.

Kostnaden för frästorv vid mossens kant är per energienhet ungefär densamma som priset för kolet i svensk hamn. Torven medför mer skrymmande transporter, men väsentligt kortare transporter än kolet. Eldningstekniken för torv och kol skiljer sig inte särskilt mycket. Totalkostnaden för torv resp. kol kan vid större anläggningar bedömas som ganska lika.

Nr 100

Onsdagen den
12 mars 1980

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Varför gör vi då inte en jättesatsning på torv? Är investeringarna orimligt stora? För en produktion av 15 miljoner årston, som bara tar i anspråk någon procent av våra torvmarker, krävs investeringar av storleksordningen 4-4,5 miljarder. Detta är kostnaden för mark, byggnader, maskiner och beredning av torvmarkerna. I energi motsvarar 15 miljoner ton ca 3 miljoner ton olja eller ca 30 TWh.

Vår bytesbalans förbättras med ca 3 miljarder om vi räknar i oljevärde. Kolet kostar ungefär hälften så mycket. Under alla förhållanden innebär en satsning på torv att minst 1,5 miljarder stannar inom landet och skapar lönsam sysselsättning.

Under uppbyggnadsskedet, som bedöms bli ca fem år, innebär det ca 3 000 nya verkstadsjobb. Totalt beräknas 15 miljoner årston torv ge ca 5 000 nya jobb.

En utbyggnad till 30 miljoner årston är inte en orealistisk målsättning på något längre sikt.

Det kan vara intressant i detta sammanhang att konstatera att 4,5 miljarder inte är mer, utan snarare betydligt mindre, än vad som behövs för att bygga Oskar 3 färdigt. Torven ger 30 TWh per år och Oskar 3 ca 5 TWh per år. Elströmmen från Oskar 3 får vi stora svarigheter att placera. Att ersätta 3 miljoner m³ olja med torv är inga bekymmer.

Det borde vara en självklarhet hur vi i ett trängt ekonomiskt läge skall använda våra pengar, nämligen att satsa dem på att använda torv.

Vi vinner också på detta sätt maximal leveranstrygghet.

Därutöver gör vi en insats som måste uppskattas av oljeländerna. De vill se aktiva insatser för att minska oljekonsumtionen.

Vi har all anledning att hålla oss väl med oljeländerna dels för att få den olja som vi under alla förhållanden kommer att vara beroende av under lång tid framöver, dels för att oljeländerna är synnerligen intressanta handelspartners. Så långt som möjligt bör vi betala oljan med svenska varor. I oljeländerna säljer man ofta mer på gott anseende och goda personliga kontakter än på varans pris.

Exemplet med torv gäller givetvis i lika hög grad satsningen på skogsenergi. Att effektivt utnyttja svensk råvara måste vara en huvudmål-sättning för att bringa ordning i rikets affärer.

Jag vill också lägga ett par synpunkter på gasimport till Sverige. Naturgasen är miljövänlig, men förhållandevis dyr. Miljösynpunkterna väger givetvis mycket tungt. Handelsministern redovisade tidigare i dag en rad nackdelar med gas – sårbarhet, leveransotrygghet osv.

Jag vill föra fram ett argument som icke har varit särskilt diskuterat och hänvisa till vad man bl. a. vid Cornell University i USA har kommit fram till helt nyligen. Det är mycket intressanta, för att inte säga revolutionerande, resultat när det gäller jäsning av torra substrat, halm, olika typer av gröda m. m. för produktion av metangas. En utveckling av denna jäsningsteknik kan få dramatisk betydelse för framtida möjligheter att behandla jordbruks-avfall, ja, över huvud taget allt organiskt avfall.

En liten uppfattning om vilken fantastisk energikälla detta handlar om får

vi av uppgiften att det samlade avfallet från USA:s jordbruksland – även det som ligger i jordbank – skulle kunna ge en nettoenergi i form av metangas som är större än hela energiimporten till USA i dag; allt räknat per år. Det är helt klart att vi här rör oss med energimängder som vida överträffar världens olje- och gasfyndigheter och därtill i framställningsprocessen löser många avfallsproblem, i motsats till olja och kärnkraft, som skapar avfallsproblem.

Jag tror att vi på sikt kan få en svensk gasproduktion som tar över gasimporten.

Låt mig ta ett exempel till. En svensk lantgård med 100 kor och 100 ha åker, som enligt denna metod jäser allt avfall och gödsel, överskottshalm, foderrester osv., skulle kunna producera gas med ett energiinnehåll motsvarande 3 miljoner kWh per år. Kärnkraftens betydelse har ju poängterats här av många talare i dag. Carl Tham talade om hur förödande det skulle vara med en snabbavveckling av kärnkraften, på tio år. Man skulle kunna tro att kärnkraften i dag täcker en stor del av världens energiförsörjning. Vi kan konstatera att de 580 TWh, som var den totala produktionen vid alla kärnkraftverk i världen under 1979, är att betrakta som några droppar i den sjö av energi som världen konsumerar. Det är ungefär 130 % av vad Sveriges 8 miljoner invånare konsumerar, och detta skall ses mot den miljardbefolkning som världen består av. Om det skulle ligga någonting i resonemanget om kärnkraftens stora betydelse, måste det innebära att man förutsätter en enorm utbyggnad av kärnkraften. Först då får den någon egentlig betydelse för energiförsörjningen globalt sett.

När man tittar på kärnkraftens framtid och den betydelse den har för vår utrikespolitik och handelsbalans skulle det vara intressant att peka på en annan utveckling. Man kan konstatera att vad vi i allmänhet upplever som något mycket långsiktigt, produktionen av elström via solceller, har trängt sig mycket nära inpå nuet. Vi kan konstatera att under 1970-talet, då kärnkraftens kostnader i löpande priser i stort sett tiodubblades, minskades priset på solceller tjugo gånger. Många bedömare anser att priset ytterligare kommer att divideras med tio inom en femårsperiod. Då är vi inne i ett skede då det är klart lönsamt för bl. a. den enskilde fastighetsägaren att producera elström via solceller; en förutsättning är att man kan få ansluta till det allmänna nätet och komplettera med ström därifrån samt sälja till nätet med ett pris motsvarande halva konsumentpriset. Alla måste nu ha klart för sig att vi ligger nära den skärningspunkt då elström producerad med solceller blir billigare än kärnkraftsproducerad elström.

Sture Ericson gjorde här ett inlägg som jag hoppas att jag misstolkade. Om jag förstod Sture Ericson rätt är hans parti för en avveckling – det vill i varje fall ge sken av att man tänker avveckla kärnkraften. Samtidigt uppfattar jag att Sture Ericson pläderar mycket kraftigt för en export från Sverige av kärnkraftverk och av teknologi på kärnkraftssidan. Han ville göra den helt omvända och bakvända kopplingen att denna svenska produktion och export skulle minska risken för spridning av kärnvapen. Framställningen var så fantastisk att jag hoppas jag missförstod den. Han nonchalerade också

skillnaden mellan 6 och 12 reaktorer. Det är inte enbart fråga om talen 6 och 12, utan det är fråga om 30–40 reaktorår eller 300–400 reaktorår – ett förhållande 1:10 – med de enorma avfallsproblem som tolvreaktorsprogrammet innebär.

Herr talman! Den utrikes- och handelspolitiska debatten har mycket kommit att handla om problemen kring oljan: oljan som säkerhetsrisk, oljan som ekonomisk belastning. Det finns ingen annan fullgod lösning på detta problem än en vid och helhjärtad satsning på hushållning och alternativ energi. Med anknytning till ett uttalande från en annan kristid i Sveriges historia vill jag hävda "att vi måste inom Sveriges gränser vinna oljan åter".

STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! Ivar Franzén hoppades att han hade hört fel när han trodde sig ha hört mig plädера för export av svensk reaktorteknologi. Ja, han hörde fel. Vad jag hela tiden talade om här var att vi enligt icke-spridningsfördraget har förbundit oss att samarbeta internationellt i de här frågorna. Vi har förpliktat oss att göra det, och vi har förpliktat oss att ta speciell hänsyn till u-ländernas behov.

Ivar Franzén och hans partivänner vill nu att vi skall bryta mot det avtalet. Men bryter vi upp avtalet, förstör vi därmed det främsta skydd som vi i dag har mot spridning av kärnvapen i världen. Mer än 110 länder har anslutit sig till det här avtalet, men det är ändå ganska bräckligt. Om Sverige skulle säga upp avtalet eller börja nonchalera ett av de viktigaste elementen i det, skulle det betyda att icke-spridningsfördraget försvagades, vilket skulle medföra att risken för spridning av kärnvapen skulle öka.

Min lösning på problemet är en helhjärtad satsning på en internationalisering av den fredliga kärnkraften, så att flera stater eller grupper av stater eller internationella organ, såsom IAEA – skall handskas med den fredliga kärnkraften. Då får man den bästa tänkbara kontrollen över den tekniken och då får man också effektiva spärrar mot spridning av kärnvapen. Men det är ju den sortens internationalisering som centern och linje 3 nu går emot! Lyckligtvis kommer ni väl att förlora i folkomröstningen den 23 mars, så det här blir väl bara en episod. Men det är ändå nog så allvarligt när landets statsminister uppmanar svenska folket att rösta emot de förpliktelser vi har påtagit oss enligt icke-spridningsfördraget!

IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Får jag ställa en kompletterande fråga till Sture Ericson, om han då också vill jobba internationellt utifrån den situation som han bedömer vara bäst för Sverige, alltså för en avveckling, och inom den ramen på bästa sätt vill verka för att internationellt lösa de problem som vi redan har ådragit oss. Han säger hela tiden att han vill jobba utifrån de synpunkter som han företräder här, eller i varje fall säger sig vilja företräda, ett avvecklingsalternativ, med allt vad det kräver av honom i det internationella agerandet.

STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! Ja, självfallet. För oss socialdemokrater är det naturligt att inrikespolitik och utrikespolitik förs efter samma linjer.

Men nu är det så att det finns ett starkt tryck från många stater som är nyfikna på den här tekniken. Därför anser vi det vara mycket bättre att det de gör skall göras inom ramen för internationellt samarbete, eftersom vi då har kontroll över den verksamheten. Det är detta som är den centrala frågan när det gäller icke-spridningsfördraget.

Det som är så betänkligt är ju att landets statsminister och en del andra statsråd åker land och rike runt och talar emot den här punkten i icke-spridningsfördraget. Det innebär i praktiken att de försvagar det skydd vi har mot en spridning av kärnvapen. Det är just när stater ensamma bestämmer sig för den här tekniken och sedan går vidare med den och kanske i en framtid gör kärnvapen som spridning uppstår. Men inom ramen för internationellt samarbete finns det kontrollmöjligheter, och då behöver vi inte oroa oss.

Personligen hoppas jag naturligtvis att vi under den närmaste tjugooårsperioden – det är ju den tid som vårt parti slåss för – skall kunna ta fram alternativa energiformer som gör att huvuddelen av världens stater – som i dag inte utnyttjar den här tekniken – inte heller skall behöva göra det i framtiden. Dagsläget är detta att bryter vi upp icke-spridningsfördraget – vilket centern nu vill göra och som linje 3 föreslår – då tar vi bort den bästa spärr vi i dag har mot en spridning av kärnvapen.

IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Det är Sture Ericsons egen tolkning att detta skulle riva upp icke-spridningsavtalet.

Men jag måste upprepa: Nog är det väl ändå ett väldigt underligt resonemang att ha konstaterat, att för Sverige är en avveckling bäst, men samtidigt kunna vara med och aktivt jobba för att det man har bedömt som olämpligt här skall etableras i länder som kanske trots allt kan ha väsentligt sämre förutsättningar än vi att i någon mån minska de risker som kärnkraften innebär. Då måste man verkligen vara en dubbelnatur.

Talmannen anmälde att Sture Ericson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! Efter att ha lyssnat till Ivar Franzéns linje 3-föredrag, som jag i huvudsak uppfattade som ett inlägg i den svenska energidebatten – ett inlägg där det hela tiden huvudsakligen talades om den svenska torvens och den svenska skogens förträfflighet – skall jag försöka återföra debatten till den internationella arenan.

Latinamerika är en rik kontinent med stora naturtillgångar. Människorna där skulle inte behöva lida nöd – men det gör i dag den överväldigande delen av Latinamerikas folk.

Enda orsaken är att en liten överklass i Latinamerika, och stora delar av världen i övrigt, nyttiggör sig dessa rikedomar i stället för att de, som de borde göra, kommer hela folket till del. Detta kan ske genom regimer som inte har något som helst intresse av en social utjämning och en rättvis fördelning inom länderna.

Dessa regimer utövar sin makt genom att totalt hänsynslöst slå ned all opposition eller alla krav på rättvisa. På många gånger obegripliga grunder leder minsta misstanke till att människor försvinner utan att det går att få klarhet i deras öden. Men det torde vara ställt utom allt tvivel att dessa försvinnanden betytt fängelse, koncentrationsläger, tortyr eller mord. Kort sagt: Latinamerikas militärdiktaturer håller för egna syften folket i schack genom terror.

Chile, Argentina, Uruguay, Paraguay – det är tyvärr alltför lätt att räkna upp exemplen.

Denna terror leder till att familjeförsörjare försvinner, familjer splittras, mödrar rycks från sina barn. Men i denna grymhet ligger också en annan grymhet, nämligen att tusen och åter tusen anhöriga får leva i årtal – ja, kanske en hel livstid – utan att få klarhet i vad som hänt deras närmaste.

Varje folk måste få avgöra sin egen framtid. Så skall naturligtvis Latinamerikas framtid avgöras av latinamerikanerna själva. Förtryckarregimerna får emellertid stöd utifrån – från andra länder – genom mäktiga internationella kapitalintressen och genom att en del andra länder ser det som viktigare att stödja dessa intressen än att stödja latinamerikanernas rättmätiga krav på ekonomisk och social rättvisa. Om Latinamerikas folk skall få någon möjlighet att påverka sin egen och sina länders framtid måste de också få stöd utifrån.

Den svenska utrikespolitiken måste utformas så, att den ger ett sådant stöd. Allteftersom rasistregimerna i södra Afrika faller – där Sverige ju har aktivt bidragit till den internationella opinionsbildningen – måste våra ansträngningar öka för att stärka opinionsbildningen mot militärregimerna i Latinamerika, mot deras brott mot de mänskliga rättigheterna och mot deras likgiltighet för en social rättvisa.

Låt oss inte underskatta vad en sådan opinionsbildning kan betyda. Även om militärdiktaturerna förefaller oberörda av en alltmer världsomfattande opinion mot alla kränkningar av mänskliga rättigheter, måste den betyda oerhört mycket för den opposition inom länderna som trots förtrycket nu lyckas organisera sig och växa starkare till en ny medvetenhet. Jag menar att om Sverige, även om det är ett litet för dem nästan okänt land långt borta, i ord och handling visar att vi stöder deras kamp, måste det bidra till att ge styrka att fortsätta. Så har åtminstone vi upplevt att man uppfattar de kontakter som vi haft från arbetarrörelsen.

De viktigaste insatserna vi kan göra för att öka trycket på militärdiktaturerna är naturligtvis att hjälpa de länder där folket lyckats i sin kamp för att skaka av sig diktaturens gissel. Utvecklingen i Latinamerika är inte alltigenom mörk. Somozaregimens fall i Nicaragua är det främsta exemplet på hur ett helt folk nyligen kunnat resa sig ur förtryck och kasta av sig oket av

en mera än 40-årig diktatur. I Karibien finns andra ljuspunkter – Jamaica och Dominikanska republiken. På något vis har vad som hände i Nicaragua blivit symbolen för hela den latinamerikanska kontinentens möjligheter för framtiden. Det är nog inte bara här i Sverige som många människor uppfattar det så. Det gav också nytt hopp åt de många i diktaturländerna som tror på en bred folklig enighets möjligheter i kampen mot förtrycket. Man vill så gärna se Nicaragua som en av de första pustarna i en ny vind över Latinamerika för 1980-talet.

Om Nicaraguas befrielse skall kunna få denna betydelse beror på hur man nu lyckas klara dels återuppbyggnaden, dels sitt oberoende. Vad Nicaraguas folk än så länge fått är egentligen bara en *möjlighet* att bygga upp frihet och demokrati för sitt land. Men en sådan utveckling hotas från många håll. Landet är utplundrat efter kriget mot Somoza. Människorna har höga förväntningar som kan vändas i besvikelse om inte förbättringarna kommer snabbt nog. Dessutom finns det naturligtvis krafter utanför Nicaragua som gärna skulle se att "den andra befrielsen" – som man kallar återuppbyggnaden – misslyckades.

Det är bl. a. med tanke på Nicaragua, men naturligtvis också flera andra länder i t. ex. Afrika, som vi i den socialdemokratiska biståndsmotionen – vilken vi får tillfälle att diskutera i kammaren längre fram i vår – så starkt betonar vikten av att Sverige som neutral stat stödjer andra små länders chans till oberoende.

Vi vet också att en sådan politik har ett brett folkligt stöd här hemma i Sverige. Det har arbetarrörelsens kampanj Ljus över Nicaragua visat. Vi hade räknat med att kampanjen skulle behöva pågå ända till den 1 maj för att vi skulle nå målet att samla in medel till 50 000 fotogenlampor för alfabetiseringskampanjen, men det målet är redan i det närmaste uppnått.

Efter militärkuppen i Chile 1973 kom det i flera länder nya eller allt hårdare terrorregimer. Vi vet alltså att utvecklingen i *ett* land påverkar andra länder.

I USA tycks nu inställningen till Nicaragua vara att det inte får bli "ett nytt Cuba". Jag skulle vilja säga att det inte får bli "ett nytt Chile". Jag vill därmed ha sagt att ett misslyckande för sandinisterna i Nicaragua skulle bli förödande för den positiva utvecklingen i Latinamerika, liksom kuppen mot Allende en gång blev. Vi har nämligen trots allt anledning att hoppas på en positiv utveckling inför 1980-talet. Därmed kan vi dra den självklara slutsatsen att en svensk utrikespolitik, som stödjer Nicaraguas överlevnad som oberoende stat, också aktivt bidrar till en befrielse över hela den latinamerikanska kontinenten.

Herr talman! Jag har med detta inlägg velat ytterligare understryka den vikt som socialdemokraterna lägger vid en svensk utrikespolitik som fördömer terror och som stöder de demokratiska krafterna i Latinamerika.

Onsdagen den
12 mars 1980

Utrikes- och handelspolitisk debatt

MÅRTEN WERNER (m):

Herr talman! Även om en och annan urspårare kommer in på kärnkraften har dessa våra utrikespolitiska debatter nästan genomgående blivit till egna bedömningar av vad som sker i andra länder. Vi har också i dag fått repeterat vilka konflikter och problem som finns från öst till väst, i Indokina, Rhodesia, Sydafrika och Latinamerika.

Det har sagts mycket om detta, men man har på känn att debattanterna sitter vid sidan av verkligheten och att orden därför inte är så särdeles förpliktande. Men det är klart att för dem som har säte och stämma i internationella politiska fora är det något annorlunda.

Visst finns det anledning att påtala orättvisor och förtryck ute i världen. Men det finns onekligen också anledning att en smula syna vårt eget agerande när det gäller den praktiska utrikespolitik som vår biståndsverksamhet utgör. Här möter inte bara ord, utan här möter 5 miljarder svenska kronor.

Det var någon här – jag tror det var Olof Palme – som med stor emfas relaterade den rika världens tillgångar till den fattiga världens stora behov och sade att en halv procent av rustningskostnaderna skulle kunna bidra till att föda de svältande folken och att si och så många barn skulle kunna bärgas mot kostnaden av ett jaktplan eller en stridsvagn. Och det är klart att man kan ta sådana exempel. Man kan också ta litet mer närliggande exempel och säga att de 5 miljarder som vi avser att satsa på bistånd under det nya budgetåret är precis lika mycket som svenska folket rökte upp i fjol.

Jag vill rikta uppmärksamheten på en punkt i vår biståndsverksamhet, och det är u-hjälpen till krigförande länder – en betänklig praktisk utrikespolitik från svenskt håll. Jag är medveten om att vi fick överta en tradition från den socialdemokratiska tiden, men det ursäktar inte allt. Verksamheten är en fläck på neutralitetens blanka sköld. Man kan verkligen ställa frågan – och många gör det: Skall det neutrala Sverige ge bistånd åt länder vars regeringar för angreppskrig?

Vi vet att några av våra s. k. gamla mottagarländer under årens lopp erhållit mycket stora belopp trots att de befunnit sig i krig.

Cuba, som vi känner till väl, har under en följd av år menat sig ha en militär mission i Afrika och menar så alltjämt. Vårt bistånd till Cuba kommer nu äntligen att upphöra i och med det nya budgetåret – men av annan anledning än krigsaktiviteten.

Etiopien har skiftat regim ett par gånger, och de nya herrarna har använt sig av skoningslösa och blodiga metoder. Vi svenskar har särskild anledning att minnas hur den modige biståndsarbetaren Carl Gustaf von Rosen fick sätta livet till under mycket makabra förhållanden. Landet befinner sig i fortsatt krig med Eritrea. Etiopien tillhör våra ursprungliga mottagarländer och föreslås för kommande budgetår erhålla 75 milj. kr.

Tanzania tillhör också våra äldre mottagarländer och har under åren fått stora belopp. För nästa budgetår föreslås 380 milj. kr. Även Tanzania har under det gångna året varit inblandat i krig med sin granne Uganda. Måhända kan man vara frestad att tala om rättfärdigt krig när det gällt att befria Ugandas folk från den blodbesudlade Idi Amin. Men inmarschen i

Uganda efter segern var förvisso en självpåtagen militär mission.

Vietnam, som lidit hårt av krig med inblandning av stormakter, bedriver nu sedan åtskilliga månader militär ockupation av Kampuchea och har där upprättat en mot Pol Pot-regimen kämpande regering. Det svenska biståndet till Vietnam är det näst största – 365 milj. kr. för kommande budgetår. Krigshandlingarna i Kampuchea har uttryckligen fördömts av Förenta nationerna. De har satt märkbara spår också inom landet. SIDA skriver i sina petita att "Vietnams ekonomiska svårigheter och utrikespolitiska engagemang har kraftigt begränsat femårsplanens relevans på kort sikt – – –. Den eftersträfvade jämlikheten i utrikesbetalningarna är avlägsen. Krigsskadorna i gränsområdena med Kina och Kampuchea är betydande."

Därtill kommer att man i "vietnamiseringen" efter det egna inbördeskriget uppenbarligen använt hårda metoder. Därom kan de hundratusentals flyktingarna vittna – båtflyktingar och andra – som på allt sätt riskerat livet för att lämna hemlandet och nu funnit fristad i USA, EG-länderna och hos oss i Sverige.

Vietnam har alltså sedan 1971 utöver katastrofbistånd och importstöd erhållit drygt 2 miljarder kronor från Sverige, som därvid bidragit till tre välkända projekt – massa- och pappersindustrin i Bai Bang, barnsjukhuset i Hanoi och allmänsjukhuset i Uong Bi. De båda sjukhusen avses bli färdiga innevarande år. Vietnam har anhållit om bistånd jämväl till driften under en övergångsperiod. Som regel är det god biståndspolitik att inte bara bygga en institution utan också under ett övergångsskede bistå med viss personal och utbildning.

Åter till den principiella frågan om att ge u-landsbistånd till krigförande land. Detta strider uppenbarligen mot den allmänna rättskänslan. De projekt som ett mottagarland får bistånd till är projekt som mottagarlandets egen regering prioriterat i sin utvecklingsplan. Det gäller alltså för landet mycket angelägna projekt. Hade landet i fråga inte gått i krig hade alltså landet självt – får man utgå från – satsat på de här projekten. Går ett givarland i detta krigsläge in med bistånd till dylika projekt är det helt uppenbart att givarlandet friställer motsvarande belopp, som därmed kan komma krigsmakten till del. Här kan man alltså inte tala om att det inte alls gäller krigiska ting utan barnsjukhus och pappersbruk – man kan inte föra det resonemanget. Utan något bistånd utifrån hade måhända landet dämpat sina aggressioner, eftersom man prioriterat angelägnare projekt. Även om Sveriges bidrag till skilda hjälpprojekt gäller åtskilliga miljoner är detta likväl ett intet mot vad krig kostar.

Jag tror de flesta svenska medborgare tycker att det vore rimligt med den ordningen att man som villkor för bistånd kräver ett eld upphör. Med en sådan ordning skulle biståndet också måhända kunna vara en till fred stimulerande faktor. Att ett mottagarland skall avhålla sig från angreppskrig kan inte vara ett ohemult villkor för hjälp. Jag vågar påstå att det finns en bred opinion för denna åsikt.

Men därmed, säger man, lägger vi oss i ett annat lands interna angelägenheter. Ja, det gör vi, men vi försöker förmedla fred i krigsläge. Det

är jämförbart med att förmedla mat i katastrofläge. Ingen säger att vi lägger oss i ett lands interna angelägenheter när vi ger katastrofbistånd.

Vid statligt bistånd till länder i krig kan man naturligtvis också ifrågasätta givarlandets neutralitet. Givarlandets mottagarpartner är mottagarlandets regering, som befinner sig i krig med annat land. Detta kan för en utomstående endast tolkas så att den ena regeringen solidariserar sig med den andra.

Även under krig kan naturligtvis humanitärt bistånd vara av nöden för krigets offer, flyktingfamiljer och hungrande människor. Men dessa uppgifter kan enskilda humanitära hjälporgan – som har andra kanaler än mottagarlandets regering – med fördel gå in i.

Låt mig uttala den förhoppningen, herr talman, att regeringen i denna praktiska utrikespolitik, som vår biståndsverksamhet utgör, i framtiden inte träder neutraliteten för när i sin iver att bistå.

CHRISTER EIREFELT (fp):

Herr talman! För att våra affärer med utlandet skall komma i balans under 1980-talet krävs att industrins investeringar och vår export ökar markant. Framför allt på grund av de stigande oljepriserna kommer kraven på vår exportindustri att bli mycket stora. Vi måste väl ta till vara alla möjligheter att öka vår export.

Jag tror att våra små och medelstora företag utgör en stor och förhållandevis outnyttjad resurs när det gäller att förbättra handelsbalansen. Men det behövs resurser av olika slag och kanske framför allt en stimulans för att initiera exportsatsningar från våra riktigt små företag, där man ofta känner viss tveksamhet och rädsla för en sådan här, litet främmande verksamhet.

Det har förvisso gjorts mycket under senare år för att intressera också mindre företag för export. Vi har Sveriges Exportråd, vi har industriverkets arbete, vi har satsningarna på utvecklingsfonderna med en rad olika aktiviteter, och visst har de i många fall lett till lyckade resultat. Men det är också uppenbart att det fortfarande finns många företag som tillverkar produkter eller tillhandahåller tjänster vilka borde lämpa sig för marknadsföring också utanför vårt eget land – men som av olika skäl inte exporterar. Jag skulle därför, med min erfarenhet från ett litet, tillverkande industriföretag, vilja anföra några synpunkter på hur den här verksamheten ytterligare borde kunna förbättras.

Exportrådet, och kanske framför allt handelssekreterarkontoren, gör ett bra jobb och har mycket kunnigt folk till sitt förfogande. Men när det gäller verksamheten ute bland småföretagen, den direkta kontakten och den uppsökande verksamheten, är det svårt för Exportrådet att nå ut. Just den första kontakten måste i större utsträckning än nu åligga utvecklingsfonderna, som känner företagen i sin region, eller på branschorganisationerna, som har etablerade kontakter med sina företag.

När det gäller utvecklingsfondernas arbete på det här området så tror jag alltså att det huvudsakligen skall inriktas på att spåra upp produkter och

företag och väcka intresse för exportsatsningar. För att ett sådant intresse skall kunna väckas gäller det att fondernas personal känner till hur ett litet företag arbetar, förstår problemen men också fattar möjligheterna.

Jag nämnde också branschorganisationerna, och jag tror att de fina kontakter man har där skulle kunna utnyttjas bättre för att få till stånd exportinitiativ. Ett vanligt praktiskt problem för det lilla företaget som vill söka sig ut på exportmarknaden är att hitta konsult hjälp som är bransch-kunnig – som kan hjälpa till att diskutera tekniska detaljer, vilka kanske är speciella för just det land man jobbar med, eller hjälpa till att tolka en svårförståelig ritning.

På Snickerifabrikanternas riksförbund hade man under ett år en sådan konsult, anställd med hjälp från statens industriverk, och erfarenheterna var mycket positiva. Tyvärr utnyttjades han inte fullt ut, just för att det är så svårt att väcka småföretagens intresse och få dem att överge sin tveksamhet. Dess värre är nog den branschkunskap som trots allt finns på konsultsidan i väldigt hög grad inriktad på de traditionella exportprodukterna, och de tillverkas huvudsakligen av våra stora företag. Den här typen av samarbete mellan å ena sidan Exportrådet, industriverket eller utvecklingsfonderna och å andra sidan branschorganisationen tror jag alltså är värd att satsa på.

Ett annat område, där branschorganisationernas kontakter borde kunna utnyttjas bättre av de olika organ som har till uppgift att stödja exporten, är olika former av samarbete mellan företagen. Det finns ofta ett naturligt sätt att umgås mellan företagen inom en bransch. Det bör man utnyttja för gemensamma exportsatsningar, utställningar på mässor och marknadsundersökningar, för att ta några exempel. Utvecklingsfonderna kan naturligtvis spela motsvarande roll när det gäller exportsamarbete regionvis mellan företag i olika branscher.

Även om man på olika sätt kan fortsätta att bygga ut samhällets service- och stimulansåtgärder för att utvidga småföretagens exportverksamhet, måste naturligtvis det övervägande jobbet ske inom företaget. Därför får man inte glömma bort den mycket viktiga utbildningssidan. Många företagsledare, eller andra ansvariga för en tänkt exportsatsning, har säkert tvekat inför det okända som en utländsk marknad utgör. Inte minst språkkunskaper och kännedom om det land man tänker bearbeta är väsentligt. Över huvud taget är det viktigt att de utbildningsaktiviteter som finns också når ut till de riktigt små företagen.

Jag har inte nämnt finansieringsproblemen och tänkte inte närmare gå in på dem heller. Det är helt klart att det kostar pengar att exportera. Men jag har en känsla av att det mera är de saker jag nämnt tidigare som är problemen. Dock skulle jag kanske vilja sätta ett litet frågetecken för exportkreditnämnden. Inte för att jag ifrågasätter dess verksamhet, men jag undrar om inte nämnden i större utsträckning än nu borde lämna garantier för exportaffärer från små och medelstora företag. Det verkar som om det är betydligt svårare för det lilla företaget att få sådana garantier än det är för storföretagen.

Från olika håll talas i dag mycket om nödvändigheten av investeringar.

risktaganden, nya affärsidéer osv. för att vår industri skall kunna hävda sig på exportmarknaden. Det är industrin som skall klara av våra problem med handelsbalansen. Det är industrin som skall åstadkomma de exportinkomster som behövs för att betala den snabbt stigande oljeräkningen.

Jag har försökt att visa på den outnyttjade kapacitet som finns hos våra småföretag när det gäller att klara den uppgiften och gett några synpunkter på hur man bättre skall komma åt den outnyttjade kapaciteten.

Herr talman! Ungefär hälften av alla som arbetar inom näringslivet jobbar i företag med mindre än 200 anställda. Skall vi klara av vår negativa handelsbalans och alltså öka vår export, måste en viktig del vara att vi maximalt utnyttjar idéer, erfarenhet och skaparkraft som finns i våra mindre företag.

BO SIEGBALIN (m):

Herr talman! Den utrikesdeklaration som regeringen i dag framlagt och det anförande som oppositionsledaren Olof Palme hållit överensstämmer i många väsentliga delar, och jag vill för egen del instämma i det mesta. Men det finns ändå mycket som inte sägs, och en del kommentarer kan vara motiverade.

När det gäller den för dagen allt överskuggande utrikespolitiska frågan, nämligen det sovjetiska angreppet på Afghanistan, har regeringen mycket klart fördömt det ryska agerandet. I en replik gick Ola Ullsten därefter in på vad detta möjligen kunde bära i sitt sköte. Han sade att det var fel att tala om att vi var på väg in i ett nytt kallt krig. Detta är möjligt, men Ola Ullsten gav knappast något skäl för denna uppfattning, och han analyserade inte varför Sovjetunionen agerar som den gör. En klar uppfattning om denna fråga är en förutsättning för att man skall kunna ha någon mening om framtiden. Det är här jag skulle vilja göra några reflektioner.

Kommunisterna och faktiskt många socialdemokrater på vänsterkanten har under hela efterkrigstiden alltid hävdad att Sovjetunionen är en fredlig stat som inte tänker på annat än sin egen säkerhet. Det är i stället den västeuropeiska imperialismen och kapitalismen som utgjort ett krigshot. Massor med citat skulle kunna plockas fram. Jag skall här nöja mig med ett uttalande av en företrädare till Lars Werner, nämligen Gustav Johansson. Han förklarade så långt tillbaka som 1961 under en debatt om just dessa frågor: "Från socialistiska länder har det inte förekommit något annat hot än att de hotar att försvara sig om de blir angripna och att de har funnit det nödvändigt att visa att de har någonting att ta emot en angripare med, om sådana kommer." Men, sade Gustav Johansson, man "har funnit kapitalismen så vidrig att man i stället valt socialismens väg".

Det är ett fascinerande problem att förklara hur någon kan driva en sådan tes, när vi sett hur Estland, Lettland och Litauen redan på ett tidigt stadium uppslukades av den ryska björnen. Hade de "valt" socialismens väg? Och hade Polen, Tjeckoslovakien, Rumänien, Ungern och Östtyskland "valt" socialismens väg? Har man inte märkt hur sovjetiska trupper och deras medlöpare i samtliga dessa länder med vapenmakt slagit ned olika försök av

folket att resa sig mot det utländska förtrycket? De sovjetiska trupperna kan på sina segerfanor skriva in Östberlin 1953, Polen 1970, Prag 1948 och 1968, Budapest 1956, för att endast ta några exempel.

Men så har vi efter hand kommit in i den s. k. avspänningens period. Då har ryska truppers uppträdande utomlands sjunkit ner till mindre uppseendeväckande proportioner. Det har gällt t. ex. Egypten och Sydjemen. I stället har man anlitat satellittrupper. Kubanska trupper har fört de sovjetiska krigen och återfinns nu litet varstans i världen. Det mest uppseendeväckande är kanske det oerhört blodiga undertryckandet i Etiopien av all opposition. Till denna kategori får väl också räknas det vietnamesiska angreppet på Kampuchea och tidigare Laos, som möjliggjorts av ett numera officiellt samarbetsavtal mellan Vietnam och Sovjetunionen. Är dessa krig också uttryck för endast en vilja att försvara sig mot angrepp?

Men i dagarna har det kanske mest uppseendeväckande angreppet utlösts. Omkring 80 000 man ryska trupper håller f. n. på att kuva det afghanska folket. Är även detta ett självförsvar? Officiellt sägs det ha skett på begäran av den afghanska regimen och dess ledare. Men de sovjetiska trupperna hade inte mer än anlänt till landet förrän man avrättade denne. Inbjudaren är död, men gästerna stannar kvar!

För att veta hur vi skall bedöma riskerna för en fortsatt upptrappning och ett eventuellt krig är det nödvändigt att granska vad som kan ligga bakom de ryska krigshandlingarna.

Redan tsarregimen drev under många år under 1800-talet fram till första världskriget en mycket aktiv, mer eller mindre imperialistisk politik vid sin sydöstra gräns. Det stod ganska klart att syftet med denna var att komma fram till Indiska oceanen, till varmt vatten och en direkt maritim förbindelse med världen i övrigt. På denna tid fanns dock det brittiska samväldet, som lyckades hejda dessa försök utifrån sina utgångspunkter.

Efter första världskriget visade den sovjetryska regimen en viss försiktighet på detta område, vilket ju också framgick av de kloka ord som Lenin fällde och som Olof Palme i dag citerat. Men så småningom fortsatte Sovjetunionen med det närgångna intresse som Ryssland traditionellt haft för Afghanistan, och det kan konstateras hur under de senaste åren detta lett till en stark rysk infiltration av s. k. rådgivare och till sovjetinspirerade revolter.

För drygt ett år sedan torde de sovjetiska ledarna ha fått den uppfattningen att den kommunistiske ledare som placerats i spetsen för landet garanterade att landets politik drevs i en riktning som överensstämde med ryska intressen. Det visade sig dock att folket inte accepterade regimen, och ett uppror bröt ut som hotade att kasta kommunismen över ända. Då ingrep Sovjetunionen igen.

De som försvarar detta angrepp med att den nu mördade regeringschefen själv bett härom måste i så fall också acceptera den amerikanska politiken i Vietnam. Amerikanerna var ju också inbjudna av landets regim.

Det är möjligt att Sovjetunionen i sin politik huvudsakligen letts av dessa

traditionella motiv. Härtill måste då sägas att man i så fall lever i en förgången tid och att ett uppvaknande är påkallat.

Men det kan också finnas andra orsaker. Sovjetunionen har inom sitt lands gränser, vilka i sin tur är resultat av tidigare rysk imperiepolitik, närmare 50 miljoner muhammedaner. Dessa har en betydligt snabbare tillväxttakt än de övriga folken inom landet, och man räknar med att de vid sekelskiftet kan komma att uppgå till omkring 100 miljoner mot kanske endast 150 miljoner storryssar. Detta kan i sig skapa en hel del politiska problem. Just i dag ter sig dessa kanske speciellt oroande ur Sovjetunionens synvinkel med tanke på intensifieringen av den religiösa och politiska aktiviteten i den muhammedanska världen. Det är i och för sig inte förvånande att ryssarna är oroliga för eventuella påverkningar på sin egen muhammedanska befolkning. Tecken härpå har redan kommit fram, och det ryktas om en viss fraternisering mellan afghanerna och de ryska invasionstrupper som kommer från muhammedanska områden. Detta är problem som en gammal diktaturstat som Sovjetunionen icke tror sig kunna lösa med annat än militära medel. Hur vore det att i stället försöka att ge ett visst utrymme åt mänskliga rättigheter?

Ett annat för västvärlden kanske ändå allvarigare motiv för den ryska aggressionen kan vara oljefrågan. De flesta rapporter tyder på att Sovjetunionen redan om några år kan få betydande svårigheter att klara sig på sina egna oljeresurser. Redan i dag tycks dessutom naturgasleveranserna från Iran ha upphört. Däremot finns det väldiga tillgångar i Iran och i världens förlängning, de närliggande arabländerna. En säker tillgång till dessa resurser tror man sig enligt gängse ryskt tänkande kanske endast få om man har politisk och militär kontroll över tillgångarna. Samtidigt skulle man härigenom kunna sätta kniven på strupen på de västerländska oljekonsumenterna.

Denna bild kompletteras av den klart ökade politiska aktivitet som Sovjetunionen under senare år utvecklat längre söder ut i Afrika.

Vilka Sovjetunionens motiv än må vara synes det uppenbart att man ansett tiden nu vara mogen eller lämplig för en ökad expansionistisk aktivitet. För att återknyta till min inledning om Ola Ullstens förmodan att vi inte står inför ett återupptagande av det kalla kriget måste jag för egen del inta en betydligt mer pessimistisk inställning i detta avseende. Jag tror att västvärlden på allvar måste analysera och överväga hur man skall möta denna situation och göra klart för Sovjetunionen att man inte längre skall utgå från att talet om avspänning kan avleda den västerländska uppmärksamheten från farorna.

Mycket tyder på att det finns olika maktgrupper i Sovjetunionens politiska ledning. Där finns de som tror att väst är villigt och berett att skydda sina livsviktiga intressen och att handlingsmarginalerna för Sovjetunionens politik därför är begränsade. Detta betyder självfallet inte att man gör avkall på sina förhoppningar om att efter hand på olika vägar öka det ryska och kommunistiska inflytandet i världen.

Men det finns också mer militanta grupper, som kanske nu är på väg att komma till makten, som tror att en betydligt aggressivare sovjetisk politik är möjlig och önskvärd. Det vore utomordentligt allvarligt om dessa senare

grupper fick stöd för sin uppfattning genom ett underskattande i västvärlden av situationens allvar.

Enligt tillgängliga uppgifter har västvärlden i dag lämnat krediter till Sovjetunionen till ett nettobelopp av 10 miljarder dollar, dvs. omkring 45 miljarder svenska kronor, som sålunda fortfarande är utestående. Lånen till övriga östeuropeiska kommunistländer är också utomordentligt omfattande, men jag skall inte här nämna några siffror. Det innebär att västvärlden indirekt möjliggör både den kraftiga sovjetiska upprustningen och den kostsamma aggressiva politiken.

Eftersom Olof Palme i dag citerat Lenin skall även jag ta mig friheten att göra så. Lenin sade vid något tillfälle: "Krämarna och kapitalisterna i västvärlden var så snikna att de var beredda att till och med sälja det rep i vilket den siste kapitalisten skulle hängas." Det är möjligt att det förhåller sig så. Men i så fall frågar jag mig om vi dessutom skall sälja repet på kredit.

Vad den iranska situationen beträffar tror jag att man i väsentliga avseenden misstolkat de händelser som nu utspelas där. Det är ju inte så att USA under senare år fört en aggressiv imperialistisk politik i förhållande till detta land eller att USA genom penninggåvor etc. sökt dirigera politiken i en mot landets intressen stridande riktning. Iran har ju genom oljetillgångarna haft en mycket god ekonomi och självt kunna betala för allt vad man har velat köpa. Vad man från amerikansk sida haft intresse för kan möjligen vara att landet skulle genomgå en viss upprustning och därigenom bli en stabiliserande faktor i denna del av världen sedan det brittiska imperiet dragit sig tillbaka.

Jag tror att den djupaste orsaken till utvecklingen i Iran är att schahen önskade modernisera landet efter västerländska förebilder betydligt snabbare och kanske på annat sätt än folket och särskilt de religiösa ledarna kunde acceptera. I någon mån bevisas väl detta av just det förhållandet att revolten kom från de religiösa grupperna i första hand och inte från en politisk opposition. Många av de åtgärder som vidtagits tyder också på detta, t. ex. påbudet att den iranska kvinnan åter skall ta på sig sin slöja. Jag tror att denna aspekt har central betydelse för många u-länder som vi i dag vill hjälpa att så snabbt som möjligt komma ur sin ekonomiska misär. Det kan bli allvarliga bakslag även på andra håll i världen av just sådana orsaker.

Sedan är det en annan sak att USA av naturliga skäl har kommit att symbolisera denna sekulära utveckling och därför drabbats av det hat som tagit sig så skrämmande uttryck i dessa dagar.

Slutligen vill jag med några ord beröra Mellanösternproblemen. Carl Lidbom sade för en stund sedan att man måste finna en "för araberna acceptabel lösning av Israelfrågan". Ja, detta låter sig ju sägas. Men vad är då en acceptabel lösning ur deras synpunkt? Jag skall nöja mig med några citat från det senaste året.

Abu Ayad, andre man inom al Fatah och chef för dess säkerhetsavdelning, förklarade den 23 februari 1979 följande: Sadats förräderi ligger inte i att han sluter en separatfred med Israel. I revolutionens namn vill jag säga att vi är

emot Sadat, inte för att han sluter en separatfred med Israel, utan för att han sluter fred med och erkänner Israel. Vi skulle motsätta oss freden även om den inte vore separat.

Farouk Kadoumni, PLO:s "utrikesminister" som för något år sedan också besökte Sverige, förklarade den 12 augusti 1979 i den västtyska televisionen: PLO kommer aldrig att erkänna Israel även om Israel erkänner PLO.

Jag behöver väl i detta sammanhang inte än en gång citera PLO:s stadgar, som ju både Carl Lidbom och alla andra som sysslar med dessa frågor känner väl till. Trots att dessa stadgar flera gånger ändrats har man aldrig tagit bort de centrala teserna i t. ex. artikel 6, om att Israel skall försvinna som stat och alla judar som invandrat efter 1917 återsändas till sina ursprungsländer – sålunda även till arabländerna.

Detta är sålunda palestiniernas eller rättare sagt PLO:s uppfattning, för jag är övertygad om att det hos den stora majoriteten palestinier finns andra uppfattningar, som man nu inte vågar ge uttryck åt inför risken att som så många andra bli mördad.

Vad arabländerna beträffar vet både Carl Lidbom och alla andra att de flesta av dem omedelbart efter att Camp David-avtalet hade träffats helt utdömde avtalet. De kallas med ett gemensamt namn "vägrarstaterna". Om de samtidigt hade sagt att man inte accepterade de villkor på vilka freden slöts, hade man ju i normal ordning kunnat ta upp en diskussion om vad som skulle varit "acceptabelt", som Carl Lidbom uttryckte saken. Någon som helst diskussion i denna riktning förekom inte vid detta tillfälle och inte heller senare. Arabländerna, speciellt Libyen, Syrien och Irak, har däremot gjort mängder av uttalanden som visar att man över huvud taget inte är beredd att acceptera en israelisk stat. En helt annan sak är att t. ex. Yasser Arafat vid icke redovisade samtal med Bruno Kreisky och Willy Brandt förra sommaren skulle ha anslagit helt andra tongångar, som t. o. m. fått Bruno Kreisky att tro och offentligt hävda att PLO skulle kunna acceptera en israelisk stat.

Jag skulle önska att jag kunde dela Carl Lidboms optimistiska uppfattning. I så fall skulle jag helt kunna instämma i talet om att Israel genom sin nybyggnadspolitik försvårar en fred, och jag skulle också helt kunna instämma i kraven på att denna därför omedelbart borde upphöra.

Men nu är jag tyvärr mer pessimistisk. Jag tror inte att en allmän fred i Mellanöstern ligger runt hörnet. Jag tror i stället att personer som Carl Lidbom genom sina uttalanden uppmuntrar araberna i deras attityd att vägra erkänna Israel och förhandla om fred som man sagt under alla dessa år. De måste självfallet få den uppfattningen att det lönar sig att stå kvar vid sin militanta attityd under förutsättning att man då och då viskar några försonliga ord till opinionsbildare som Bruno Kreisky och Willy Brandt – och Carl Lidbom.

Det är också därför jag tycker det är litet underligt när man ständigt hävdar att de israeliska bosättningarna, som jag i och för sig på flera punkter är kritisk mot, skulle försvåra ett fredsavtal samtidigt som man inte med ett ord nämner en betydligt mera central faktor, nämligen att araberna med

undantag av Egypten över huvud taget aldrig klart har deklarerat att de är beredda att erkänna Israels existens och sluta ett fredsavtal.

Nr 100

Onsdagen den
12 mars 1980

TALMANNEN:

Jag erinrar om att anförandets längd inte får överstiga anmälda 15 minuter i en särskilt anordnad debatt som denna.

Anmälan av interpellation

På förslag av talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas kl. 19.30.

§ 9 Anmäldes och bordlades

Motionerna

1979/80:1913 av *Inger Lindquist*

1979/80:1914 av *Lars Werner m. fl.*

med anledning av proposition 1979/80:83 om ändring i konkurslagen (1921:225)

§ 10 Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 12 mars

1979/80:163 av *Gunnar Biörck* i Värmdö (m) till försvarsministern om försvarets försörjning med läkare:

Intill de allra senaste åren har försvarets försörjning med läkare kunnat baseras på det förhållandet att det övervägande flertalet nyintagna medicinstuderande var unga män, som för fullgörandet av sin värnplikt kunde tilldelas speciella enheter för värnpliktiga läkare och därvid få en för deras framtida tjänstgöring i krig avpassad utbildning.

Sedan några år är denna förutsättning väsentligt förändrad. Andelen kvinnor bland medicinerna är högre än förr och många av de nyintagna manliga medicinerna har redan fullgjort sin värnplikt inom andra enheter än dem som avses för värnpliktiga läkare. Som läget nu är kommer successivt tusentals unga, högt kvalificerade studenter, som utbildats till plutonbefäl, *aningen* att undandras försvarets läkarpersonal *eller* – om de utan speciell försvarsmedicinsk utbildning krigsplaceras som läkare – att undandras från sin krigsplacering som plutonbefäl eller motsvarande. Liknande problem tycks också bli aktuella bland "sjuksköterske"-utbildade värnpliktiga. Det har uppgivits att vapenfria, vilkas antal är stort i ökande, av "fackliga" skäl endast undantagsvis får utbildas och användas i sjukvård, även om de i det civila är verksamma inom detta område.

Om denna utveckling fortsätter riskerar krigsmakten förmodligen att åsamkas både brist på specialutbildad personal och avsevärda utbildnings-

Onsdagen den
12 mars 1980

*Meddelande om
frågor*

mässiga felinvesteringar.

Jag får därför anhålla om kammarens tillstånd att till försvarsministern ställa frågan:

Vilken bedömning gör försvarsministern av den här skisserade utvecklingen, och vilka åtgärder kan den föranleda?

§ 11 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 12 mars

1979/80:371 av *Marie-Ann Johansson* (vpk) till kommunikationsministern om planeringen av brobygget vid Almösund:

Efter fartygskatastrofen och broraset vid Almösund i januari tycktes alla vara överens om att det gällde att ge högsta prioritet för en ny bro och stödja de drabbade öborna på alla tänkbara sätt.

Nu har vardagen kommit till Tjörn. Öborna befinner sig inte längre i händelsernas centrum, men påminns dagligen om olyckans konsekvenser i form av outhärligt långa arbetsdagar. Vad detta kan komma att innebära på sikt i form av sociala och psykiska problem av olika slag kan vi ännu inte överblicka. Helt klart är att öborna behöver en ny broförbindelse så fort det bara är möjligt.

Det är därför märkligt att vägverket dels tycks se sig tvingat att förlänga anbudsstiden för den nya bron, dels har fattat beslut om en konstruktion, som omöjliggör användandet av befintliga brofästen och uppfartsvägar. Det är dock möjligt att bygga en hängbro över sundet enligt samma förfarande och utförande som Älvsborgsbron i Göteborg och använda de gamla uppfartena och brofästena. Man får nu misstanken att vägverket, på bekostnad av öbornas självklara krav på att få en broförbindelse så snabbt som möjligt, använder den uppkomna situationen till en oplanerad och obehövlig uppbyggnad av en del av ett trafiksystem.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga kommunikationsministern:

Är regeringen beredd att ge vägverket sådana direktiv att brobygget inte onödigtvis försenas?

1979/80:372 av *Maj-Lis Landberg* (s) till industriministern om arbetsmarknaden i Norrköpingsregionen:

Återigen får vi meddelande om att ett av de större multinationella företagen i Norrköping, Goodyear, hotas av nedläggning. Ett eventuellt beslut om nedläggning av Goodyear kommer direkt att beröra ca 700 anställda och ett stort antal underleverantörer.

Vill statsrådet kommentera dessa uppgifter och för kammaren redovisa

vilka åtgärder han kan tåga sig vidta för att vidmakthålla balansen på arbetsmarknaden i Norrköpingsregionen?

§ 12 Kammaren åtskildes kl. 17.55.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert

Nr 100

Onsdagen den
12 mars 1980

*Meddelande om
frågor*